

הישיבה המאתיים-ועשרים ושבע של הכנסת השישית

יום שני, ט' כסלו תשכ"ח (11 דצמבר 1967)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

תשכ"ח-1967, - הצעת חברי-הכנסת י. ה. קלינגהופר; 3. חוק לימוד חובה (תיקון) (הבטחת לימוד סדיר), תשכ"ח-1967, - הצעת חברי-הכנסת ד. צברי; 4. חוק בחירות לגופים ציבוריים (מועדי בחירות), תשכ"ח-1967, - הצעת חברי-הכנסת מ. בן-פורת.

כן הונחה על שולחן הכנסת תוספת לדברי ההסבר לחוק החסיגיות וחזיונות היתר הדיפלומטיות והקונסולריות, תשכ"ח-1967, שהונח על שולחן הכנסת ביום 28 בנובמבר 1967.

היו"ר ק. לוז:

אני פותח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מ"מ מזכיר הכנסת ח. ליאור:

ברשות יושב-ראש הכנסת, הגני מתכבד להודיע כי היום הונחו על שולחן הכנסת, לדיון מוקדם: 1. חוק היטל על דירות גדולות (תיקון מס' 2) (פטור למשפחה מרובת נפשות), תשכ"ח-1967, - הצעת חברי-הכנסת ח. כהן-מגורי; 2. חוק לביטול פקודת האיגודים המקצועיים,

ב. שאלות ותשובות

היו"ר ק. לוז:

נשמע עכשיו שאלות ותשובות.

1. אסון לילדים אחדים ממושב אדרת בשל

מציאת פגז

חברי-הכנסת א. תביבי שאל את שר המשטרה ביום י"ג בחשון תשכ"ח (16 בנובמבר 1967):

ביום שבת, 11 בנובמבר 1967, נהרגו שני ילדים ממושב אדרת שבחבל ערבל, ושלוש אחרים נפצעו, כאשר שיתקו בפגז מרגמות שמצאו, עת רעו עוים בסביבת המושב.

תושבי המושב הנ"ל סיפרו לכתב העתון "ידיעות אחרונות", שביקר שם, כי הם ידעו על הימצאותם של פגזים באזור והזהירו את השלטונות לא פעם. כפי שפורסם בעתון זה ביום א', 12 בנובמבר 1967, אמרו לו התושבים: "הרבה פעמים אמרנו שצריך לחפש שם ולהוציא את הפגזים".

היות ומקרים טרגיים חוזרים וקורים, הגני לשאול את כבוד השר:

1. הידוע לו על המקרה הנ"ל?

2. האם נערכה חקירה על נסיבות הימצאותם של פגזים בסביבה זו ועל המקרה הטרגי של מותם של שני הילדים, אח ואחות, ופציעתם של שלושה אחרים?

3. מה עושה משרד המשטרה כדי להבטיח, שפגזים וחומר נפץ אחר לא יימצאו פזורים על פני שטחים פתוחים, אליהם יש גישה תופשית, גם של ילדים?

4. האם נכונות טענותיהם של התושבים, שהם היו הירוקים רבות מפני האפשרות של אסון ודרשו סילוקם של פגזים בסביבת מושבם, מושב אדרת?

שר המשטרה א. ששון:

לשאלה 1. ידוע לי על המקרה המצער והטרגי.

לשאלה 2. בחקירת המשטרה את נסיבות האסון

נחבר, כי קבוצת ילדים ממושב אדרת יצאה למרעה בסביבה. אחד הילדים מצא פגז ישן, שיחק בו ואחר כך השליכו אל מול סלע. הפגז התפוצץ וכתוצאה מן ההתרסקות נהרגו ילד בן 11 ואחותו בת 5 שנים ונפצעו שלושה ילדים נוספים, מהם שניים פציעות קשות.

לשאלה 3. משטרת ישראל מטפלת בקפדנות בכל הודעה שמגיעה אליה על מציאת פגזים, תחמושת או חפצים דומים אחרים בכל מקום שהוא, וחבלניה סורקים את השטחים בהם נמצאו חפצים אלה ומסלקים אותם. משטרת ישראל גם מנהלת פעולות הסברה בבתי-הספר, כדי להזהיר ילדים לבד יגעו בחפצים בלתי-מוכרים וכדי להעמידם על הסכנת הטמונה באי-זהירות.

לשאלה 4. טענות אלו לא-נכונות בהחלט. בשני-תים האחרונות נתקבלה במשטרת בית-שמש רק הודעה אחת - ביום 9 באוקטובר 1967 - על מציאת מוקש בכ"ב ביש אדרת-נתיב ה"ה. חבלן המשטרה סילק את המוקש וכן מספר פגזים שנמצאו בעת סריקת השטח. כל הודעה נוספת לא נתקבלה במשטרה.

2. נסיעות אנשי המשטרה לחוץ-לארץ

וההוצאות הכרוכות בהן

חברי-הכנסת א. טיאר שאל את שר המשטרה ביום י"ג בחשון תשכ"ח (16 בנובמבר 1967):

אבקש את שר המשטרה להשיבני:

1. מהו מספר הנסיעות לחוץ-לארץ שנעשו בשנת התקציב 1966/67, וכן בחודשים אפריל-ספטמבר 1967, עובדי משרד המשטרה או שליחים מטעם משרד המשטרה?

2. מהו סכום ההוצאות הכולל שהוצא על נסיעות לחוץ-לארץ (לרבות כרטיסי נסיעה) בכל אחת מן התקופות הללו?

שר המשטרה א. ששון:

לשאלה 1. מספר הנסיעות של אנשי המשטרה

- א. כמה ספרים הוצאו לאור על נושא מלחמת ששת הימים?
 ב. כמה תקליטים הוצאו לאור על נושא זה?
 ג. כמה אלבומים הוצאו לאור על נושא זה?
 ד. כמה סרטים הוסדרו על נושא זה?
 ה. היש דרך לפקח על הוצאות לאור של פרקי תהילה כאלה ולמנוע „אינפלציה” בהוצאות בעתיד?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

לשאלות א' ו'ג': לפי הרישום בקטלוג במרכז ההדרכה לספריות ציבוריות היו רשומים ב-26 בנובמבר שנה זו: 32 ספרים (בכללם שני רומנים), 14 אלבומים.

לשאלה ב': „ב”קול ישראל” נרשמו 22 תקליטים שיצאו עד כה על נושא זה.

לשאלה ד': הממונה על עידוד הסרט הישראלי מסר לנו כי הופקו עד כה 3 סרטים תעודתיים גדולים, 3 סרטי עלילה, וכן עשרות יומנים וסרטי טלוויזיה בארץ ומחוצה לארץ.

לשאלה ה': אין בסמכות גוף כלשהו לפקח על הוצאת ספרים או תקליטים ואין דרך לעשות זאת. כל נסיון לפיקוח נוגד את העקרון של חופש היצירה והפרסום.

לגבי הסרטים קיימים ההסדרים, שהממונה על עידוד הסרט הישראלי במשרד המסחר והתעשייה מבצע אותם.

5. מספר הסטודנטים הזרים בישראל ומספר

הסטודנטים הישראליים בחוץ-לארץ

חבר-הכנסת ד. לוי שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"ז בחשוון תשכ"ח (20 בנובמבר 1967):

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

- א. כמה סטודנטים זרים משתלמים במוסדות להשכלה גבוהה במדינת ישראל בשנת הלימודים תשכ"ח?
 ב. כמה סטודנטים ישראליים משתלמים באוניברסיטאות בחוץ-לארץ?

ג. האם בעקבות מלחמת ששת הימים ירד מספר הסטודנטים הישראליים היוצאים להשתלמות בחוץ-לארץ?

סגן שר החינוך והתרבות א. ידלין:

לשאלה א': בתשכ"ח לומדים במוסדות להשכלה גבוהה 1,800 סטודנטים זרים.

לשאלה ב': אי-אפשר לדעת בדיוק כמה סטודנטים ישראליים לומדים בחוץ-לארץ, משום שאין הם חייבים ברישום בצאתם את הארץ. אומדן הלשכה לתעסוקת אקדמאים הוא שבתשכ"ו היו 5,450 סטודנטים ומשתלמים בחוץ-לארץ. מספר מעודכן יהיה מוכן באפריל 1968. בלשכה לסטודנטים של משרד החינוך והתרבות רשומים 1,860 סטודנטים המקבלים הקצבת מטבעות-חוץ.

לשאלה ג': מספר הסטודנטים שפנו ללשכת הסטודנטים של משרד החינוך והתרבות בתקופה יולי-נובמבר 1967 לא ירד לעומת אותה תקופה ב-1966.

לחוץ-לארץ בשנת התקציב 1966/67 הסתכם ב-13 נסיעות ובתקופה מאפריל 1967 הסתכם מספר הנסיעות ב-5. לשאלה 2. ההוצאות מתקציב המשטרה היו כלהלן:

בשנת התקציב 1966/67:

כרטיסי נסיעה	—	21,872.95 ל"י
הוצאות נוספות	—	19,618.44 "
סך הכל		41,491.39 ל"י

מאפריל 1967:

כרטיסי נסיעה	—	9,722.66 ל"י
הוצאות נוספות	—	8,870.13 "
סך הכל		18,592.79 ל"י

3. הבניין המיועד למטה המשטרה בירושלים

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר המשטרה ביום י"ט בחשוון תשכ"ח (22 בנובמבר 1967):

בידיעה שנתפרסמה ב„הארץ” מיום 17 בנובמבר 1967, נאמר כי הממשלה החליטה לשכן את מטה המשטרה בירושלים המזרחית, בבניין בית-החולים המוסלמי היחיד בעיר („אל מקאסד אל חיריה”).

בהמשך ידיעה נאמר, כי בניין בית החולים הנ"ל נבנה על אדמות ההקדש המוסלמי, וכי לצורכי בניית בית-חולים זה גויסו כ-25 מיליון לירות, בין השאר מתרומות של נדבנים מוסלמים.

שאלותי הן:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?

2. אם היא נכונה —

- א. מה היו השיקולים שהביאו לידי ההחלטה הנ"ל?
 ב. האם תשולם תמורה כלשהי בגין השימוש בבניין, ואם כן — למי?
 ג. האם עומדת הממשלה להקים בית-חולים אחר תחת זה העומד להיות מופקע — ואם כן איפה?

שר-המשטרה א. ששון:

לשאלה 1. הממשלה החליטה על העברת המטה הארצי של המשטרה לירושלים והועידה לו מקום לשיכון.

לשאלה 2. אין אני מוכן בעת הזאת לענות על שאלותיו הנוספות של בעל השאלתה הנכבד.

היו"ר ק. לוז:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):

האם מוכן כבוד השר להבטיח שישקלו את הדבר בכל החומרה עוד פעם לפני שישחיתו אתר תיירות רב-שון-במעלה בישראל?

שר-המשטרה א. ששון:

אני חוזר ואומר: בעת הזאת אינני מוכן לענות על כל שאלה נוספת. העניינים נמצאים עדיין בדיון.

4. ספרים, תקליטים וסרטים על מלחמת

ששת הימים

חבר-הכנסת ד. לוי שאל את שר החינוך והתרבות ביום י"ז בחשוון תשכ"ח (20 בנובמבר 1967):

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

ג. הודעת שר החוץ על המערכה המדינית *

1. דיון (המשך)

היו"ר ק. לוח:

אנחנו עוברים לסעיף ב' של סדר-היום: המשך הדיון על הודעת שר-החוץ על המערכה המדינית. רשות הדיבור לחבר-הכנסת כחנא, ואחריו — לחבר-הכנסת נבון.

קלמן כחנא (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אמנם יש מצדי ביקורת על הופעותיו של שר החוץ, מצטער אני שהוא, נציגו של העם אשר הביא את בשורת האמונה באל אחד, מנהיג העולם כולו, לא מצא לנכון להזכיר בהופעותיו המרשימות, ולו במלה אחת, את חסדי ה' אתנו ואת ביסוס זכותנו לארץ-ישראל על ההבטחה הנצחית של בורא הארץ ומלואה.

ביקורת זו, חבר-הכנסת גוברין, איננה נחלשת כל-שהו על-ידי מתיחת ביקורת על טיבו של הנאום שהש-מיע חבר הכנסת מעל במה זו. אני מצטער שחבר-הכנסת גוברין, אשר הופעותיו ידועות כבעלות תוכן וטעם, נכשל כאן ולא הראה טעם טוב בדרך הגנתו על שר החוץ בענין זה.

למרות ביקורת זו רוצה אני לברך את שר החוץ ואת עוזריו על הצלחתו-הצלחתנו בפורים הבין-לאומי. אך עיקר ברכתי לשר החוץ תהיה בכך, שכאשר עמד על במת הכנסת ומסר דין-וחשבון, לא גרר אחרי הרצון לסיסמאות מפוצצות מרחיקות לכת, בנסיון לזכות בכך-תרת שמנה בעתונות, ולא הלך אחרי הראוותנות. כי לצערי הרב, עלי להקדיש חלק ניכר מדברי המועטים לאותה נטיה מופרזת לראוותנות שאנו עדים לה, במיוחד ומחדש בשבועות האחרונים, אצל דוברי הממשלה.

זוכים אנו לאחרונה לוויכוחים פומביים בין חברי ממשלה בהערכת דרכי המלחמה במלחמת ששת הימים. מתנהל ויכוח פומבי לא על-ידי היסטוריונים ולא על-ידי אנשים מבחון, אלא על-ידי אישים שהשתתפו בהכרעות לפני פחות משישה חודשים על דרכי התגובה שלנו לפעולות האויב. גמתחת על-ידי אישים אלה ביקורת פומבית על פעולה זו ואחרת, ולא על פעולה שולית, אלא על פעולה מרכזית ומכרעת. ולא די בכך — לשרים השונים יש גם תגובות שונות בהערכת המצב הפוליטי שבו אנו נתונים. אם נציגנו באו"ם מודיע שהחלטת מועצת הבטחון היא "טובה מאוד", מתווכח אתו בפומבי שר הבטחון, התובע שנעשה את חשבוננו האמיתי עם עצמנו, אם ההתפתחות רצויה. לא אביע את דעתי כאן במשנהם צודק, אבל לא פורום ציבורי ולא עתון הוא הבמה אשר מעליה צריך לבקר שר בממשלה את דברי נציגו. וכמוכן מוכר-חח לגבור המבוכה בקרב הציבור אם מול שתי ההערכות האלה, מפי אישים רשמיים, דוברים ממשלתיים, מושמעת הערכת שר החוץ, הערכה מסוייגת של שביעות רצון מההחלטה שנתקבלה.

ודאי שיש מקום לחילוקי דעות, אבל אלה מקומם בשיבות הממשלה. והתפקיד של שר בממשלה מחייב לפחות עד כדי כך שלא יישמעו הצהרות נוגדות זו את זו מפי חברי ממשלה בבעיות חיוניות ואקטואליות ביותר.

כל שר ושר כמעט יש לו פתרונות משלו לבעיה הפוליטית שלפניה אנו עומדים, הערכה משלו למצב שבו אנו נתונים ודרכי התגובה שעלינו לנקוט מול התגרויות מילוליות או מעשיות, — וזה טוב. אינני בעד אוניפורמה מביתית. אבל רע הוא כשכל אחד מוצא לנחוץ להצהיר את הצהרתו בפומבי על ענינים אלה ואיננו מוצא אפשרות לדיון מעשי ושקט במסגרת הממשלה, בה ילובנו הבעיות ותיקבע עמדתה של הממשלה. חוששני כמעט לומר, שממשלת הליכוד הלאומי מראה כלפי חוץ פיצול בלתי-אחראי, שאין אנו יכולים להשלים עמו.

לפני זמן קצר נעשה מאמץ להופעה אחידה של הממשלה ושל סיעות הקואליציה בקשר לפיחות. שם לא קבעו דיבורים. שם היתה צריכה לקבוע הצבעה בכנסת. אבל בשטח מדיניות החוץ, בשטח מדיניות הבטחון, לא מעט קובעים הדיבורים. ותמה אני שלא נמצאה הדרך למנוע אותו פולמוס בין אלו, אבא אבן, דיין וברזילי, אשר לפומביות הניתנת לו ודאי שאיננו זקוקים.

ועוד ביחס לשיתוף בין שרים ובין משרדים ממשלתיים: בוויכוח על הודעת ראש הממשלה דיברתי על מאבקנו בקשר למה שנקרא מקומות קדושים. אמרתי אז, כי מול הרצון לשלול מאתנו את הזכות לאפוסטרופות על מקומות אלה, צריכים אנו להוכיח מה גדול העוול שנעשה לנו, למקומות הקדושים שלנו, על-ידי הפולש הירדני בעיר הקודש ירושלים. אחד מידידי, עתונאי נכבד, הרגיע אותי ואת הציבור, מול ביקורת זו, בכך שלמחרת היום שבו נאמתי נאומי זה פורסמו על-ידי משרד הדתות העובד-דוה על הוונדליזם שבו נהגו הירדנים במקומות הקדושים לנו. ואמנם נתפרסמו חוברות שכאלה, אבל לצערי הרב עד היום, שבועות מספר אחרי פרסומן, אין להשיגן עדיין בלשון אחרת מאשר בעברית. עדיין לא אימץ לו משרד החוץ את העובדות האלה למאבקו. ואף זה מראה על העדר לשון משותפת ופעולה אחידה בממשלת הליכוד הלאומי.

ולא די בכך. התרעתי אז גם אני בין אחרים על העובדה שאין אנו מבינים כי השימוש שלנו בכביש העוברים את מקום הקברות בהר-הזיתים הוא סטירת לחי לנו, בכך שאין אנו מוכנים לחסל פעולה ברברית של האויב, שהיא לחרפה לנו. בעתונות נמסר, מספר ימים אחרי כן, על הוראה של ראש הממשלה לחסל כביש זה. לצערי, כמו עיני ראייתי שרעיון דוהרים עליו במכוניות, אולי אפילו קרובים על קברי ויקיריהם. זה שוב מראה לא רק עד כמה הוקהו רגשותינו אנו ועד כמה אין לנו הבנה לכך שבדרכי לחימה על קדושת המקומות הקדושים לנו עלינו להיות הראשונים המתחייבים ביחס של קדושה למקומות אלה, אלא בנוסף לכך יש כאן הוכחה לחוסר תיאום בין המוסדות המבצעים במדינה, כשהוראות של ראש הממשלה נשארת על גבי הנייר בלבד.

ולבסוף, מלים מספר חקשורות בעמדת צרפת, ואני מדגיש שאינני מדבר על עמדתה כשלעצמה. על כך נאמר ור כבר דברים ברורים למדי. ברצוני לומר רק מספר

אנו בעמדה סטטית. ועל-ידי כך שאין אנו מחליטים דבר ברור, נוצר חלל ריק, וטבעו של חלל ריק הוא להתמלא. לא על ידינו, אלא על-ידי כוחות אחרים.

ידוע שבציבור נטוש ויכוח גלוי, פומבי, לגבי עתיד השטחים. לא מעט מהגודש של הפרסומות והמודעות והפערות סביב נושא זה בא בגלל החלל הריק שנוצר בהעדר החלטה. דומני שלו היה קו ברור ומוחלט בענין זה, היה מושם קץ להרבה מהפעילויות הללו, שלא כולן במיאות טובה. חוסר החלטה בנושא הזה — ואני אינני טוען שקבלת החלטה בנדון זה היא קלה, היא קשה מאד, מסובכת — מביא לידי סתירות במדיניותה של הממשלה לגבי השטחים. יכולה להיות החלטה בממשלה, על-ידי רוב בכנסת, כי יש לספח את השטחים הללו. אם זוהי ההחלטה — מדוע אין מיישבים את בית-הערכה? מדוע מרשים תנועת ירקות ומשאיות לירדן? מדוע מרשים שה-ידן יהא הילך חוקי בגדה המערבית? אם הכוונה לספח, יש לשים קץ לכל קשר עם ירדן.

אם יהיה רוב למחשבה אחרת, שיש להחזיר את הגדה לירדן, כולה או מקצתה, מדוע מיישבים את גוש עציון? האם נחזיר גם את גוש עציון? ואם זהו כיוון הפתרון, מדוע אין נוגשים מיד לנהל משא-ומתן עם חוסיין? מדוע אין מנצלים את ידידותה של ארצות-הברית, ידידות שבאה לידי ביטוי ברוב החודשים הללו, ואשר יש לה כנראה עדיין השפעה בירדן, מדוע אין מנצלים את תיווך כה כדי להגיע להסכם?

ואם כיוון ההחלטה של הרוב בממשלה ובכנסת שיש להקים מעין מדינה פלשתינאית או אוטונומיה, איזה דבר שהוא בכיוון זה — פירוש הדבר שיש לפעול במהירות, לקיים קשרים עם תושבי האזור הזה הנמצאים במגע ישיר אתנו — ערביי ארץ-ישראל.

אם ישאל אירינג: מה יש לכם לומר? אינני סבור שהדבר היחיד שנוכל להגיד לו הוא שכשיהיה משא-ומתן ישיר, נגיד לערבים. ואם האמריקנים ירצו לשתף פעולה מתוך כוונה טובה, או הדנים וההולנדים ירצו לשתף פעולה על מנת להפעיל השפעתם, מה נאמר להם?

בנאומו אמר שר החוץ, כי — אני מצטט — „לממשלת ישראל הצעות מעשיות שתציע במשא-ומתן ישיר עם מדינות שכנות לשם פתרון כל הבעיות התלויות ועומות בינה לביניהן“. מה הן ההצעות המעשיות הללו? האם נדגון? האם הובאו לפני פורום מוסמך? האם הוחלט? ואם נדגון בממשלה, אני מוכרח לשבח את הממשלה על כך ששום דבר מהדיונים האלה לא גלש החוצה. ומה יקרה אם ביום אחד — יכול להיות יום בהיר אחד — יחליטו הערבים להסכים לשבת למשא-ומתן ישיר. הדבר לא לגמרי בלתי-אפשרי. מה יקרה? מה נאמר? ומתי יוחלט מה נאמר? האם אין אנו בונים יותר מדי על כך שהם לא יישבו אתנו בשום מקרה?

כל מה שאמרתי עד כה, אמרתי על דעת סיעתי כולה. ואשר לפתרון הרצוי, במסגרת הדיונים שיתקיימו בוועידת רפ"י תוגשנה מהדורות הצעות החלטה, וזו שתתקבל תהיה הדעה המוסכמת על דעת רפ"י. מה שאני יכול להגיד עכשיו, על דעתי הפרטית, הוא שהפתרון הרצוי הוא פתרון שישאף להפקיע את שאלת ערביי ארץ-ישראל והפליטים מידי מדינות ערב ולהעבירה למשא-ומתן ישיר בינינו לביןם עצמם. והטעמים לענין

מלים בקשר לכך. הידידות של צרפת עם עמי ערב כוללת גם את סוריה. בימים אלה ממש מתקיים ביקור רשמי גדול של ראש ממשלת סוריה בצרפת, — סוריה זו, אשר רק לפני ימים ספורים נעלה בתי-ספר נוצריים שבמדינתה, בתי-ספר הקשורים בצרפת ובתרבותה. אך, כמובן, אין זה מפריע לרקמת היחסים שבין צרפת לסוריה. ואני רוצה להזכיר לנו, עד כמה רגישים היינו והננו מול כל דרישות או „הוה אמינא“ של דרישות צרפת. הן כשבאו ודרשו שעל מגזר מסוים שלהם, המאוכלס על-ידי מספר קטן של אנשים, לא יחול חוק שהכנסת הריבונית של מדינת ישראל קיבלה אותו — „חוק איסור גידול חזיר“; והן בקשר לפעילות של בתי-ספר של מיסיון הקשור בצרפת. אנו חששנו שמא יבולע לנו ביחסינו עם צרפת אם נראה עמידה זקופה וגאה בענינים אלה. הסורים לא חששו, והוכחה צדקת עמדתם, מפני שקובעים רק אינטרסים. יש להצטער על כך שאנחנו, עם נבון, פיקח ומפוכח, איננו רואים זאת די הצורך.

ועוד מלה אחרונה. בקשר לשינוי עמדתה של צרפת כלפינו השתמשו רבים בביטוי „אל תבטחו בגדיבים“. נכון, אך זה רק מחציתו של הפסוק. יש לפסוק זה המשך. כענין לחנך את עצמנו, את העם כולו, לא לבטוח בגדיבים, אבל גם לא רק בעוצם כוחנו. מאז ומתמיד סברו של עם זה היה על אלוקים. נישאר גם להבא באמון נתנו זה, ובעזרת ה' ניושע.

הי"ר. ק. לזו :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת נבון.

יצחק נבון (רפ"י) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. על הלוח של סדר-היום מופיעים היום שני סעיפים. האחד — הדיון בעניני חוץ; השני — חוק בית הדין לעבודה וביטוח לאומי. לא-חר שהודמן לנו בשבת — לאלה מהאזינים שפותחים את מקלטיהם בשבת — לשמוע את דעתי של שר העבודה בעניני החוץ והבטחון, אולי נשמע את דעתו של שר החוץ על חוק בית הדין לעבודה וסכסוכי עבודה.

אם דבריו של שר העבודה היו מבוססים, אני רואה בזאת חוסר זהירות, לכל הפחות. אבל אם הם בנויים על מסך של חול, הרי הוא מסמא את עיני הבריות. מכל מקום אני חושב שהגיע הזמן שיעשה סדר בנושא זה, כי הנזק גדול.

ולעצם הדיון —

שמואל תמיר (המרכז החופשי) :

זוהי הכנה לוועידה מחר.

יצחק נבון (רפ"י) :

— כאשר לדיון עצמו, ברצוני להעיר הערה אחת בלבד ולהסבירה. מאז מלחמת ששת הימים ההחלטה הב-רורה, דומני היחידה, של הממשלה היתה, שלא להחליט דבר סופי לגבי עתידם של השטחים המוחזקים או המשוחררים, לפי טעמו של כל נואם, מתוך הנחה שהזמן פועל לטובתנו; שההכרה על הישגותנו בשטחים אלה חודרת יותר ויותר בקרב מדינות האזור ותושביו וכיצא בהם. אני מרשה לעצמי לחלוק על כך בכל תוקף. הזמן אינו פועל לטובתנו, כי הוא עצמו נטול רצון, הוא היולי. אין לו טבעים ורצונות משלו, אלא זה תלוי במה שאנו עושים בזמן הזה, כאשר מסביבנו הכל רוחש פעילות.

ומייחסים אותו לגורמים אחרים, למערכת שיקולים אחרת ולמערכת רגשות אחרת.

אני יודע שכאשר תיפול ההחלטה לגבי העתיד, יהיה זה לאחר דיון נוקב וחריף מאוד בקרב הממשלה. ייתכן מאוד שמה שנקרא „ממשלת ליכוד לאומי“ כמוסד, אולי ייפגע, מפלגה זו או אחרת, או שתיים—שלוש מפלגות — אינני יודע, והכל תלוי בטיבה של ההחלטה — עלולות לעזוב את הממשלה. אבל ממשלת ליכוד לאומי איננה מטרה בפני עצמה; המטרה היא לקבוע מדיניות. ואם זהו המחיר — אני חושב שהוא יקר מדי. דומני שאין עוד זמן להמתנה, ויש להחיש את קבלת ההחלטה.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו — לחבר-הכנסת מיקוניס.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא אוכל לפתוח בדיון זה בטרם אפנה את תשומת לבם של הכנסת לעוב-דה שמשום-מה עברה ללא תגובה בשבוע שעבר.

בשבוע שעבר הוחזרה לישראל גופתו של רב-סרן נבו, טייס חיל האוויר הישראלי, ובה סימני התעללות וריטוש של פראי מדבר. מסורת היתה במחתרות הלוח-מות — ב„ארגון הצבאי הלאומי“, ב„לוחמי חירות ישראל“ וב„הגנה“, ומסורת זו קיימת בצה"ל ובשירותי הבטחון, לסכן יחידות שלמות כדי למנוע פגיעה בשבוי מלחמה שלנו. עתה, שמדינה לנו, שצה"ל-מרתיע לנו, שנצחק מלחמת ששת הימים מאחורינו, החזירו טייס שלנו, עלם מעלמינו, והוברר כי עבר עינויי שאל והתעללות. אינני רוצה להאריך דבר; אני רוצה לקרוא לבית לתת דעתו על כך שעובדה כזו אינה יכולה להישאר ללא תגובה, ושחייבים לדעת במזרח התיכון — עליו דיבר זה עתה חבר-הכנסת נבון — שכאשר נפגע טייס ישראלי בדך, זו, אין צה"ל עובר על כך לסדר-היום, בשום תנאי. זוהי חובה קדושה לחיילינו, זו חובה קדושה לעצם מהותנו. היא גם קשורה קשר אורגני בהתייחסותנו למצבים מדי-ניים.

אדוני היושב-ראש, הדיון המדיני כפי שהתנהל בש-בוע שעבר, נסב בעיקר על הדיונים באו"ם. לא אאריך דבר על הדיונים באו"ם, באשר עם כל הערך שאני מייחס למוסד זה, דומני שמצבנו המדיני מבחינה זו הוא הפחות חשוב בסולם החשיבות. כאן, בארץ-ישראל, הרבה יותר מאשר באו"ם, ייתכנו וייקבעו הדברים. ולא אהיה שותף לאווירה הגיגית, של זיכרון הדעת, בבחינת „שיש ושמח, בני מעי“, שהייתי עד לה בחלקים רבים של הדיון פה לנוכח ההחלטה הבריטית. אני רואה בהחלטה זו מהלומה קשה, וההזדמנות הסובייטית עליה היא אולי ההז-כחה הטובה ביותר לטיבה.

כמה מלים לגבי ההופעה שלנו באו"ם, עם כל ההע-רכה שאני שותף לה לגבי כושר הופעתו המעולה של שר החוץ שלנו. אנו חוזרים ומדגישים באו"ם את עמדתנו לסכסוך במזרח התיכון, כפי שמשרד החוץ שלנו מגדיר את הדברים. הגיעה העת שמונה זה יוצא מן המילון הישראלי. יש במזרח התיכון מטרה אחת ויחידה של הארצות העוינות — אין זה סכסוך, לא מחלוקת וגם לא מלחמה, אלא מערכה להשמידם של עם ושל אוכלוסייתו. לצערי איננו באים לאו"ם ומאשימים שעולם שלם — בין

זה הם: קודם כל אלה הם האנשים שאתם נצטרך לחיות. כמעט לגבי כל צורה של הסדר, אלה הם האנשים שאתם נצטרך לחיות. אלה הם השכנים הממשיים שאתם אנחנו חיים. שנית, אם אי-פעם ייצאו חלילה מדינות ערב למל-חמה, אני חושש מאוד שבמצב זה, שאנו נמצאים בו כיום, תיחשב מלחמה כזאת בעיני העולם כמלחמת שח-רור. ושום הסברה לא תעזור כאן. מבחינתם הם ייראו כיוצאים למלחמה כדי לשחרר את הערבים מהכיבוש ומהעול הזר. אם אנו באים לידי איזה-שהוא הסדר — שאיננו נכנס לפרטיו — עם ערבי ארץ-ישראל, אני סבור שאנו משמיטים את הבסיס הזה.

דבר שלישי: אולי עלי-ידי משא-ומתן ישיר עם ערביי ארץ-ישראל יפתרו את הבעיה. זהו נסיון לפתור במידה חלקית, אם לא שלמה, את בעיית פליטי ערביי ארץ-ישראל, וייתכן שבכך נפתור את מדינות ערב מהצו-רך והלחץ לצאת במהרה למלחמה, כאשר הפליטים משמ-שים ארגומנט ליציאה למלחמה.

הסגנון שבו משתמשים הערבים לאחר המלחמה הש-תנה; תוכן הדברים ומגמתם לא השתנו. לפי עניות דעתי, כאשר מנתחים את דבריהם והכרוזותיהם, רואים שפניהם למלחמה נוספת, דומני שהפעם הם מאוחדים יותר מאשר אי-פעם בעבר.

בענין זה אני מציע לא לסמוך על ההגיון שלנו, אלא על ההגיון שלהם. אי-אפשר לעשות אפליקציה ולה-סיק מההגיון שלנו על שלהם. ואולי שוב ירשה לי שר החוץ לצטט פסקה מדבריו האומרת: „בהתחדש הוויכוח הכללי במושב הרגיל של עצרת האו"ם התברר כי ממש-לות ערב טרם הסיקו מסקנה הגיונית מכשולן תוקפנותן במלחמה והדיפת הסתערותם בזירה הבין-לאומית“. אני חוזר: „ממשלות ערב טרם הסיקו מסקנה הגיונית...“. מה פירוש „הגיונית“? הגיון של מי, לפי מה ועל-פי מה, לפי איזה קריטריון? פעם אמרו שנאצר לא יסתבך במל-חמה כאשר חלק גדול מצבאו רתוק בתימן. זה נכון, זה הגיוני; אבל זה החזיון שלנו. ההגיון הזה איננו מחייב אותנו. תוסיין אמר: „נצא למלחמת שחרור, גם אם כולנו נמות, העיקר שנמות בכבוד“. זה הגיוני זה הגיוני לפי דעתו, לפי מערכת השיקולים והאמצויות שלו.

בענין זה הרשו לי לספר לכם מעשיה או אגדה ידועה. מעשה בעקרב, שרצה לחצות נהר. ביקש מהצב שיעמים אותו על גבו ויעבירו את הנהר. אמר הצב: אני אעבירך את הנהר, אבל אתה תעקבני. השיב העב-רב: אני מבטיחך שלא אעקוב אחרך. אם תעביר אותי בשלום את הנהר, תיכרת ברית ביני לבינך, בין זרעי לזרעך מעתה ועד עולם. העמים הצב את העקרב על גבו והחל חוצה את הנהר. כאשר הגיע לאמצע הנהר, הטיל העקרב את עוקצו בראשו של הצב, והצב החל לפרפר ולטבוע. בשארית כוחותיו אמר הצב לעקרב: מה אתה עושה, הרי שנינו נטבע, איזה הגיון הוא זה? אמר לו העקרב: הגיון? — הלא אנו במזרח התיכון.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

לפי אותו סיפור השיב העקרב: יש לי אופי כזה...

יצחק נבון (רפ"י):

ההגיון איננו מחייב. אני סבור שאנו פועלים לא במתאים לאזור כאשר אנו מפעילים את ההגיון שלנו

הרצל לא פחד מדמוגרפיה. כאשר נודדא, בשנת 1920, תבע עליה גדולה, דיבר שעה שהנתונים המספריים היו אחד לעשרה. היה כאן יהודי אחד לעומת עשרה ערבים. כאשר זאב ז'בוטינסקי שר על המדינה היהודית, הוא שר „שם ירווה לו משפע ואושר בן-ערב, בן נצרת ובני“. הוא לא דיבר על מדינה שתהא טהורה מזרים. כאשר דיבר בן-גוריון בבילטמור על מדינה עברית, היו בארץ ישראל 600,000 יהודים ו-900,000 ערבים, והוא תבע מדינה עברית לאלתר. כאשר הסכימה הסוכנות היהודית לחלוקה, היו צריכים להיות במדינה זו 54% יהודים ו-46% ערבים. כל זה היה כשר. זו הייתה הציונות. ועכ" שיו, כשיש בארץ שניים וחצי מיליון יהודים ומיליון-ורבע ערבים, נפל עלינו פחד: דמוגרפיה. זוהי הפסיביות שביסודה חוסר האמונה. האמת היא, שהדיבורים על מדינה יהודית טהורה הם אחיות עיניים. יש בארץ 320,000 ערבים בתחומים של ישראל הקדומה. הוסף לכך את ירושלים וסביבותיה — עוד 80,000 ערבים. הוסף לכך רצועת עזה — לפחות עוד 150,000 ערבים. הוסף לכך „תיקוני גבול קלים“, שגם מפ"ם מסכימה להם, קלקיליה וטול-כרם — ויש לך עוד מינימום של 100,000–150,000 ערבים, וכבר הגעת לשלושת רבעי מיליון ערבים. זו תהייה מדינה יהודית טהורה? כאשר אמרנו במשך ארבעים שנים שאין בכוונתנו לגרש ערבים, האם שיקרנו? ידענו תמיד שאין זו ארץ ריקה והאמנו בארץ-ישראל השלמה. ולפתע — יאוש מעליה, יאוש מילודה, יאוש מהתנחלות, פסיביות משתקה, מחדל טוטאלי.

אכן, מכל המחלות שיהודים לקו בהן בכל הדורות, אנהנו עדים ב-1967 לקשה שבמחלות: פחד היהודים מארץ-ישראל, ואז מופיעים הסימפטומים של המחלה. זה אומר: נסיגה; ההוא אומר: מדינה פלשתינאית; השלישי מדבר על אוטונומיה. ואת התשובה הפשוטה: ארץ-ישראל שלמה בידינו, עם אינטגרציה הדרגתית, את התשובה הזאת שכחנו, והרי זה היה האל"ף-ב"ת של תורתנו.

בנסיבות אלו קם שר החוץ, באסיפה וב"קול ישראל" ומשמיע דברים על „קבוצות לחץ“ שקמו. כן, אדוני השר, אני גאה על כך שאני נמנה עם קבוצת לחץ כזו — קבוצת הלחץ העומדת בראש המערכה — שאין לה כל אינטרס של קבוצות הלחץ המחלקות שלל בבית הזה ובארץ הזאת. אינטרס אחד ויחיד לה — השירות הלאומי. השר דיבר על פרסום מודעות. איזה „חטא“ גדול. אכן, אין לנו עתון מפלגתי, נושא דפיציטים, הנישא על חשבון משלמי המסים או על חשבון חברי ההסתדרות, ולפיכך מבצעים אנו את החטא הגדול ומפרסמים מודעות על חשבוננו.

הגימק האחרון שמעלים כלפי תביעתנו, והוא המוע"ז מכל, הוא המוסר, הצדק. בתשובה על דברים שציטטתי מיהושע בן-נון על חובת ההתנחלות, הזכיר כבוד השר את ישעיהו הנביא. מי בעם זה זקוק לתזכורת על ישעיהו הנביא ועל חובת השלום?

שמואל מיקוניס (מקי):
אתה זקוק לזה.

שמואל תמיר (המרדו החופשי):
הבית הזה מתייחס אליכם — אנשי מקי — בסלחנות רבה אחרי הסיבוב שעשיתם, אבל קצת צניעות מוטב שתהא לכם להבא. אנו איננו זקוקים לתזכורת על ישעיהו הנביא. ישעיהו הנביא הוא חלק מאותו תנ"ך של יהושע בן-נון, ואותו מוסר יהודי.

במעשים ובין במחדלים — היה שותף להשמדת שישה מיליונים מבני עמנו, ועכשיו מתכוונים לנסות ולגמור את המלאכה הזאת בגיבוי סובייטי. איננו באים בהאשמה ובהכרה, שבמציאות זו לא נאזין להטפות מוסר משום גורם בין-לאומי, אלא אנו עומדים ומסבירים, מתגוננים ומצטדקים. אולם בחינת המצב המדיני, אדוני היושב-ראש, איננה נבדקת בוויכוח באו"ם. בחינת המצב המדיני נבדקת — בראש וראשונה — בהשוואת מצבו של המשטר המצרי למצבנו למן ה-12 ביוני ועד היום.

ב-12 ביוני עמד המשטר המצרי לפני התמוטטות, ועבדול נאצר נאלץ להתפטר, התפטרות אמת או התפטרות מבויימת. הצבא המצרי היה מרוסק, ולפי עדותו של גמאל עבדול נאצר — הדרך לקהיר הייתה פתוחה. מעמדה הבין-לאומי של מצרים היה בשפל המדרגה, וישראל עמדה על הצוק של אומה מנוצחת בזירה הצבאית והמדינית גם יחד, ועל הכל — במעמדה המוסרי.

בתום שישה חודשים חומש הצבאי המצרי בשלמות, כפי שנאמנים עלינו דבריו של שר הבטחון משה דיין. המשטר התבסס, התחפר מחדש, והוא עתה במצב פחות או יותר יציב, במידה שהדבר נראה לעין. ובזירה הבין-לאומית, נוסף לגיבוי הסובייטי — גיבוי צרפתי, חידוש יחסים עם הבריטים ושיפור יחסים עם הגרמנים.

כך עומדת מצרים המובסת. ואילו אנו עברנו ממעמד של מנצחים למעמד של שבעי-רצון מהחלטה על נסיגה, אותה החלטה בריטית שמשמעותה חד-משמעית — נסיגה.

אכן, מכל הישגי המלחמה נותרו בעיקר שלושה יסודות: קיום השטחים בידינו; כושר ההרתעה של צבא ההגנה לישראל, שהוכח שוב קבל העולם כולו; סיכוי לשלום עם ערביי ארץ-ישראל. האמת היא, שהא תליא וכל אלה שלובים זה בזה.

בוויכוח בבית הזה ובציבוריות הישראלית יש לציין מחלוקת בין שני זרמים מרכזיים. האחד — הפסיבי; השני — האקטיבי. לא פלא הוא שאלה שהטילו ספק בכושרו של צה"ל למגר את שלושת האויבים יחד והי"ס סס מלנקוט בצעד המכריע והגואל, הם-הם הבאים היום ואומרים: יש לסגת. זה אופייני. זו אינה אידיאולוגיה. זו אינה מחשבה מדינית. זוהי מגטליות. זהו הקו המבחין בין הפסיביים לבין האקטיביים, אלא שאל הפסיבי נתוּס פו הפעם עוד מספר גורמים. הפסיביות הזאת מצאה את ביטוייה בדבריו של חבר-הכנסת צדוק, שאמר „בל נקבע עובדות שיוזקו לנו ליד שולחן המשא-ומתן“ או בדבריו של המנהל הכללי של משרד החוץ, שאמר „לא ננקוט כל יומה לגבי הפליטים“, כלומר — לא ננהג מנהג בעלים בארץ הזאת.

הפסיביות הזאת מושתתת על אי-אמון ביזמה הישראלי, על אי-אמון בעוצמה הישראלית, והיא-היא שמכתיבה לאחר ששת ימי הנצחון שישה חודשים של רתיעה מכל יומה מדינית, מכל יומה התנחלות, מכל יומה לפתרון בעיית הפליטים. וכל זה, אדוני היושב-ראש, כשאין עוד כל לחץ ציני מבחוץ שיכול להפעיל עלינו השפעה אמיתית, כמו לחץ אמריקאי של ממש.

סביב פסיביות זו נולדה עתה גם אידיאולוגיה חדשה: המדינה הזאת צריכה להיות מדינה יהודית. דמוגרף יה. כאשר כתב הרצל את „אלטנולד“, אחד ממלאי-התפקידים שלו בחברה היהודית החדשה היה רשיד ביי.

המציאות החיה הכשילה את הגישה החד-צדדית למשבר הישראלי-ערבי, כפתה נסיגה מסוימת מן הנוקשות השוביניות של הצד הערבי, הכתה את הנוסחאות הדוגמא-טיות ה"מלומדות", אשר ניסו להציג את הסכסוך הישראלי-ערבי כחלק מן המאבק נגד האימפריאליזם.

אנחנו לא התעלמנו אף פעם מן הרקע הבינלאומי של המשבר המזרח-תיכוני בחודשי מאי-יוני שנה זו, אך היה מי שניסה להתעלם מן הרקע הלאומי של אותו משבר על-ידי העלאת תורת הסלף, כאילו הצד הערבי הוא הצד האנטי-אימפריאליסטי הצודק ואילו הצד הישראלי הוא הצד האימפריאליסטי הבלתי-צודק. נכון הדבר, שהאימפריאליזם ניצל תמיד את הריב הלאומי הישראלי — ערבי לטובתו. אך עובדה זאת רק מאשרת את הנחת מפלגתי הקומוניסטית, כי לטובת המאבק האנטי-אימפריאליסטי צריכות הן המדינות הסוציאליסטיות לא להת-ייצב בריב הזה לצד אחד נגד הצד השני, אלא להפעיל מאמצים והשפעה לקירוב שני הצדדים לטובת הפגת המתחים, הסכם הדדי ושלום, כפי שהגו במקרים של סכסוך לאומי באזורי עולם אחרים, וכפי שבמקרה זה נהגה רומניה הסוציאליסטית. ניהול המערכה המדינית באו"ם לפי קו מעוות זה, שגבל בעוורון, הנחיל כשלון לא-מבוטל לנושאים.

חברי הכנסת, עם החלטת מועצת הבטחון נפתח דף חדש במערכה, שתהא מהיום והלאה מערכה אזורית בעיקר. החלטה זו, שנתקבלה פה אחד, מהווה בסיס סביר והגיוני למאבק צודק של שלום בר-קיימא בין מדינת ישראל למדינות הערביות. יש הטוענים, כי זוהי החלטה מעורפלת, בלתי מספקת וכיוצא בזה, אך לטענות האלה משקל קטן ביותר לעומת הקווים היסודיים של ההחלטה, המביאים בחשבון את הזכויות של שני הצדדים בסכסוך במשולב.

אנחנו הבענו לא פעם את דעתנו נגד נסיגה ישרא-לית אל קווי שביתת-הגשק ללא תנאי, כתביעת הצד הערבי ותומכיו, כיוון שפירושה — חזרה לאותו מצב ולאותם התנאים אשר כפו עלינו את מלחמת ששת הימים. כן הבענו את דעתנו נגד מגמות הסיפוחים הטריטוריאליים ליים של השטחים המוחזקים, כיוון שסיפוחים כאלה היו מומינים מלחמת נקם ערבית נגד ישראל בתנאים הרבה יותר קשים לגבינו. פרט לתכנית השלום הכוללת של מק"י, אותה העליתי גם מעל במת הכנסת ב-21 ביוני, הנחנו ביסוד מאבקנו את התביעה מן הממשלה, כי במסגרת הסדרי בטחון והסכמי שלום, המושתתים על הזכויות הצודקות של שני הצדדים, ואשר בהם יתוה גבולות-קבע מוסכמים בין ישראל לארצות ערב, הוא המבט שלה נכונה לבטל את הכיבושים הטריטוריאליים. במקום הכרזה מוסמכת של הממשלה משתוללת מגיפת הדבר של שרים שונים אף בענינים שאינם נוגעים למשרדם, דבר המביא נזק עצום לישראל. השילוב בין נסיגה ישרא-לית לבין קביעת גבולות בטוחים ומוכרים, המופיע בהחלטת מועצת הבטחון, הוא ההישג החשוב ביותר מבחינתם של כל שוחרי השלום, מבחינת האינטרסים החיוניים של עם ישראל והעמים הערביים גם יחד.

ההצטרפות של ברית-המועצות להצעה הברטית-אמריקאית למעשה שנתקבלה במועצת הבטחון, למרות התנגדותן המפורשת והגלויה של סוריה ואלייריה, משווה להחלטתה זו משקל-יתר וחשיבות-יתר. יש בכך משום

ישעיהו הנביא, אם כבר נזקק כבוד השר לז, קרא: „ובנו חרבות עולם, שממות ראשונים יקוממו, וחדשו ערי חרב, שוממות דור ודור... לא יאמר לך עוד עוובה ולא רצץ לא יאמר עוד שממה... בעת רצון עניתיך ובוים ישועה עזרתיך, ואצרך ואתנך לברית עם, להקים ארץ, להנחיל נחלות שוממות“.

אם משהו מדבר בשם הצדק ואומר שצריך להפקיד את יהודה והשומרון בידי מדינה פלשתינאית או בידי המלך הכדואי, יקום ויפנה את יפו, יקום ויפנה את עכו ואת רמלה ואת אילת ואת לוד ואת צפת. אנו יושבים שם ממש בשם אותה זכות בה אנחנו יושבים היום בכל הטריטוריות הללו, ובשם אותו צדק.

אדוני היושב-ראש, בסוף דברי לא אפנה אל אלה המרגיעים ואומרים ש"אנו כבר מתנחלים", ושהכל הולך למישרין. שמעתי דברים כאלה לאחרונה מפי שרים בישראלי. לא אפנה אליהם. דעתם זחה עליהם. אני רוצה לפנות אל אלה בבית, ממפלגות שונות, אולי ברוב המפלגות, שלבם אתנו, ושמעל במה זו השמיעו דברים נכונים. שמעתי את דברי חברי-הכנסת צור. אני קורא את דברי יצחק טבנקין שבעת שישותו קיבל עוזו מחודש, ודברים נכונים הוא משמיע. כל חובל לו. אני קורא דברים של חברי כנסת אחרים ושל חוגים שונים. אין אני שותף לזלזול הפתאומי במשוררים ובסופרים כשהם משיעיעים דברים שפאתע אינם נוחים לממשלה. כל הכבוד אף להם.

אל אותם חברי הכנסת ממפלגות שונות, אלה שהם תמימי דעים אתנו, אלה החודדים נוכח המחללים המסונים, אליהם מופנית השאלה: הלא דברכם בכנות נאמר רים, — היכן המסקנה? מה חשוב היום יותר מחובת ההתנחלות? מה גורלי היום יותר מהכרעה בנושא זה? היכן מסקנתכם? למה לא תעמידו את הנושא הזה, במלוא כוחכם, מבפנים, באופן מוחלט, כן או כן, עם המסקנה המשתמע? האחריות מוטלת בראש וראשונה על אלה המשכילים להבין, הידעיים להבחין, השותפים לדעה המובעת כאן עכשיו, אלה המחזשים או מקבלים את הדיון. האחריות מוטלת עליהם, ואותם אנו קוראים לפעולה ולהסקת מסקנה.

היו"ר ק. לוז:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת מיקוניס. ואחריו — לחברי-הכנסת סרלין.

שמואל מיקוניס (מק"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. מפלגתי הקומוניסטית עומדת באופוזיציה נקבת לקווי-היסוד של מדיניות החוץ ומדיניות הפנים של ממשלת הליכוד הלאומי, אך אין זה נימוק שלא להעריך בחיוב כמה אספקטים חשובים של אותו המאבק המדיני, שנוהל בעצרת האו"ם ובמועצת הבטחון על-ידי שר החוץ מר אבא אבן. אני מתכוון לאספקטים של המאבק להוכחת צדקת מחמת ששת הימים כמלחמת הגנה לאומית על עצם קיומה ועל עצמאותה של ישראל, להדיפת התקפת הסילופים ההיסטוריים והאקטואליים לגבי שאלות תקומתה ומצבה של מדינת ישראל, לסיכול המסקנות וההצעות הקטלניות שהועלו בעקבות אותם סילופים על-ידי הנציגים הערביים ותומכיהם.

ראוי לציין בסיפוק, כי בתום מערכת ששת החודשים במסודות האו"ם נכשלה ההתקפה המרוכזת נגד ישראל.

בתוך הדיון הזה לא הפליאה, כמובן, ה"תפנית" בנו-
אומ של נציג רק"ח, חבר-הכנסת תופיק טובי, שהיא
תרגום מילולי לעברית מן התפנית שחלה בעמדת נציג
ברית-המועצות עם הצטרפותו להחלטת מועצת הבטחון,
תוך הסכמת מצרים וירדן. הפרשנות השירותית של הצד
הערבי ותומכיו הסובייטיים, המעלה את התביעה שקודם
כל על ישראל לבצע נסיגה מלאה מכל השטחים המוחז-
קים, אף היא הופיעה בנאומו של נציג רק"ח בתרגום
עברי מדויק. כן "העז" להטיח הפעם ביקורת על שליטי
סוריה לאחר ש"פרבדה" הטיחה את הביקורת הזאת על
"חמומי המוח" הערביים. יחד עם זאת זכה נאומו של
ד"ה-גול בעיני חבר-הכנסת תופיק טובי להיחשב כנותן
אישור לדבריו על מדיניות ישראל, מבלי לציין, ולו
במלה אחת, את אופי הנאום הזה. אין לי ספק כי הנאום
האנטי-יהודי והאנטי-ישראלי המסליד של הגנרל טעים
גם לחיכם של שליטי הארצות הערביות, אף כאשר ריח
הנפט נודף ממנו ואינטרסים גיאו-קולוניאליסטיים מזדק-
רים מאחוריו. אך אין זה גימק למי שמכרז על עצמו
כקומוניסט, שלא להגיב על דברי הגנרל, אם הוא נוגע
בנושא.

חברי הכנסת, למען השלום, הבטחון, העצמאות והע-
תיד של ישראל גמשיך בתביעתנו כי הממשלה תעשה
מצידה הכל כדי לקיים שמירה קפדנית על הסכמי הפסקת
האש, למניעת התלקחות הבטחון המזוין מחדש, לביצוע
יעיל של החלטות מועצת הבטחון, להגנת האינטרסים של
העם הערבי בשטחים המוחזקים, למניעת רתימתה של
ישראל לכל מרכבה זרה שהיא במאבק הגלובלי, האזורי
והעולמי, להדיפת כל גישה של יאוש לגבי הסיכויים של
חידוש הקשרים עם ברית-המועצות.

יחסי עמים ולא יחסי כוח יקבעו לשבט או לחסד
בגורל הסכסוך הישראלי-ערבי. מדיניות ישראלית עצי-
מאית בלתי-תלויה — היא בלבד עשויה לרכוש לישראל
ידידות אמת בקרב אומות העולם, במערב ובמזרח כאחד.

היו"ר ק. לוז :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת סרלין, ואחריו — לחבר-
הכנסת דוד הכהן.

יוסף סרלין (גח"ל) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הרשוני לי, לפני
שאגש לגופו של ענין, להעיר הערה אחת בשולי הדיון
המדיני. במשטר פרלמנטרי דמוקרטי אך טבעי הוא שהע-
תונות מדברת אל הכנסת במלה המודפסת, ויהיה זה אך
טבעי שאנחנו נשיב לה במלה המדוברת. הכנסת הותקפה
על-ידי העתונות, לא על-ידי כל העתונות, על עצם קיו-
מיה המדיני. הוא מיותר, אמרו, לא חידשנו שום דבר.
ובצדק השיב אחד העתונות: לישראל אין מה לחדש. אני
מזדהה מלא ההזדהות עם אותו עתון. אם יש למישהו
לחדש אחרי מלחמת ששת הימים, הרי זה לעמי ערב.

וכיוון שכבר נגעתי בזה, ברצוני לשאול: היעלה על
הדעת בכלל ששר החוץ, לאחר מאבק של חודשים באו"ם,
עם כל היחס שיש לי לאו"ם ועם כל היחס שיש לי להחל-
טות האו"ם ולהחלטות מועצת הבטחון — היעלה על הדעת
ששר החוץ, בשוכו ארצה למולדת, לא ימסור דין-וחשבון
לכנסת על המאבק הזה? מה היינו, אנחנו חברי הכנסת,
אומרים אז לשר החוץ? ומה היתה העתונות כותבת על
הכנסת?

תיקון מסויים של קו המדיניות הסובייטית לגבי הסכסוך
הישראלי-ערבי מרוצן או מהכרח ואף סיכוי להמרת
התמיכה בצד הערבי נגד הצד הישראלי בגישה כל-צדדית.
זה מתחייב, על כל פנים, מן ההחלטה של מועצת הבטחון,
אך קודם כל ובראש וראשונה מצוי כעת גורל ההחלטה
בידי ממשלות ישראל וערב גם יחד.

חברי הכנסת, אינטרס השלום, שהוא האינטרס העל-
יון של עם ישראל, מחייב שהממשלה תתייחס בחיוב לכל
האספקטים המופיעים בהחלטת מועצת הבטחון. במנותו
את העקרונות של ההחלטה פסת שר החוץ, למשל, על
עקרון כה יסודי וחשוב כפתרון בעיית הפליטים הערביים,
בעיית העם הערבי הפלשתינאי. יחס רציני והוגן לכל
חלקי ההחלטה הוא בגדר חובה הן מצד ממשלת ישראל
והן מצד ממשלות הארצות הערביות.

כמובן, מדאיגה מאד "קבלת הפנים" והפרשנות הו-
עמת להחלטת מועצת הבטחון מפי נשיא מצרים בנאומו
האחרון, בעוד שליטי סוריה שוללים אותה לחלוטין
וקוראים להמשך המלחמה. קווי המחשבה והתכנית של
ממשלת מצרים הם לפי הנאום הזה: "לא שלום עם י-
ס, לא משיא-ומתן, לא שיט בתעלת סואץ", ומצד שני
— תביעת נסיגה של ישראל מכל השטחים המוחזקים
לפני שיינקט צעד אחר כלשהו, מבלי לפרש בשמו של
צעד כזה. כל פרשנות להחלטה, המעלה את הנסיגה
כ"מוקדם" וכל צעד אחר בלתי-נוגע כ"מאוחר", מכל צד
שלא תבוא, היא פרשנות שרירותית, המנסה — בידועין
או בלא-יודעין — להרוס את יסוד השילוב וההדדיות המ-
פיע בהחלטת מועצת הבטחון. בלעדי שילוב זה אין להת-
קדם אל השלום ואל הבטחון, אל חיסול מוקד המלחמה
באזורנו.

האחריות הלאומית והתבונה האלמנטרית מחייבים
לא להסיק מסקנות נמהרות ממצב דברים זה, אלא לת-
תור באמצעים מדיניים יעילים אל ההידברות ואל הש-
לום; לקיים שיתוף פעולה כן ורציני עם שליחו של
האו"ם מר יארינג; לא לראות בעקרון הצודק של משיא-
ומתן ישיר תנאי בל יעבור — בזמן הראשון לפחות. כל
צעד לקידום ענין ההידברות בין ישראל לארצות ערב,
גם בדרך של קישור ותיווך על-ידי מר יארינג, הוא חשוב
יותר מאשר לדבוק בהחלטות בעקרון, אשר כיום אינו
עומד במבחן המציאות. אדרבה, ינתן לשליח האו"ם
ולדעת הקהל העולמית להיווכח, מי מגלה נכונות לצעד
על הבסיס המוצק של החלטת מועצת הבטחון ומי מגלה
נוקשות ועקשנות עיוורת.

חברי הכנסת, בדיון על הודעת שר החוץ באו לדי
ביטוי המגמות הקיצוניות והמתונות המתרצות בחיק
ממשלת הליכוד הלאומי — בין היאוש מן השלום ו"על
חרבן תחיה" ב"אויץ-ישראל השלמה" של חבר-הכנסת
בן-אליעזר, דרך הפאטאליזם שבהצעת ההתנחלויות-הסי-
פוחים של חבר-הכנסת צור, ועד לריאליזם מסוייג ואמונה
בשלום של חבר-הכנסת חזן. מי שנפגש עם ציבור רחב
באסיפות ובמקומות עבודה יכול רק לקבוע, כי הציבור
הישראלי דוחה בדרך כלל את המגמות הקיצוניות האלה
של סיפוחים ועובדות מוגמרות, בהיותן מסוכנות לשלום,
לקיומנו ולעתידנו. האינטרסים החיוניים של ישראל מח-
ייבים שהממשלה לא תרשה ולא תעודד התנחלויות-סי-
פוחים בשטחים המוחזקים, העלולים להערים מכשולים
בדרך אל השלום.

אחר-כך בא השלב השני, הבלתי-נמנע — שלב המלחמה, שלב מלחמת ששת הימים. לא אדבר על הנצחון המפואר ועל התבוסה המחפירה של כל אלה שנדחפו למלחמה הזאת. בין שצוואתו של עמאר היא נכונה ובין שהיא מזויפת, אין זה משנה ולא כלום לגבי רצונו של נאצר במלחמה, כי לא לחינם ולא לראווה ריכוז כמאה אלף חיילים, את כל הטנקים שלו, את כל התותחים, את כל הדיביזיות מתימן, לא למען השלום עשה את הדבר הזה, ושוב — בעזרתה הפעילה ובעזרת הגיבוי הבלתי-מוגבל של ברית-המועצות.

ואחר-כך בא השלב השלישי. הערבים ניסו לחזור על התרגיל של 1956/57 — להשיג חזרה באמצעים פוליטיים את אשר הפסידו בשדה הקרב, אשר אליו דחפו את עמיהם.

לא אומר כי ההחלטה שנתקבלה היא החלטה טובה. זה „אנדרסטיימנט“. אינני רוצה לומר שהיא רעה, כדי לא להזמין פרשנות ערבית, שכאילו ההחלטה טובה למענם. זוהי החלטה בריטית טיפוסית, אם כי אני מטיל ספק אם רק השראה בריטית היתה כאן. אני מסכים עם שר החוץ, שבענין זה יצאנו לא ניוזקים, לא מעוררים מהמאבק הפוליטי הזה.

עכשיו אנו נכנסים לשלב הרביעי של המאבק — לאחר החלטה האומות המאוחדות, לאחר שגונאר יארינג כבר נמצא באזורנו ולאחר שנוצרה כבר אווירה אשר, על כל פנים, לא תקל עליו את מלאכתו באזור, ביחוד לאחר נאומו המפורסם של נאצר והכתבות בעתונות המצרית, הנהגות והולכות מדיונים בימום: לא נכיר בישראל, לא ננהל משא-ומתן, לא שלום עם ישראל.

שום תכסיס רמיה של מתינות, לכאורה, מצד הערבים — וראיתי אותם מעל מסך הטלוויזיה בניו-יורק כאשר הופיע המלך חוסיין — לא יעזור. הערבים לא למדו שום דבר ושכחו הכל, ושוב, המעצמה הגדולה, אשר גרמה כבר לשתי מלחמות באזור הזה, מעודדת את הערבים בעקשנותם, מספקת להם נשק ללא גבול, ונשק מודרני, אבד, הוכח — וגם את הלחץ הזה אין הערבים רוצים ללמוד — שלא מספיק להיות בעל-בית על מאגרי נשק מודרני עצומים; צריך גם לדעת להשתמש בו. חלפו המלחמות של חץ וקשת מעל גבי סוסה ערבית אבירה. הגיבוי הזה עוד לוהט בשבוע האחרון במפגן אווירי של מפציצים סובייטיים. האם כל זה למען השלום, האם כל זה בהתאם לחזון ישעיהו?

הערבים עושים את הטעות הפאטאלית שלהם בזה שהם חושבים כי הסובייטים עושים כל זאת מאהבת הערבים. הם אוהבים את הערבים ב-1967 בדיוק כמו שהם אוהבו אותנו ב-1947, כאשר גרומיקו נאם את הנאום הראשון שלו, במאי 1947, בפני עצרת האו"ם בלייק-ססקס, כאשר הוא פנה אל אומות העולם ואמר כי נוכח השואה היהחית יש למצוא פתרון לבעיית ארץ-ישראל. האם גרומיקו אהב אותנו אז? — כך הוא אוהב היום את הערבים. אז היו אינטרסים סובייטיים להיפטר מהאנגלים, והיום יש לסובייטים אינטרסים לחזק ולתגבר את נוכחו-תם באזור ובאגן הים-התיכון. אלה הם אינטרסים לא יהודיים ולא ערביים. הערבים יכולים היו ללמוד את הלחץ של מלחמת ששת הימים כשם שלנו נחזק ללמוד לקח וכשם שהערבים אינם יכולים לסמוך על הסובייטים ללא גבול, כך אל לנו לסמוך על האמריקאים ללא גבול,

ומאחר שאני כבר עומד בפרשה זו, אני רוצה להוסיף ולשאול: אם שר החוץ בא ומוסר סקירה — מה היא ההפגנה הזאת של הספסלים הריקים של חברי הממשלה, גם בדיון הקודם וגם בהמשכו? האם זוהי הסולידריות של הממשלה עם שר החוץ?

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש): איפה שרי גח"ל?

יוסף סרלין (גח"ל):

ביחס לשרי גח"ל — בדיון הקודם ישב השר בגין כל העת ושמע. השר ספיר נמצא עתה בחוץ-לארץ. ואם שרי גח"ל נעדרים, אולי אפשר עוד לתקן.

ועכשיו העדות אחדות לגופו של ענין. מעל הבמה הזאת שמעתי היום נואמים שונים מסתייעים בפסוקים מהתנ"ך. חבר-הכנסת מיקוניס אפילו קרא לעומת חבר-הכנסת שמואל תמיר: התוכורת של ישעיהו הנביא נחוצה לך. אני מיינן לך, חבר-הכנסת מיקוניס, לכשתהיה בניו-יורק, ראה את בני האומות המאוחדות, בשדרה הראשונה ומצאת על אחד הבתים כתובים הפסוקים של ישעיהו „וכתתו חרבותם לאתים“ וכו'. האם זה משפיע על האו"ם? זוהי תזכורת קבועה, חרותה על גבי קיר. זה משפיע על האו"ם? ואם אני אומר או"ם, אני מתכוון למעצמות הגדולות שיש להן החרבות המודרניות — כפי שזה משפיע על שכנינו כאן באזורנו.

ואם כבר נגענו בדבר הזה, אני רוצה לומר לשר החוץ, שציטט את ישעיהו באחד הנאומים, נדמה לי לבלי שבת, מול ציטוט של יהושע בן-נון...

שר-החוץ א. אבן: נוסף.

יוסף סרלין (גח"ל):

אני מודה על התיקון.

ובכן, אני רוצה לומר גם לשר החוץ ולכל חברי הכנסת ולכל עם ישראל: אלמלא יהושע בן-נון — לא יכול היה ישעיהו הנביא לנבא את אשר ניבא.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש): אתה תומך היום בשיטותיו?

יוסף סרלין (גח"ל):

בהחלט, על רקע המעשה והמפעל הלאומי של יהושע בן-נון. בלי מולדת ובטחון לעמנו אין העולם הזה בכלל מעניין אותי.

נתבשרנו היום ששליח האו"ם גונאר יארינג נטה כבר את אוהלו בקפריסין. עם קבלת ההחלטה האחרונה במועצת הבטחון, שחבר-הכנסת מיקוניס מוצא בה בסיס (הוא צריך היה עוד להוסיף: פתח-תקוה) להסדרת כל הסכסוכים במזרח התיכון, באזור שלנו — אנתנו בעצם רק נכנסים לשלב הרביעי של מאבקנו, המשתרע מאז מאי 1967.

עברנו שלושה שלבים: השלב הראשון, במאי, כאשר עשינו מאמצים כנים למניעת המלחמה ולא הצלחנו. לא הצלחנו הן משום שהערבים לא רצו והן משום שאחת המעצמות הגדולות — ממייסדות האומות המאוחדות ומאלה אשר בודאי נתנו את ידן לאותה כתובת של חזון ישעיהו אשר בשדרה הראשונה בניו-יורק — במישרין ובעקיפין מנעה את השלום בשלב הראשון.

ולסיום דברי ברוצני לומר: הכל תלוי בזמן. בשבוע שעבר עמדנו „במזל השר ברזילי“. השבוע אנו עומדים „במזל שר העבודה“ אשר זוכר כי לפני כמה שבועות צריכים היינו לעשות כמה חברים יחד עם ראש הממשלה, שר העבודה ושר המשפטים, על מנת שלא ינהגו בנו דקדוקי עניות בענין ההצבעה על פיוחת המטבע. ונתנו לנו, באותה פגישה, שיעור מאלף על האחריות הקולקטיבית. במאמר מוסגר: אתה, חברי-הכנסת בן-גוריון, „אשם“ בכל הדבר. אתה הנהגת את החוק הזה. הוא לא היה בזמנו מכון נגדנו. אבל אחרים מנצלים אותו כיום נגדנו. לגבי פיוחת המטבע — שמישהו קרא לו „פיוחת קטן“ — עמדו בתוקף על האחריות הקולקטיבית. אך אינני רואה שהסיקו מסקנות לגבי שר שעשה „פיוחת אידיאה“. לא השתמשו נגדו ונגד סיעתו בהוראות חוק האחריות הקולקטיבית. אינני רוצה להיכנס עכשיו לזו — כוח אם השר ברזילי אמר את הדברים, אם „לה מונד“ צודק, אם הכחשתו של השר נכונה. לי ברור דבר אחד: עם כל החשיבות שמחשיב משהו את ההחלטות המתקבלות באו"ם — ואני מעולם לא החשבתי אותו, ועוד יותר לא אחי ביקורי האחרון באו"ם — ההכרעה תיפול כאן, בישראל: ואנו מתחילים כבר להתפלל בינינו, מקימים מחיצות בין יהושע בן-נח ובין חזון ישעיהו, בעוד שכל התנ"ך מהווה אחדות לאומית-יהודית.

היו"ר ק. לוח:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת דוד הכהן.

דוד הכהן (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אם לא אומר גם אני, כדוגמת מרבית קודמי בוויכוח, דברי שבח והוקרה לשר החוץ וחבריו שעמדו לצדו במערכה האחרונה בעצרת האו"ם ובמועצת הבטחון, אחיה מקפת את האמת לדעתי, ההישג הגדול שבמאמציהם מופגן במיוחד — וזאת כדאי להדגיש — בהחלטה שנתקבלה במועצת הבטחון, שערכה ומשקלה בולטים מבחינה חיובית לעומת שתי ההצעות היריבות שעמדו זו מול זו בעצרת המיידית בחודש יולי. הן במועצת הבטחון וישובות חמשה עשרה מדינות, אשר כל אחת מהן הצביעה בעצרת יוני-יולי או בעד ההצעה הידועה בכינויה „היגוסלובית“, או בעד ההצעה „הלטונית“. ההצעה הלטונית היתה גם היא גרועה. היא התעלמה מהדבר העיקרי. היא אמרה לסגת מיד. היא דיברה, כמובן, גם על זכות קיום מדינת ישראל, אך לא דיברה על גבולות בטוחים ומוסכמים. אנו לא הצבענו בעדה, אבל נמנענו מלהצביע נגדה. בעצם היינו צריכים להצביע נגדה, אך היה זה טכסיס פרלמנטרי לעודד מדינות לתמוך בה, על מנת להפיל את ההצעה „היגוסלובית“.

והנה עכשיו קיבלה מועצת הבטחון החלטה, והיא קיבלה אותה פה אחד. שותפו בה כל המדינות, חמשה עשרה במספר, גם אלו שהצביעו בעד היגוסלובית, וכמו-כן אלו שהצביעו בעד הלטונית בעצרת המיוחדת, ולא במקרה היה המקרה-יומאמר עם הלטונים מצד מתנגדיהם שתמכו בהצעה היגוסלובית בעצרת המיוחדת. היה טבעי שהם ילחצו על הלטונים להתמיד ולחדש במועצת הבטחון את הצעתם מהעצרת המיוחדת. ארצות-הברית עמדה על דעתה ולא זוהי מחמשת העקרונות של הנשיא ג'ונסון, וגם בזה ללא ספק פעלו חברי המשלחת שלנו ושר החוץ שעמד בראשה.

עם כל העורה — ואני משבח אותה — שהאמריקאים מושיטים לנו. ואל לנו לשכוח את ההבדל: הסובייטים הם פרו-ערבים; האמריקאים אינם אנטי-ישראלים. אני רוצה שבחשובים שלנו נביא את הדבר הזה בחשבון.

למקלה הזאת, הפורשת את „השטיח האדום“ לקראת בואו של שליח אויטאנט, נתוסף עוד קול אחד — קולו של נשיא צרפת, קולו של דה-גול, עם כל הכאב והאכזבה ועם כל הצער. לאבד ידיד — זה קשה לאדם פרטי, ועוד יותר קשה לאומה. לא אבדן הידידות הזאת והסלטור-מורטלה שעשה דה-גול — דבר שאיננו גدير בפוליטיקה, אם כי ממנו ציפינו לגישה אחרת — אלא פשוט קשה לי להעלות על הדעת שעד כדי כך הולכים ומתהדקים היחסים בין דה-גול (ואני מדגיש: בין דה-גול, ולא בין צרפת) ובין הסובייטים, עד שאפילו אימץ לעצמו את הפילוסופיה המדינית של הסובייטים לגבי המיעוט היהודי. מה תובעים הסובייטים מיהדות ברית-המועצות? — כל תראה את עצמכם כחלק של האומה היהודית, כל תוהו עם האומה היהודית, כל תאהבו את ישראל. אלה הם הדברים המכאיבים מכל שנשמעו מפי הגנרל דה-גול. וב-1967 לדבר על בינאום ירושלים, זה מתאים לפוליטיקאי חסר חזון — מה שאינני יכול לומר על נשיא צרפת. אתם יודעים בוודאי את הבדיחה על קוסיגין, דה-גול ואשכול, שנפגשו יחד ועמדו מול מחשב אלקטרוני (מתי זה באמת יקרה שהם יישבו יחד בצוותא?) והחליטו שכל אחד ישאל מה יקרה לארצו בעוד חמישים שנה. כיבדו את דה-גול שיהיה ראשון השואלים. הנשיא דה-גול הטיל פתק למחשב ובו השאלה, ויצא פתק מהמחשב ובו תשובה: בה: בעוד חמישים שנה תהיה צרפת קומוניסטית. אחר כך הטיל קוסיגין, ראש ממשלת ברית-המועצות, פתק שאלה למחשב, מה יהיה בברית-המועצות בעוד חמישים שנה, ויצא פתק-תשובה כתוב סינית, שאף אחד לא ידע לפענחו. אחר כך הטיל פתק-שאלה ראש ממשלת ישראל, אשכול, מה יהיה על ישראל בעוד חמישים שנה, ויצא פתק-תשובה כתוב עברית: ירושלים שלנו. לדבר היום, ב-1967, על בינאום ירושלים, אין זה מתאים למנהיג דגול כדה-גול.

אני רוצה בהזדמנות זו לומר לכם, שבשנות החמישים, בשיחה עם דיקטטור שהיום כבר איננו דיקטטור, אבל עודנו בחיים בגולה, יעצתי לו: אם אתה רוצה לעשות השקעה טובה, „תשקיע“ שמך בהיסטוריה של ישראל, תן הוראה להעביר את שגרירותך מתל-אביב לירושלים. אילו שמע בקולי, שמו היה נשאר לנצח בהיסטוריה של ישראל. לא שמע בקולי, ועוד מעט ולא יוכרו אותו. היות והמדינה שבה שלט היא ידידותית, אינני רוצה להוכיח שמה.

אדוני היושב-ראש, כל זאת אמרתי על מנת להדגיש שאנו נכנסים עתה לשלב הרביעי. ואני חושב שהשלב הרביעי — לאחר שכל הגורמים „המסייעים“ למציאת פתרון באזור עשו כבר את כל ההכנות לשבש את כל ההליכים והמהלכים של השליח — שלב זה כנראה יימשך זמן רב. משום כך, אדוני שר החוץ, המדיניות הישראלית צריכה להיות מתוכננת לטווח ארוך בכל השטחים ובכל המישורים. כנראה נישאר עוד לקוח לימן רב של אותו מוסד הנקרא „אומות מופלגות“ (כי או"ם בעברית הוא גם ראשי תיבות של „אומות מופלגות“) ושל מועצת הבטחון.

על פניו שטחים כחלק בלתי-נפרד של הסכמי שלום. הדבר ברור.

בשלב המאבק המדיני הצפוי נעמוד בלחץ ומול אכזבות שהיו מנת חלקנו גם בשלבים קודמים, ואינני צריך לחזור על כל דברי קודמי שאמרנו לגבי ברית-המועצות וגרוריה והן לעומת נשיא צרפת דה-גול. אף-על-פי-כן לא הייתי כורך יחד, ידידי חבר-הכנסת צור, את דה-גול עם קוסיגין וגומולקה, ובוודאי לא את היטלר עם "הג'נ' טלמנים האנגליים", כפי שאתה התבטאת - ואני בטוח שאתה מצטער שכרכת אותם יחד בפליטת-פה במשפט אחד.

אני אישית מעולם לא ראיתי ביחסי ידידות מדיניים ברית קבע. ההכרח בהתעצמות עצמנו, מבלי לסמוך לטווח ארוך על שום מדינה זרה, עם כל המשתמע מסכנה זו - הוא הכרח בל-יגונה לנו. ועלינו לשאת בכל התוצאות של הנסיון שהיה לנו זה עתה עם צרפת. לא נוכל להתעלם מקיום אינטרסים חיוניים למעצמות באזורנו, ומאבק מפו-תל ביניהם, העלול להיות לא מדיני בלבד. עלינו יהיה להילחם על עמדותינו במאבק זה ומשקל כוחותינו בו, ולהבליטו לבני-בריתנו כיום, ובראש ובראשונה לארצות-הברית, אשר בשלבים עד כה שמרה בנאמנות את אחד-תה לנו. אין ספק שיש לארצות-הברית אינטרס ישיר במניעת חדירת ברית-המועצות לאגן זה ששמו הים-התיכון. ועלינו לעמוד לצידה במאבק זה ולהכריז עם מי אנו ומי אויבנו. וכאן רוצה אני להעיר דבר-מה. יש אומרים, שיכול להגיע יום וברית-המועצות וארצות-הברית יסדירו את העניינים השנויים במחלוקת ביניהן, יקבעו עמדות משותפות לגבי בעיות מסוימות, וזה יסייע גם לנו. אני חולק על דעה זו. ברית-המועצות אינה מסדירה את העניינים עם יריביה במקומות שאין לה צורך בכך. היא שואפת להסדר עם ארצות-הברית לגבי הפצצה האטומית, לגבי הניסויים האטומיים, וכן הסדר שיחייב את כל הצדדים בעניין הגבולות באירופה. לאחר שיבוש יחסיה עם סין אפשרי גם הסדר עם ארצות-הברית לגבי המזרח הרוחק. אולם ברית-המועצות לא תוותר על תדירות במקום שלפי שעה הוא ניטרלי, ואין כל חובה לוותרים לארצות-הברית במקרה זה. וכאן זרע הרע לגבינו. היא תמשיך לחדור לאזורנו כאן, וכל הסדר בבעיות או בשטחים אחרים בינה לבין ארצות-הברית איננו מחייב להכיל ליל גם את מדינת ישראל או את אזור הים-התיכון, ועלינו לזכור זאת.

אנחנו חייבים להדק את יחסינו עם ארצות-הברית ולהפעיל כל המשאבים לכך. אני מברך את שר החוץ על כך, שכמדומי זו הפעם השניה שהצבענו נגד כניסת סין לאו"ם. לגבי הפעם הראשונה היה לי באופן אישי יסוד להצטרף על כך שב-1954 הצבענו נגד כניסת סין לאו"ם. עכשיו, נוכח עמדת סין כלפי מדינת ישראל, בצדק קטנו עמדה מתנגדת. גם אילו לא היתה הצבעה זו מוכתבת על-ידי הרצון להפגין את יחסנו לסין על עמדתה כלפנו, ראוי היה להצביע נגדה, כמחווה כלפי ארצות-הברית על יחסה כלפנו בעניינים בעלי חשיבות עליונה לנו.

כיוון שנגעתי בנקודה זו, אני מצפה שמשרד החוץ יבדוק כמה וכמה נקודות ביחסינו. אינני מתעלם שביחסי מדינות יש תנאים מדיניים, ולא תמיד הצדק והיושר קובעים. אולם מה טעם להתמיד בעמדה שעבר זמנה? ולדוגמה: איזה יסוד יש לכך שאין לנו יחסים דיפלומטיים

אולם, חברי הכנסת, הבה נדבר על מה שצפוי לפנינו. אין איש מאתנו מתעלם מכך שעברנו שלב חשוב במאבק המדיני. אמנם מערכה נטולת תקדים, כפי שהגיד אותה שר החוץ, ובצדק. אבל המאבק עוד לפנינו. לא יכול להיות כל ספק שאלה שנלחמו על ניסוחים שלא היה בהם לא שלום ולא גבולות, ואשר לחצו למעשה על דבר אחד בלבד - נסיגה מכל השטחים הכבושים - לא ירפו מלסלף את החלטת מועצת הבטחון ולרוקן את חוכנה במשא-ומתן המייגע, שהוטל עכשיו על מר יארינג לקיים בינינו ובין הערבים. אל נשלה את עצמנו כי יש משהו באזור מלבדנו הרוצה בכנות להגיע להסדר של שלום בר-קיימא. אין ספק שנעשה מאמצים לקראת קידום ביצוע החלטת מועצת הבטחון, למרות ליקויה, ונעשה את מיטב המאמצים לסייע למר יארינג במלוי תפקידו במטרה להגשים את ההחלטה כלשונה וכרוחה, לכי נון השלום, לביטול הלוחמות ולקביעת גבולות מוסכמים ובטוחים וחופש השיט. נשתף פעולה אתו להגיע לכל אלה גם מבלי שקיימת החלטה ברורה הקוראת למשא-ומתן ישיר לשלום. אך לא נירחם משלילת כל שיתוף אתו כשישננו נסיון לפרש את החלטות מועצת הבטחון בניגוד לתוכנו ולרוחן, או לסכל אותן, בלחץ הערבים ואלה העומדים מאחוריהם.

אין ספק שמר יארינג יעמוד לפני לחץ כזה. הכריזו על כך סמוך לקבלת ההחלטה ידידיהם של הערבים, בייניהם חברים במועצת הבטחון. אינני רואה, לצערי העמוק, שום קרן אור, שום שינוי עמדה אצל אלה שמר יארינג חייב להושיבם לשולחן לביצוע החלטת מועצת הבטחון. לצערי אין ביכולתי להבחין בכל סימן של התפכחות במחנה הערבי, ואינני רואה מקום לתקווה שתהליך זה של התפכחות כביכול ילך ויגבר, כפי שאמר חבר-הכנסת רפאל בדריו בשבוע שעבר. גם כאשר יושתה מצרים לשלם מס-שפתיים לפני כחודש ימים, לאחר שהקדים אותה חוסיין, בהצהרה מעורפלת על זכותה של ישראל להיות בשלום ובבטחון - לא היה בזה אלא אחיות-עייניים, ועלינו לדעת זאת. בפרט שלא מקרה הוא שדוברי מצרים במועצת הבטחון, וברית-המועצות בראשם, עשו את כל המאמצים להבליט בדבריהם ובניסוחי הצעותיהם את ההיפך הגמור על זכויות ישראל כביכול.

שום פרשן, ידידי חבר-הכנסת רפאל, ברחבי העולם לא ניסה לבקש נחומת אחרי נאומה האחרון של נאצר שלא למד מאומה ולא שכת מאומה, למרות המפלה הצבאית הניצחת והכשלוש הגלויים של כל מאבקיו המדיניים. עלינו להישמר שלא ללכת שולל אחרי דיבורים המשתמעים כמתפייסים, הנדוקים לחלל העולם מפעם לפעם, אם מפי חוסיין ואם מפי נאצר. שום כיסוי למדיניות מצרים אינו קיים במציאות. ותהא זו אשליה לצפות שנאצר יוכל להתכנס לנאומו או למה שהוא מחנך את עמו זה חמש-עשרה שנים. כוונתם ברורה: להכחיד את ישראל ולבטל קיומה. ושום התפכחות אינה קיימת אצלם.

בשלב זה, הצפוי לנו בימים הקרובים, יהיה עלינו, כאמור, לעמוד על ביצוע ההחלטה, מול כל נסיון לפרש מוקדם או מאוחר בסעיפיה השונים. לא נחזיר כוחותינו תחילה, גם אם תהיה הסכמה לדון על היתר מצד הערבים. לא נדחה את קביעת הגבולות הבטוחים והמוכרים לאחר שיתייבו אותנו לסגת. זאת לא נעשה. לא נוז אף צעד עד שנגיע לחווי שלום אשר בהסכמתנו יהיו בהם סעיפים

אך בו בזמן חרג הדיון מן ההרצאה לבעיה הנוקבת של עתיד השטחים שבשליטתנו, והיה זה דיון הנערך ברחבי הארץ, אם כי מוטב היה שלא היינו מפרטים אותו מעל במה זו, בתקופת הימים האלה. אין אני מתכוון לשתף עצמי בוויכוח זה כאן, אף-על-פי שאני שולל את מרבית ההוכחות והפירוט, ככל אשר קדאתי ושמעתי, בנוגע לסיפוח מוחלט וסופי של כל השטחים שבשליטתנו כיום, על כל תושביהם ובעיותיהם. אולם כיוון שאנו דנים בענין קר על הבעיות המדיניות הכרוכות בהחלטת מועצת הבטחון, חובה להצטמצם בזה. ועל כך רוצה אני לומר, שאני שולל לחלוטין את עצתו של חבר-הכנסת בן-אליעזר, להפעיל ריבונות ישראלית, התנחלות והקמת ישובים על כל ארץ-ישראל המערבית; ובדומה לו — עצתו של ידידי, חבר-הכנסת צור, אשר, כפי שהוא אמר, עלינו להקדים את בואו של יארינג בהיאחזויות ובמציאות התיישבותית חדשה. אינני חושב שאנו רשאים לעשות זאת ולהעמיד את יארינג לפני עובדה, כביכול, שאין בה, לדעתי, לתרום לקביעת עמדתו לגבי הגבולות, והנזק שבהפגנה בולט, לדעתי, ללא כל ספקות.

אכן, לא נחזיר את מחוגי השעון לאחור, כפי שאמר חבר-הכנסת צור. נשכנע את יארינג ושולחיו כי לא נשוב למציאות של העבר בשום פנים ואופן, אך מכאן ועד הפתרונות הנשמעים על שלמות הארץ, על פתרון של מיליון-וחצי ערבים בתוכנו לפי תכתיבינו, וכל היוצא מזה — המרחק רב.

אשר לכל התקדימים שמכריזים עליהם כיום, שהיאחזות ותיישבות הן הקובעות, אני חייב לומר, שאני מכיר את ההיסטוריה המודרנית של ישראל לא פחות מאחרים. רק החדש מלאו שישים שנה לבואי ארצה, ואני יודע היטב ואינני מתעלם מן העובדה, שהגבול הצפוני עם סוריה ועם לבנון נקבע בשנות העשרים על סמך העובדה שהיו לנו שם כפר גלעדי ומטולה. לא אני האיש שיתעלם מהערך העצום, הצבאי וההתיישבותי, של היאחזויות „חומה ומגדל“. אך תהיה זו אשליה לחשוב שיש לנו איזו נוסחה שהוכיחה את עצמה והצליחה ושהיא קיימת לכל מצב מדיני. דבר כזה איננו קיים בשום מדינה ובשום תנאי, כתכתיב שאין להרהר עליו. נראה את הדברים נכוחה, הן בצרכינו לחיות במדינת יהודים, בעיות הילדה והעליה, עובדה של זכויות העם הערבי, והן בתנאים הגלובליים של יחסים מדיניים בין-לאומיים. לכן, באשר לכל ההצעות והעצות האלה, אני מציע לעצמי ולאחרים לא להרבות בהכרזות ולא להכין תכניות ולא לקבוע עמדות שאחר כך יהיה קשה מאד, מבחינה נפשית, לסגת מהן.

2. תשובת שר החוץ

ותודתי נתונה לאותם גוואמים שהביעו עידוד וברכה לי ולחברי משלחתנו על מאמצים שעשינו בימי מבחן.

טבעי היה, לדעתי, שבהסתיים פרק חשוב במאבקנו אתייצב בפני הכנסת לתיאור המערכה. אין לראות שום שליוחות מדינית כמושלמת עד שתובא לאוזניהם של נב-חזי העם. קיומה של אחריות הכנסת לפיקוח על כל שלבי המאבק היא בבחינת ציוני ממלכתי שאין חשוב ממנו. נקיים מצווה דמוקרטית זו במלוא הקפדנות בהמשך המערכה.

ואין לנו שום קשרים מסחריים, תרבותיים או קשרים של הגשת ייעוץ טכני דוגמת הסעד שאנחנו נותנים לארצות אפריקה, כלפי מדינה ששמה פורמאזה? יכולות להיות דעות שונות על פורמאזה ועל סין. אם פורמאזה היא סין כולה — זה ענין לחוד. אבל פורמאזה, כפי שהיא קיימת כמדינה, אינה חייבת להתחסל ולהצטרף לסין. ספק רב אם מבין 13 מיליון התושבים היושבים בפורמאזה, נולדו רבים בתור נתינים סיניים. פורמאזה היתה ארץ מנותקת מסיני, מושבה יפנית, אם אינני טועה, משנת 1895, זה למעלה משבעים שנה. מדוע אנחנו מתעלמים מקיומה? נכון, גם אנחנו שוקלים תנאים מדיניים, וכל עוד היה לנו סיכוי לקשור יחסים עם סין, התעלמנו, ואולי לא בצדק, ולא התחשבנו עם פורמאזה ופנינו לה עורף. אולם כיום אני מציע שמשרד החוץ ינקוט בכל האמצעים כדי לקשור קשרים עם מדינה זו. העדר הקשרים עם פורמאזה גרע משיקולי מדיניות שלנו, שאינני מתעלם מהם, משיקולים שהיו מכוונים לקשירת יחסים עם סין, והיו סיכויים לכך. אני מציע ללמוד משינוי האקלים שחל בינתיים ולנקוט צעדים שלא נקטנו עד עכשיו. לקשרים עם פורמאזה.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):

חבר-הכנסת הכהן, אתה תרמת פעם תרומה גדולה מאד למחשבה המדינית בישראל. אל תקלקל אותה. חבל, שמור על שמך.

דוד הכהן (המערכ):

באותם הימים נקטתי אותה עמדה, כי הדבר היה בעל ערך ממשי למדינת ישראל. גם אז עשינו אי-צדק לפורמאזה. אבל היה לנו חשבון כלפי סין. איזה חשבון יכול להיות לנו כיום, נוכח עמדתה של סין כלפינו? ומהי עמדתה של סין כלפינו, ידוע לך, חבר-הכנסת אבנרי, כפי שהיא מתבטאת בהצהרותיהם ובנאומיהם ובעזרה ממש לאויבינו. הרי אילו היו הסינים צריכים למצוא לעצמם שדה-ניסיון לפצצה האטומית שלהם והיו בוחרים במדינה הזאת, שום נציג סיני לא היה מגיד עפעף בגלל זה, שהושמדנו כולנו כאן. והו המצב, אם אני יכול להבין מה שסין זוממת כלפינו, לי, לאור עמדתי כאשר שרתתי במזרח הרוחק וביקרתי בסין, בודאי קשה לשנות את העמדה, אבל אני חייב לראות את המציאות ולא לחלום, באווירה שאיננה קיימת כלל, על התרומה שפעם תרמתי למחשבה המדינית בישראל בכל הנוגע ליחסים עם סין.

אדוני היושב-ראש, בדיון בעקבות הרצאתו של שר החוץ בלטה גם בשאלות המדיניות העיקריות, בדברי רוב הנואמים, אחדות דעות בכל הנוגע לבעיית השלום ולעמדתנו כלפי החלטת מועצת הבטחון ודרכי ביצועה.

היו"ר ק. לזו:

רשות הדיבור לשר החוץ, לתשובה.

שר-החוץ א. אבן:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אין בדעתי להיענות להצעתו של חבר-הכנסת נבון, שאערוך פעולת תג-מול ואחווה דעתי על עניני משרד העבודה. אילו נענית, הייתי מגיש קובלנה על הקיפוח שאני סובל מחמת שעות נוספות, תנאי עבודה קשים וחוסר מוחלט של הגנה מקצועית. אולם הגנה מסויימת היתה לי במהלך הוויכוח,

האש, אולם תוך התבססות על הפסקת האש נוסף להב"היר את רצונו בשלום, בבטחון ובשיתוף אזרחי הדוק.

השאלה שאנחנו מציגים לגבי כל פעולה, יזמה או הכרזה בתוך האזור או מחוץ לו היא אחת — היש בה לקרב את השלום או להרחיקו? וללא אחת כי בימים האחרונים, בימים המועטים שחלפו מאז סיום הוויכוח הבין-לאומי, נעדרו קשיים מיותרים ונוספים על דרך השלום. שלטי מצרים וסוריה הודיעו במפורש כי אין בדעתם לקבל את העקרונות שהתוותה מועצת הבטחון בדבר כינון השלום: קביעת גבולות מוכרים ובטוחים; ביטול כל גילויי הלחמות; הבטחת שיט חופשי בתעלת סואץ וים סוף והכרה מפורשת בדריבונותה ועצמאותה של ישראל. אולם לפי החלטת מועצת הבטחון עקרונות אלה הם תנאי מקביל לכל ענין של הזות כוחות מקווי הפסקת האש. עד שלא יהיו ממשלות ערב מוכנות לקבל עקרונות אלה ולהגשימם, אין להן זכות על-פי אותם מוסמך לתבוע שינוי בקווי הפסקת האש.

כמה חברי כנסת הגדירו את החלטת מועצת הבטחון כמעורפלת. אמנם אין להפריז בהגדרה זו. מרובים ליקוייה, אבל המסמך הוא בהיר מאד בכמה סוגיות חשובות: שלום קבע — ולא שביתת נשק; גבולות מוכרים ובטוחים ולא קווי תיחום של ה-4 ביוני; ביטול של הסדרים ולא קיומם או חידושם; שלום על-פי הסכם בין מדינות האזור ולא הסדרים כפויים מן החוץ. הובהר במפורש על-ידי יוזמי ההחלטה, כי אין היא מבקשת נסיגה ישראלית לפני הבטחת בטחון ישראל בהתאם לסעיף פי שלום אלה, לרבות האפשרות לחיות בגבולות מוכרים ובטוחים שטרם נקבעו. על כן המדיניות הבין-לאומית המוסמכת סותרת לחלוטין את תביעת קהיר ודמשק לפרק את מצב הפסקת האש לפני כינון השלום והבטחון.

מי שמפרש את ההחלטה כהצעה להזות כוחות לפני כינון השלום וקביעת גבולות מוכרים ובטוחים, איננו אלא מסלף את תוכנה וכוונתה. אני משתומם שלפירוש זה, שהשמיעו קונויצוב ונציג הודו במועצת הבטחון, הצטרף משום מה חברי הכנסת שמואל תמיר. הקול הישראלי היחיד המודדה עם פירוש מטעה זה... אכן, דרכי הפטריוטיזם הקיצוני מסתוריות לפעמים.

העיקר שהחלטת מועצת הבטחון, כבודה במקומה מונח, אינה מדיניותה של ממשלת ישראל. מדיניות זו נקבעת על-ידי הממשלה והכנסת, לא במועצת הבטחון. גם אותה החלטה איננה פונה לישראל בשום תביעה. עלינו לדעת מה היא ומה איננה. זוהי חוות-דעתו של מוסד בין-לאומי הרוצה לשגר נציג לאזור ומתווה כמה הנחיות שלדעתו יהיו לו לעזר בשליחותו. על כך, כל מוסד ממשלתי שהוא ינסה לקדם הסכם בין הצדדים על-ידי כינון השלום, קביעת גבולות מוכרים ובטוחים, ביטול כל גילויי האלימה והלחמות והזות כוחות לקראת אותם גבולות כאשר ייקבעו — זוהי כאמור חוות דעת. ממשלת ישראל מנסחת את המדיניות לפי זכותה הריבונית, לפי כוח ניסוחה העצמאי, וכן היא מבקשת מדי פעם בפעם שהכנסת תסמוך ידה על אותה מדיניות.

אינני רוצה בשום אופן לזלזל בחשיבותו של אותו מעמד שהסתיים זה עתה. כמה חברי כנסת רמזו כאילו כלל לא היה חשוב אילו הוחלט מה שהוחלט בשנת 1957, שתכנון פניה לישראל לפנות את השטחים המוחזקים בלי כינון שלום וללא קביעת גבולות מוכרים ובטוחים

חברי הכנסת פרוש, שפתח את הדיון, נהג בי לפי הכלל שקבעו קדמוניו: „מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו“. צר לי אם גרמתי לו כאב על שאני בא בשער העמים בלי להרבות בפסוקים, מאמרי חכמים והוכרתי שם שמים. אמנם דעתי כדעתו, שאי אפשר לבטא את ענין ישראל בלי להתפעם מעומק המשמעות הרוחנית של מאבקנו. רע מאד היה אילו רגש זה היה נעדר מחופעת ישראל בזירה הבין-לאומית. אינני בטוח כי גורם זה נעדר.

עצרת האומות מורכבת מעמים בעלי נכסי מורשה שונים ומגוונים. עם עם ואמונתו. איש איש וסגנונו. נהוג שם להביע התרגשות היסטורית במאבק, בלי להציג אותה לראווה. שורשיה של ישראל בהיסטוריה הרוחנית של האנושות אינם נעלמים מעיני העולם.

כנסת נכבדה, הממשלה רשאית לראות את הדיון המדיני בכנסת כמפגן מרשים של ליכוד לאומי. עד כדי כך ששוחרי מחלוקת ורודפי קולות וברקים אינם באים כאן על מלוא הנאתם. במצב שנוצר עקב נצחונותינו מצטיין מעמדנו המדיני יותר באיתנותו מאשר בתמורו. תינו, הואיל וגמרנו אומר לא לשוב לעולם למצב המדיני, הבטחוני, המשפטי והטריטוריאלי שהיה קיים ב-4 ביוני, הרי אין לנו אלא להחזיק מעמד במציאות הקיימת עד לכינון השלום. וגם כאשר יחול המעבר הנכסף מהפסקת אש לחיו שלום, יצטייר מפנה זה לא כנסיגה, כי אם כהתקדמות מדינית. לכן יש להעניק לעמדתנו מונחים חיוניים ולא שליליים. לאמור: במשא-ומתן הישרי על כינון השלום ייקבעו גבולות חדשים, מוכרים ובטוחים, ויוחסלו כל גילויי האלימה, המצור, החרם וההסגר. מצב זה, כאשר ייכון, יהווה התקדמות.

כמה חברי כנסת הציעו קווים לכינון השלום. מן הדיון שמחשבתנו תוסיף להיות פעילה ותוספת סביב בעיה זו. הקמת בנין השלום היא מלאכה מסובכת. על כן אין היא נוחה לסיסמאות פשטניות ורועשות. צא ולמד כמה גורמים ושיקולים מצטרפים למלאכה זו. מדינת ישראל שר אפת, כזכותה, להסדר טריטוריאלי בטחוני יציב, ובעת ובעונה אחת היא דוגמת לשמירת צביונה היהודי המובהק ועודדה החברתית המיוחדת. והיחס המועב במגילת עזרא מאותנו כלפי העם השכן ומשפחת העמים — לא אבד עליו הכלל. יידרש איפוא מאתנו מאמץ להביא שיקולים רבים — טריטוריאליים, בטחוניים, חברתיים, מדיניים, יהודיים, כלכליים וכן מוסריים — להביא את כולם למצב של איזון והרמוניה, בתכנית השלום אשר נגיש. כזאת היא מלאכת השלום. אך משימה זו מחייבת הדדיות. עד שממשלות ערב יהיו מוכנות לשתף פעולה וצעה לקראת כינון השלום, נשמור ונכבד את המציאות הקיימת. יחד עם זאת נשקוד על בדיקת אפשרויות שונות והכנת הצעות ופתרונות לקראת שולחן המשא-ומתן הישראלי-ערבי. נוכל להרהר גם בנושא הזה, להגות בו הרבה, לחקור ולדרוש בכל האפשרויות. אך לא נוכל להגשים את השלום לבדנו. שלום אין פירושו שצד אחד יתבקש לאשר את תביעותיו של הצד שכנגד. ככל שממשלות ערב יתמידו בסירובן העקרוני לעשות שלום אתנו — כן תיפול עליהן האחריות להנצחתה של המציאות הקיימת. אנו נוכל להתמיד במציאות זו אם כך תהיה גזירת המדיניות הערבית. מצווים אנחנו על כוננות בוטחת ושקטה, אך אין יסוד להניח שתתחדש מלחמה בתודשים הבאים. אינני סבור כי יש תבונה בהתנבאויות על התמוטטותה הקרובה של הפסקת

או לא היה הזדמנות שרצינו לנצל אותה, כי אם מציאות מחרידה, שעשינו את הכל למנעה, עד שלא הושאר לנו מנוס אלא להיחלץ ממנה במאמציו העצמאיים ובמחיר של קרבן רב. מאז ועד היום מתקיים דיון בין-לאומי ממושך, שמסקנותיו העיקריות — דחיה נמרצת של המאמץ הסובייטי-ערבי לתלות בישראל את קולר האחריות למלחמה, ועמידה על הצורך לא לחזור לשביתת הנשק, אלא להבטיח לישראל תנאי קיום ובטחון איתנים לעומת אלה ששררו בעבר.

אחד הנושאים העומדים עתה במרכזו של הדו-שיח בין צרפת וישראל הוא כמובן ענין מאזן הכוחות. מאז 1955 מילאה צרפת תפקיד מאזן מול זיווג של מדינות ערב על-ידי ברית-המועצות. אילו נוסף על הקפאת פעולה מאזנת זו היתה צרפת מצטרפת לאלה המיינים את המדינות הערביות, היה חל במאזן הבטחוני במזרח התיכון ערעור כפול ומכופל.

אינני רואה דו-שיח זה בין צרפת וישראל על מאזן הכוחות כמנותק. הוא מתקיים והוא יוסיף להתקיים. ולקראת המשכו ביקשתי את שגרירנו לבוא לירושלים לפרק התייעצות קצר.

כאשר מדובר על מאזן הכוחות בין ישראל ומדינות ערב — עירונותו המודאגת חלה, בין השאר, גם על עירק. מדיניותה המוצהרת של עירק היא חידוש המלחמה עם ישראל. עירק השתתפה באופן פעיל במלחמה נגד ישראל. מטוסיה היו הראשונים אשר הפציצו אוכלוסיה אזרחית בישראל. צבאותיה — שריון וחיל רגלים — התכוונו על גבולותינו המזרחיים. עד עצם היום הזה נמצאות יחידות עירקיות, המונות כעשרים אלף חיילים, בכוננות מלחמה תית, לא רחוק מקו הפסקת האש ממזרח לירדן. קצינים עירקיים מדריכים ומסייעים לחבלנים החודרים לשטחנו.

על כן אין קורטוב של ספק בדבר שלעירק מעמד של מדינה לוחמת. ואמנם האו"ם פנה אליה להסכים ולכבד את הפסקת האש, ובכל הפעולה של מועצת הבטחון להנהיג הפסקת אש ולקיימה מוכרת עירק כאחת המדינות אשר השתתפו בקרבות. מכאן שכל הגדרה של מדינות שנטלו חלק בקרבות, מן הדין שתכלול את עירק. מכאן שהפסקת נשק למדינה זו היא בעינינו כהפסקת מטוסים למצרים וסוריה. התוצאה — הגברת הכושר המלחמתי הכולל הערוך נגד ישראל.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לא רבו בדיון נקודות המחלוקת. על כן הערתי עליהן יהיו קצרות. נכונים היו דבריו של חבר-הכנסת בן-אליעזר, כי נצטרך לדעת לעמוד גם בדדיות. אך אין ספק שהוא יסכים אתי כי הבדידות היא גזירה ולא משאת נפש. מדיניות חוץ מצויה על מניעת בידודו ולא על טיפוחו. דווקא אולי כאן ההסבר לאי-היענותה של הממשלה לכמה הצעות אשר הציע חבר-הכנסת בן-אליעזר, שכוונתן מובנת, אך תוצאתן בדידות.

הדיון גלש עמוק מרמתו המכובדת שעה שחבר-הכנסת אבגרי ביקש להבחין בין הצלחת צה"ל בחיסול סכנות ו"חוסר מדיניות" של כל ממשלות ישראל מאז קום המדינה. כלום לא ברור כי ממשלות ישראל הן אשר בנו את צה"ל, אשר דאגו לצידו ולשכלולו, אשר פתחו מקורות אספקתו וכיוונו את פעולותיו? אלה הדואגים לתקוע טריוויון בין צה"ל לבין הממשלה האחרתית לפעולתה. אינם זכאים להיחשב כדוברים המוסמכים של הדמוקרטיה.

חיים. אפשר היה כמובן גם אז לא להיענות לאותה החלטה. אולם די להעלות על הדעת ועל הדמיון את השוני במעמדנו אילו נוסף על האביבה הערבית המשתוללת, על הלחץ הסובייטי החזק ועל התנכרותם של גורמים אחרים, על-ידי הביטוי האחרון של המדיניות הצרפתית — אילו נוסף על כל אלה היינו ניצבים בפני ציפינו של מוסד בין-לאומי. יש לי רושם שמצב הרוח והלך הנפש בכל הנוגע למצבנו המדיני היו יותר ירודים מאשר עכשיו.

על כן ראינו חובה לגייס את מלוא יכולתנו למנוע קבלתה של החלטה שאפשר היה לפרש אותה כפניה ליש-ראל לשנות את המצב הקיים בלי כינון השלום וללא קביעת גבולות מוכרים ובטוחים.

נוסף על השפעתם הצורמת של גאומי קהיר ודמשק בזכות האביבה הבלתי-פוסקת, נקלענו — שלא ביזמתנו — לדיון מכאיב על תולדות עמנו, סגולותיו ותכונותיו, ומדיניותה של ישראל בימי הכוננות והקרבנות.

אני מודה שעיוויתי 22 בנובמבר שתיפסק מעתה התגוששות המעצמות ותינתן רשות היתה והמגע למדינות האזור, שעליהן ורק עליהן מוטלת האחריות המכרעת לקידום השלום.

כמה חברי כנסת התייחסו בדבריהם למדיניות הנוכחית של צרפת כלפי ישראל. מובנת היטב העירנות המודאגת שציבורנו מגלה בסוגיה זו. הידידות בין צרפת וישראל בתריסר השנים האחרונות הייתה חיונית מיוחדת במינה. היא ניוונה בראשיתה מאינטרס הדדי שצמח מצידוף נסיבות מסויים באזור. אך בהמשך המהלך חרגה מההקשר שד המיוחד שבו נולדה והפכה לנכס עצמאי ששני העמים טיפחו והעריכוהו ברגש עמוק.

הושמעו באוזנינו באותה תקופה בשם צרפת דברים נרגשים על ידידות ושותפות; על הישגי ישראל בתחומי הפיתוח, המדע והתרבות; על המופת שהיא משמשת לעמים שוחרי חופש ועצמאות; על הישגיה בשמירת ייחודה הלאומי; על שורשיה בהיסטוריה הרוחנית של האנושות; על הצורך המוטל עליה להתחזק ועל זולתה לחזק אותה כדי להבטיח את קיומה של ישראל ויציבותה של המזרח התיכון; על חובתה להתגונן נגד הסגר ומצור ולהבטיח בעירנות את זכויותיה היסודיות. כאן ציינתי דברים מפורשים שהושמעו באוזנינו.

היחסים הממשלתיים נתעשרו על-ידי מגע מתהדק ומתרחב בין שני העמים בתחומים רבים ומגוונים. הושמע באוזנינו כי אין כאן "ידידות של נסיבות" (amitié des circonstances בלעז), כי אם יחס איתן שיעמוד בפני קשיים ומכשולים. ישראל מצדה סיפרה בדחבי העולם את תהילת צרפת, זו השומרת אמונים לידידיה בשעת מבחן; ונהגה כבוד והבנה לשאיפותיה ומאמציה של צרפת בזירות הבין-לאומיות. קיצורו של דבר, נוצרה רקמת חיים של מאוויים, רגשות וזיקות הדדיות, על רקע של דעת קהל לוהטת בשתי המדינות ששקדו על טיפוחה המתמיד. לא נזוחר בנקל על הנכס הזה ונזוחר לשמידתו ולהעשרתו.

מעולם לא גרסנו כי טיפוחם של קשרים עם ישראל מחייב קיפוחם של קשרים עם מדינות ערב. אך גם היפוךו של דבר זה הוא הנכון. לאור הרקע המיוחד הזה ציפינו כי שעה שמצפון העולם נודעו ונזעקו במועקת רוח מול המצור, ההסגר, הכיתור והתוקפנות, בהם ביקשו שכונינו לנזור עלינו כליה בקיץ שעבר, נזכה להבנה מצד ממשלת צרפת. ידוע לעולם כולו כי המבחן שעמדנו בו

— הודעת שר החוץ על המערכה המדינית (תשובת שר החוץ) (אבן, ש. תמיר, שוסטק); (סיכום הדיון) (לוי, עופר) —

כנסת נכבדה, יורשה-נא לי בסיום הדיון להצביע על כמה משימות מדיניות דחופות העומדות לפני הממשלה. בעוד ימים ספורים יבוא נציג המזכיר הכללי של האו"ם לישראל לביקור היכרות. הזדמנות זו תנוצל להסברת עמדתנו בענין השלום והבטחון. נביע לו משאלה שבמסגרת תפקידו לעודד הסכם בין מדינות האזור לשם כינון השלום, שלום צודק ואיתן, יפעל לקידומו של משא-ומתן ישיר בין ישראל והמדינות השכנות.

בשיחה שקיימתי בבית הלבן ב-20 באוקטובר חשתי ברצון משותף של שתי הממשלות בקיום מגע רצוף וידידותי לשם חילופי הערכות דעות על המצב במזרח התיכון. אין ספק שהכנסת תקדם בברכה סיכוי למגע בין נשיא ארצות-הברית וראש ממשלת ישראל, שפגישתם לפני שלוש שנים תרמה רבות להידוק הקשרים בין שתי המדינות.

אני מקווה ומאמין כי ביקורו של השר הרומני לסחר-חוץ יקדם את הגשמתם היעילה של ההסכמים שנחתמו השנה בין שתי ממשלותינו.

הממשלה מוסיפה לעמוד על רצונה להגיע לידי הסכם התקשרות עם הקהילה הכלכלית האירופית. במעמד תגייג של מועצת אירופה לפני שבועות מספר בא לידי ביטוי זיקות הנומלין המרובות והעמוקות הקיימות בין ישראל והמדינות הדמוקרטיות של אירופה. אנו נתקלים בקשיים, אבל לא אנו בלבד נתקלים בקשיים, שמקורם בחילוקי דעות יסודיים בקרב חברי הקהילה על אופיה והרכבה. אך הואיל והיעד הוא חשוב וחיוני, לא נרפה ממנו, תהי הדרך להגשמתו קצרה או ארוכה.

בדיון על תקציבה של סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם המתקיים השבוע, תסביר ממשלת ישראל את עקרונות גישתה לבעיית הפליטים שנוצרה על-ידי התוקפנות הערבית והנוצחה על-ידי המשך הלוחמות והאיבה. יחד עם זאת מעבדת הממשלה הצעות מפורטות על פתרון בעיית הפליטים במסגרת בין-לאומית ואזורית. אלה יובאו לבירור במסגרת המאמץ לכינון שלום קבע. נציג המזכיר הכללי של האו"ם הוסמך על-ידי מועצת הבטחון לדון בבעיית הפליטים בהקשר זה, הקשר שלום. ישראל איננה מסוגלת ואינה חייבת לפתור בעצמה את הבעיה הזאת. אם תהיה תכנית בין-לאומית אזורית, תביא לה ישראל את מיטב תרומתה.

אולם העיקר הוא שחתירת ישראל לשלום ולבטחון תוסיף לעמוד במרכז עמלנותו המדינית וההסברתית. לשם כך נעמוד בקשר הדוק עם כל הממשלות המקיימות יחסים עם ישראל כדי להסביר עמדותינו בכל שלב ושלב.

כנסת נכבדה, בסקירה שמסרתי לכנסת לפני שישה ימים, הדגשתי כי מאבקנו המדיני לא הגיע לשלב סיום. הוא עדיין נטוש במלוא חומרתו. אך עמידתנו האיתנה במבחנים החמורים במחצית השנה החולפת תוסיף לנו עידוד בהמשך מערכותינו.

כן נדמה לי כי חדרתו של חבר-הכנסת נבון מופרז לגבי המצב שיווצר אם ממשלה ערבית תסכים לנהל אתנו משא-ומתן. חבר-הכנסת נבון מודאג שמא יבוא עלינו המקרה הזה ונימצא עירום ועריה, גטולי הצעות ופתרונות. הוא איננו צודק אם הוא סבור כי העדר משא-ומתן עם ממשלת ירדן נובע מעמדתה השלילית של ישראל. ירדן כלולה במדינות השכנות שעם כל אחת ואחת מהן מוכנה ממשלת ישראל, לפי החלטת הכנסת, לנהל משא-ומתן ישיר. כל ממשלה ערבית אשר תבוא לשולחן המשא-ומתן, תמצא אותנו מוכנים להציע הצעות לקביעת תנאי שלום ולהביע דעתנו על גבולות, על הסדר בטרון, על התוכן של חווי שלום, על דרכי שיתוף אזורי. על כמה סוגיות השלום השלימה הממשלה כמה סיכומים; על אחדות בוודאי תגבש את דעתה לפני פתיחתו של משא-ומתן כלשהו.

אינני שותף לקנאה שמביע חבר-הכנסת תמיר על מצבו של המשטר המצרי. מדוע להתקנא באותו משטר? בפנים השלישית נמצאת מצרים מובסת בזירת הקרב, כאשר כלכלתה נהרסת, אפילו בני חסותה בדרום ערב ניגפים. מצב זה אינו צריך לעורר את קנאתנו. מאידך, חבר-הכנסת תמיר סבור כי ממשלת ישראל ב-1967 היא חסרת הישגים. נשאר לחוקרים שקולים להכריע מי נכ-של ומי ניצח במערכות 1967. כן לא אתווכח על מודעות עלומות-שם שבסגנון ובריבוי השנאה הנודפת מהן אינן מוסיפות כבוד לבעליהן.

שמואל תמיר (המרכז החופשי):

לא מודעות עלומות-שם; דיברנו על מודעות חתומות.

אליעזר שוסטק (המרכז החופשי):

מעולם לא פרסמנו מודעה בעילום שם.

שר-החוץ א. אבן:

כל כוונתי היתה לומר שהבירור המדיני צריך להתנהל ברצינות, בשיקול דעת, מתוך כבוד הדדי בין המשתייכים בו. הרגש הלאומי אינו קנינו הבלעדי של שום חוג. אלה שטוענים למדינת ישראל עם מיליון-וחצי אזרחים ערביים, ואלה שסבורים שיש לקבוע את גבולותיה החדשים של ישראל בהתאם לשיקולים רבים — טריטוריאליים, בטחוניים ויהודיים — כאלה וכאלה יש להניח שמניעי כבוד לאומי פועלים בהם. העיקר הוא שכל מי שמציע פתרון, חייב להתמודד עם קשייה של הצעתו, ולא רק להתבסס ביתרונותיה. כי הענין הוא מורכב ומסובך והוא איננו פשוט.

אחד מחברי הכנסת הקודמים הגדיר מהותה של הבעיה לפני כמה ימים כשהוא אמר שאנו מרבים לדבר על גורלם של שטחים, אולם העובדה היא שמדובר באנשים ולא בשטחים. מכאן האופי המורכב של הבעיה. אינני אומר שאי-אפשר ליישב את השיקולים שאמרת, אולם מי שאומר שהענין הוא פשוט, איננו אלא טועה ומטעה.

3. סיכום הדיון

מרכז עופר (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בשם הסיעות: המערך לאחדות פועלי ארץ ישראל, גוש תנועת החירות — המפלגה הליברלית, המפלגה הדתית-לאומית, רשימת

היו"ר ק. לוי:

נשמע עכשיו הצעות הסיעות לסיכום הדיון. מטעם סיעות הקואליציה וסיעת אגודת ישראל, רשות הדיבור לחבר-הכנסת עופר.

חוברת ז', ישיבה רכ"ז

— הודעת שר החוץ על המערכה המדינית (סיכום הדיון) (עופר, לוז, ש. תמיר, טובי, אבנרי, מיקוניס) —

4 הכנסת מטילה על הממשלה להשתית פתרון זה על הקמת מדינת ערבית-פלשתינאית, שתהא קשורה באמ"נה בטחונית, כלכלית ומדינית עם ישראל.

5 הכנסת קוראת לממשלה לעודד את גורמי הש"לום במדינות ערב על-ידי קביעת עקרונות יסוד ברורים להסדר ישראלי-ערבי במרחב, ובכלל זה דחיה חד-משמעית של סיסמות הסיפוח, ההתנחלות בשטחים המוחזקים ותביעות דומות, שיש בהן כדי להכתים את ישראל בכחם של שאיפת כיבוש והתפשטות.

6 הכנסת דורשת מן הממשלה לפתוח מיד במבצע נרחב ליישוב הפליטים בכל רחבי ארץ-ישראל.

היו"ר ק. לוז :

מטעם סיעת מק"י, חברי הכנסת מיקוניס.

שמואל מיקוניס (מק"י) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד להגיש את הצעת ההחלטה הבאה :

1. הכנסת קובעת כי ההחלטה שנתקבלה פה אחד במועצת הבטחון בענין המשבר הישראלי-ערבי הנוכחי, מהווה בסיס סביר והוגיוני להמשך המאבק על שלום בר-קיימא בין ישראל ובין ארצות ערב, כיוון שהיא מביאה בחשבון את הזכויות הצודקות של שני הצדדים וכורכת אותן יחדיו.

2. הכנסת תובעת מן הממשלה להתייחס ברצינות לכל האספקטים של החלטת מועצת הבטחון ולקיים שי-תוף פעולה מלא עם שליו האו"ם מר יארינג כדי שתק-דם בכך — מצידה היא — את ענין ההידברות והמשא-ומתן בינה לבין שליטי הארצות הערביות לטובת השלום.

3. הכנסת תובעת מן הממשלה לא להרשות ולא לעודד עובדות מוגמרות מכל סוג שהוא בשטחים המוחזקים, כיוון שהן עלולות להערים מכשולים בדרך אל השלום, בדרך אל השיפור המיוחל של יחסי ישראל-ערב.

4. הכנסת מחייבת הכרזה מוסמכת של הממשלה לשאלת הפתרון הצודק של הסכסוך הישראלי-ערבי ותובעת להפסיק את שטת ההכרזות האינדיבידואליות הסותרות ואף הבלתי-אחראיות לפעמים של שרים אלה או אחרים בכל הזדמנויות שהיא.

היו"ר ק. לוז :

אנו עוברים להצבעה.

ה צ ב ע

ההצעה של סיעת המרכז החופשי לא נתקבלה.

ההצעה של סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה לא נתקבלה.

ההצעה של סיעת העולם הזה — כוח חדש לא נתקבלה.

ההצעה של סיעת מק"י לא נתקבלה.

בעד ההצעה של סיעות הקואליציה וסיעת

— 42

אגודת ישראל

— 4

נגד

ההצעה של סיעות הקואליציה וסיעת אגודת ישראל נתקבלה.

פועלי ישראל, מפלגת הפועלים המאוחדת, המפלגה הליב-רלית העצמאית, אגודת ישראל, פועלי אגודת ישראל, קידמה ופיתוח, שיתוף ואחווה, הסיעה הדרונית הישרא-לית, אני מתכבד להביא את הצעת הסיכום הבאה :

הכנסת שמעה את סקירתו של שר החוץ על הדיונים במועצת הבטחון ורושמת לפניה הודעת הממשלה, כי תו-סיף לפעול בהתאם להחלטות הכנסת מיום ה-1 באוגוסט 1967 ומה-13 בנובמבר 1967.

היו"ר ק. לוז :

מטעם סיעת המרכז החופשי, חברי הכנסת תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החופשי) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הנני מתכבד לה-גיש את הצעת ההחלטה של המרכז החופשי לאחר הדיון המדיני בעקבות נאומו של שר החוץ :

כתום שישה חודשים לאחר הנצחון במלחמת ששת הימים, לשם הבטחת הנצחון ומימוש הריבונות הישרא-לית, מטילה הכנסת על הממשלה לפתוח בדחיפות מערכת התנחלות ישראלית ממלכתית נרחבת במזרח ירושלים ובשטחים המשוחררים, ולקבוע את החוק והמשפט היש-ראליים כחוק ומשפט בלעדיים בכל רחבי הארץ הללו.

היו"ר ק. לוז :

מטעם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה, חברי-

הכנסת טובי.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הנני מתכבד להביא את הצעת סיעתנו הקומוניסטית לסיכום הדיון על הודעתו של שר החוץ מיום 5 בדצמבר 1967.

1) הכנסת מביעה את תמיכתה בהחלטת מועצת הבטחון על המשבר במזרח התיכון מיום 22 בנובמבר 1967 וקוראת לממשלה לפעול לביצועה המלא.

2) הכנסת מחליטה כי על הממשלה לשחק פעולה עם נציגיו המיוחד של המזכיר הכללי של ארגון האומות המאוחדות לשם ביצועה המלא של החלטות מועצת הבט-חון הנ"ל.

היו"ר ק. לוז :

מטעם סיעת העולם הזה — כוח חדש, חברי הכנסת

אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הצעת סיכום מטעם

סיעת העולם הזה — כוח חדש :

1) הכנסת קובעת כי הודעת שר החוץ אינה מתווה מדיניות חדשה, אינה פותחת פתח לזימת שלום ישראלית, ואינה שמה קץ למחדל המדיני של ממשלת הליכוד הל-אומי.

2) הכנסת מתריעה על אובדן שעת הכושר הנוכ-חית, שהונחלה למדינה הודות לנצחון המפואר של צה"ל, והמהווה הזדמנות היסטורית להשכנת שלום קבע בארץ ובמרחב.

3) הכנסת תובעת מן הממשלה לאפשר ולעודד את הקמתה של נציגות כל-פלשתינאית בגדה המערבית ובר-צועת עזה, כדי לפתוח עמה בהידברות ישירה לפתרון בעיית ארץ-ישראל.

— חילופי גברי בוועדות הכנסת (לזו, אוניה); ; חוק בית הדין לעבודה ולביטוח לאומי (סרלין, פרוש, ורטמן) —

ד. חילופי גברי בוועדות הכנסת

חבר-הכנסת נתן פלד תיכנס חברת-הכנסת אמה תלמי לוועדת הכנסת; במקום חברת-הכנסת פלד ייכנס חברת-הכנסת עבדול-עזיז זועבי לוועדת העבודה.

היו"ר ק. לזו :

מאחר שאין התנגדות, אני קובע שהכנסת מאשרת חילופי גברי אלו.

היו"ר ק. לזו :
רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הכנסת להודעה על חילופי גברי בוועדות הכנסת.

ברוך אוניה (יו"ר ועדת הכנסת) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מבקש אישורה של הכנסת לחילופי גברי בוועדות כדלקמן: במקום

ה. חוק בית הדין לעבודה ולביטוח לאומי, תשכ"ח — 1967 *

(קריאה ראשונה)

לעצמו על-ידי צד אחד, העובדים, קובעים עובדות המש-
פיעים במישרין ובעקיפין להעדפת צד אחד על חברו.
דווקא במשטר הקיים במדינה, אשר רובו ככולו נתון
בידי מפלגות פועליות, ואין לחשוש לקיפוח העובדים,
יש מקום לשלול אפשרות של עשיית דין לעצמו על-ידי
השבת עבודה ללא הכרעת גורם שלישי או בית-הדין
לעבודה.

חשוב לכלול סייג זה בחוק המוצע, וברור שיש להו-
רות בחוק שביתת-הדין לעבודה יפעל במהירות המקסימ-
לית.

ועתה העדות מספר לסעיפים השונים. בסעיף 10
שבחוק המוצע, הדין במינוי נציגי ציבור, נאמר ששר
המשפטים ושר העבודה ממנים נציגים לאחר התייעצות
בארגון העובדים המייצג את המספר הגדול ביותר של
עובדים. אין צורך להיות מגלה טמירין אם נדע לומר
שכוונת המציע להעניק הזכות הבלעדית להסתדרות העוב-
דים הכללית.

משה ורטמן (המערך) :
מה רע בזה?

מנחם פרוש (אגודת ישראל) :

מה שרע בזה, אתה עצמך יכול להסביר יותר טוב
ממישהו אחר. למה לשלול זכות זו מארגוני העובדים
האחרים? לא מוצדק לשלול מהם מראש ומלכתחילה כל
אפשרות להתמנות אי-פעם לבית-דין לעבודה. קביעות
מוזרה זו מוסיפה להיות בלתי-מובנת כלל, בעוד שבהמ-
שך סעיף זה עצמו, כאשר מדובר על הצורך להתייעץ
בסקטור של ארגוני המעבידים, יודעים מציעי החוק לגי-
קוט בלשון זהירה מאד ולומר „ארגונים ארציים של
מעבידים שלדעת השרים הם יציגים ונוגעים בדבר“, ולא
„ארגון המעבידים המייצג את המספר הגדול ביותר של
מעבידים“. זה בלתי-מוכן איך אפשר בתוך אותו סעיף
של החוק להבליט ניגוד כזה. ואגב, המעביד המייצג את
המספר הגדול ביותר של עובדים, ייתכן שזו הממשלה.

ארשה לי גם להביע חשש אם עצם העניין של קבי-
עת נציגי הציבור, נציגים מוגדרים, אחד מסקטור המע-
בידים ואחד מסקטור העובדים, הוא כה יעיל. אם יורכבו
בתי-דין שבהם יישבו נציגי שני הסקטורים משני הצדדים,
הרי על אף האמור בסעיף 16 על אי-תלותם של נציגי
הציבור יש לחשוש שבתת-הכרתם יהיו תלויים בסקטורים

היו"ר י. סרלין :
הכנסת תעבור לסעיף ג' בסדר-היום: חוק בית הדין
לעבודה ולביטוח לאומי, תשכ"ח—1967, קריאה ראשונה.
אנו פותחים בדיון. הדיון הוא סיעתי. רשות הדיבור
לחברת-הכנסת פרוש, ואחרי — לחברת-הכנסת ורטמן.

מנחם פרוש (אגודת ישראל) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. משפט העבודה הת-
פתח במדינת ישראל יותר מאשר כל ענף אחר. משפט
העבודה הוא שטח חדש של המשפט, אשר לאחר התגב-
שות נוהגיו החל לקבל צורת חוק.

שטח חדש זה בתחיקה החילונית אינו חדש בדיני
ישראל ותופס מקום נרחב וממזה, תוך הנחיות יסוד
שיכולות לעמוד במבחן לעומת כל החוקים והנהלים של
חוקה ושל יסודות הסוציאליזם המודרני.

משפט העבודה התפתח במדינת ישראל בגלל ההת-
פתחות העצומה של הסקטור התעשייתי, שהביאה לגידול
ניכר במספר העובדים המהווים את הגורם שלמענו חוקקו
חוקי העבודה. מדינת ישראל היתה חסרת מסורת תעשי-
ית, ועולים רבים שבאו אליה היו רחוקים מכל קשר
לענייני עבודה המבוססת על ארגונים וחוקים. חוסר הי-
ציבות בתנאי העבודה וכן האינפלציה והעלאת השכר,
שהיו תופעה רגילה בשנים האחרונות, הביאו לידי התגו-
ששויות, אשר חייבו יצירת משפט עבודה, שלפיו נהגו
במקרים רבים.

לאור זה התבקש מזמן חוק בית-דין לעבודה ולבי-
טוח לאומי, המוצע כיום. נכון הוא מה שנאמר, שהעבודה
היא אחד העורקים הראשיים והחיוניים בגופה של המדי-
נה. מכיוון שזהו נושא כה רגיש וחיוני, יהא צורך לדון
ולדוש בכל פרט מפרטי החוק, על סעיפיו השונים, —
דבר שאנסה לעשות בהמשך דברי, ככל שזמני ירשה לי.

לפני שאעמדם על פרטי החוק, ירשה נא לי היושב-
ראש להגיד משפט אחד על הרגשתי ביחס לחוק זה.
נראה לי שחסר בו, בחוק זה, עקרון חשוב, והוא — בלי-
מת האפשרות של עשיית דין לעצמו על-ידי צד אחד,
לפני שגורם שלישי — כלומר לפני שביתת-דין לעבודה או
איזה גורם שלישי שהוא — חורץ משפטו. אני מתכוון
בוה לשימוש בלחץ של שביתות. כל עוד לא נבלום
אפשרויות של השבת עבודה ללא הכרעת גורם שלישי,
לא מצאנו תקנה לטיפול צדק, הוגן ואובייקטיבי של
היחסים בין מעביד ועובד. אין ספק כי בעשיית דין

נן נוגעות בשטח הפלילי, ואין לכך מקום בחוק זה. לכן יש לשקול אם לא היה רצוי לחוקק בסעיף 23 את סעיף קטן (ג) ויחד עם זה סעיפים קטנים (ב) ו-(ג) של סעיף 26.

סעיף מיוחד, סעיף 30, עניינו דיון מהיר. ברור כי תקנתם ועתידיהם של בתי-הדין לעבודה תלויה בכך שיפ-עלו במהירות המקסימלית, שההחלטות תינתנה סמוך למועד הישיבה. לא ברור לי למה מציעים בסעיף קטן (ג), שבדיון מהיר תהיה סמכות לשופט לפסוק הן לדון והן לפשרה, למה דווקא אפשרית פשרה בדיון מהיר ולא בכל דיון?

סעיף 31 קובע, שבבית-הדין לעבודה לא יהיה קשור בדיני הראיות. מבחינה אחת טוב ביטול ההודקות לדיני הראיות המחייבים בבתי-המשפט הרגילים. אולם מצד שני חייבים אנו לזכור, כי דיני הראיות הנהוגים בבתי-המשפט נתגבשו משך כל הזמן והם מבטיחים את הגינותו של הדיון והפסיקה בו. אי-שימוש בדיני הראיות עלול להביא לידי מצב בו עלול האמון בבית-הדין להיפגם בשל קבלת ראיות שבבית-משפט היו פסולות. עם זה ברור שאני מסתייג בכלל מדיני הראיות הנוגדים את ההלכה.

עניין נוסף, שיקבע את עתידו של בית-הדין, הוא מחיר ההתדיינות לפני בית-הדין. עניין זה הוא אמנם נושא לתקנות; אך ברור שהוא אחד הדברים הקובעים את הרצון לפנות לבית-הדין לעבודה.

עם כל החיוב שבחוק המוצע, לא יהיה מיותר להביע חשש לגבי כמה מהדברים אשר עם קבלת חוק זה יתבט-לו, ובכלל זה ביטול סמכויות הממונה על גביית השכר, שהיה עד כה במשרד העבודה ופעל בעילות ומהירות ומנע לא פעם הסתבכויות.

לא ברור גם כן לפי החוק המוצע מה יהא דינם של השופטים שישבו עד כה בבתי-הדין לביטוח לאומי, שהיו במעמד שופטי שלום, אם יוכלו להמשיך לכהן בבית-דין לעבודה, שלפי החוק החדש יתמנה לו רק מי שכשיר להתמנות שופט בית-משפט מחוזי.

בדרך כלל יש חיוב רב בחוק המוצע, אולם יש גם להכניס בו תיקונים רבים.

היו"ר י. סדלין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ורטמן, ואחריו לחבר-הכנסת בדר.

משה ורטמן (המערך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי מחו-בתי לציון בסיפוק ששר העבודה עמד בהבטחתו מלפני שנתיים להביא לכנסת חוקי עבודה חדשים. לפנינו חוק שהוזכר אז, כאשר היתה לי הזכות להשתתף בדיון שבו נשאתי את נאום הבכורה שלי בכנסת.

אני מביע מראש את תמיכתי בחוק בכללותו. זהו אחד החוקים הבאים לתורם תרומה רצינית וחשובה למע-רכת החוקים הקיימת במדינת ישראל. החוק המוצע בא להוסיף מערכת משפטית מיוחדת, עצמאית וחשובה לחוקי העבודה השונים שנתקבלו בכנסת מאז קום המדינה. חוק זה עשוי להביא לשינוי-ערכין יסודי ביחסים שבין העוב-דים והמעבידים מחד, וארגון העובדים והמעבידים מאידך. בית-דין לעבודה נפרד מהמערכת המשפטית הקיימת

שמתוכנן נבחרו. וקשה להניח שהרכב כזה יפעל כראוי. אז מועבר כל המשקל לשופט. ושני נציגי הציבור נהפ-כים בעקיפין כמציגי אינטרסים.

יש להבין את הסייג שיש למנות כנציגי ציבור בעלי נסיון רב ביחסי עבודה, כאמור בסעיף 10(3). מה שנוי גע לבעלי נסיון, חושבני שגם אלה המומלצים לפי סעיף 10(1) ו-2, היינו חברי לשכת עורכי-הדין ובעלי נס-יון בהוראה אקדמית, גם הם צריכים להיות בעלי נסיון ביחסי עבודה.

ועוד דבר. בסעיף זה, שבו מדובר על נציגי ציבור, הייתי אומר שיש להבהיר ולפרש יותר המשמעות של התייעצויות, באיזו מידה הן מחייבות, באיזו מידה הן מעשיות.

ועתה הערה. הייתי רוצה לשמוע הסבר מנציגי מפד"ל, השותפים לחוקים המוצעים על-ידי הממשלה, שייסברו לי: כאשר מציעים לנו הקמת בתי-דין לעבודה, אשר ידונו לפי הנחיות מיוחדות, למה מתעלמים מנציגי החוק ממערכת בתי-הדין הדתיים. כשם שיש במדינה מערכת של בתי-משפט עם שופטים, קיימת במדינה מער-כת של בתי-דין דתיים עם דיינים מוסמכים ומוכרים גם על-ידי חוקי הכנסת. למה לא יהיו גם הם זכאים להיכלל במסגרת המינויים לבתי-דין לעבודה, ויבודד במקרים שבהם שני הצדדים הם דתיים וחיים חייהם לפי ההלכה היהודית המקורית? אגב, במידה לא מעטה נקבעו הסמ-כויות לבתי-דין לעבודה במתכונת הסמכויות לבתי-הדין הדתיים. עם שחרור בתי-הדין לעבודה מדיני הראיות, כאמור בסעיף 31, הוסר מכשול גדול של אי-זהות ההלכה היהודית לחוק החילוני בדיני הראיות.

אני מבין את האמור בסעיף 13, שנציג ציבור יכול להתפטר, אולם בסעיף 14 הייתי אומר, שנציג ציבור שהתפטר, לא זו בלבד שיהיה מוסמך לסיים דיון גם לאחר תום כהונתו, אלא שנציג ציבור חייב לסיים ואינו יכול להשאיר חלל ריק. אין אני תמים דעה עם האמור בסעיף 21, שכאשר נציג ציבור הוזמן ולא בא, רשאים לשמוע את המשפט ללא השתתפותו. הצעתי היא, שנציג ציבור אינו יכול להתפטר באמצע משפט, ואם התפטר, יש למנות אחר במקומו. יש להשאיר אפשרות שמהלך הברירה ימשך לפני חברי בית-הדין הנותרים רק אם שני הצדדים מסכימים לזה.

בסעיף 17 נאמר: בבית-דין אזורי יכול שהשופט יהא דן יחיד, אך לפי בקשת התובע, או לפי החלטת השו-פט, ידון בית-הדין בשלושה. למה לא תהא זאת גם מז-כותו של הנתבע לדרוש בית-דין של שלושה?

באותו סעיף 17, בסעיף קטן (ג), נקבעות סמכויות מיוחדות לשופט במשפטים שבתי-הדין דן בהם בשלושה. בלתי-מובן למה יש לקבוע דרגות בתוך בית-הדין עצמו, ואיני יודע אם זה נכון להעניק מעמד יתר לשופט מעל נציגי הציבור. אותן הסמכויות הניתנות לשופט, יש לתת גם לנציגי הציבור ויפעלו במשותף מה שיש לפעול.

הערה זו נוגעת גם לסעיף קטן (ב) שבסעיף 19. בסעיף 23, (סעיף קטן ו), מוענקת לבית-הדין לעבו-דה הסמכות לדון בעניינים פליליים, בעבירות על חוקי עבודה. אמנם בתחום האזרחי יש מקום לדבר על התמ-חות ומומחיות כשמדובר על מערכת יחסים שבין עובד למעביד. אולם לא כן בשטח הפלילי. המומחיות והיעילות המהוות את היסוד להקמת בתי-הדין לענייני עבודה, אי-

בית-הדין האזורי של בית הדין לעבודה, שיותאם למעמד בית-דין מחוזי, ושיוכרם משופט מקצועי ושני נציגי ציבור, אחד של העובדים והשני של המעבידים, מצביע על החשיבות שמייחסים לנושאי עבודה במדינת ישראל.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, לא מוזכר בהצעת החוק, לא ברמז ולא בחצי-רמז, דבר על איסור או על אי-איסור השביתה וההשבתה. חשוב שיובהר באופן ברור, שכאשר דנים בסוגיות של הפסקת עבודה, של התדיינות, הרי פרק זה כשלעצמו אינו אומר- על כך דבר, לא במי שרין ואף לא בעקיפין. חשוב שיובהר, וגם ששר העבודה בתשובתו יתן דעתו כל כך, האם חל האיסור לשביתה כשהסכסוך הוא בתחום הסמכויות של בית-דין אלה? או כאשר הגושה תביעה באופן פורמלי האם קיימת אפשרות כלשהי שבית-הדין או שופט יוכלו להוציא צו מניעה, או סעד זמני - כפי שאגיד זאת אחר כך - שפירושו הפסקת שביתה שהוכרזה על-ידי ארגון עובדים? ואינני נכנס לשאלה של צדקת העניין.

לדעתי צריך להיות ברור ומוגדר, שגם להבא לא יוכל בית-הדין לאסור שביתות, ולא יהיה מוסמך להתערב ולהכריע בדבר חוקיותן או אי-חוקיותן של השביתות. אבל אין ספק שעצם קיומו של בית-הדין, שאליו אפשר לפנות בתביעות לממש זכויות, יפחית בוודאי את מספר השביתות. שכן הצדדים לבקשו את התפרון ליד שולחן הדיונים במקום לבקש במאבק פעיל, ובמיוחד יהווה מחסום בפני שביתות הפורצות ללא אישור ארגון העובדים.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הרשו לי להתייחס לכמה מסעיפי החוק.

סעיף 10 קובע דבר חשוב, בהעניקו מעמד לנציגי הציבור, נציגי העובדים והמעבידים, שיהיו חלק מהמערך כה השיפוטית. חברי הכנסת פרוש ניסה לערער על מעמד זה של ההסתדרות, המופיעה בהצעת החוק כארגון היציג ביותר של העובדים במדינה. דעתי שאין בכך כל הצדקה. כי מטרתו של החוק בהקימו צוות בהרכב של שופט מקצועי ושני נציגי ציבור, איננה כדי לחלק באופן פוליטי או "מעמדי" את נציגי הציבור שיישבו בדין, אלא כדי לאפשר דיון עניני ומהיר. ועל כן יש חשיבות שבמושב שבו של בית-הדין יישב נציג אותם הארגונים שהתמחו ושיש להם חלק בהנהגת ציבור הפועלים, כפי שלארגון היציג ביותר של נותני-העבודה, של המעבידים, יש חלק בהנהגת ציבור התעשייתיים והמעבידים בתחומים שונים, ובמיוחד בתחום של יחסי עבודה.

אשר לסעיף 17 (א), נאמר בו בקשר להרכב של בית-הדין, שבבית-דין אזורי יכול להיות ששופט יהיה דן יחיד, אך לפי בקשת התובע, או לפי החלטת השופט (ובבית-דין אזורי שיש בו יותר משופט אחד - לפי החלטת השופט הראשי) יהיה בית-הדין בהרכב של שני נציגי ציבור. גם כאן חייב להיות ברור - ואני מפנה שאלה זאת לשר העבודה: האם החוק קובע שבכל מקרה יישב בדין שופט יחיד; האם הפרוצדורה המשפטית קובעת מראש, שתביעה שהוגשה לבית-הדין תתברר בפני שופט יחיד, או שמספיקה בקשת התובע לביורר העניין בפני בית-דין בהרכב של שלושה, אותו ירכיב השופט היושב בדין? אינני חושב שזוהי הדרך הטובה ביותר. לדעתי צריך לבקש מראש, שהביורר יתקיים בפני בית-דין בהרכב של שלושה. כי אחרת תתעורר השאלה: אם אפשר

אינו רעיון חדש בעולם. בתי-דין לעבודה קיימים בצורה זו או זו בכל ארצות אירופה. בסקנדינביה, בדנמרק, באנגליה, בגרמניה ועוד קיימות יחידות שיפוט לעבודה במתכונות שונות ובדרגים שונים. השיטה המוצעת, הישראלית, היא מיווג של שיטות שונות, והיא כמעט היחידה הפועלת על-ידי שני דרגים בשיפוט: בתי-דין אזוריים ובית-דין עליון.

הופתעתי לקרוא בעתונות בזמן האחרון, בימים האחרונים, על עורכי-דין וגם שופט עליון לשעבר שמצאו לנכון, עוד לפני הדיון בכנסת, להביע דעתם השלילית על עצם קיומו של החוק, שאיננו חדש, לא בעולם ובוודאי לא בתפישות עולמנו במדינת ישראל.

קיימות שתי קאטיגוריות עיקריות בסכסוכי עבודה, שהחוק הזה בא למעשה להשלימן. האחת - למימוש זכויות מוגדרות בהסכמים ובחוקים, והשניה - המכוונת לייצירת זכויות, כלומר, אם נתרם זאת לשפת מעשה: לקראת חתימת הסכם חדש. אני רוצה להאמין שבית-הדין לעבודה, המוצע פה, לא יעסוק בשלבים ובדרגים השונים בנושאים ובסכסוכים הפורצים על רקע השגת זכויות, ונושא זה יישאר גם להבא בתחום המשא-ומתן החופשי בין הצדדים, ללא התערבותו של בית-הדין.

שלמה כהן-צידון (גח"ל):

בית-הדין אינו דן בהשגת זכויות. אין דבר כזה.

משה ורטמן (המערך):

תיכף תשמע. כנראה כיוונתי לדעת עורכי-דין. בית-הדין המוגדר בהצעת החוק בא לממש את הזכויות המוקנות בחוקי עבודה ובהסכמים קיבוציים שונים. ומה שחשוב - שהחוק המוצע יביא לידי פישוט הפרוצדורה המשפטית, ויקל על הצדדים להגיע לידי מיצוי הדין והצדק בדרך המהירה ביותר.

על כן, לדעתי, אין מקום - כפי שבא לידי ביטוי בעתונות - להקמת מחלקה, מדור, או חלק במערכת השיפוטית הקיימת. כי המערכת השיפוטית הקיימת, על כל סגולותיה, היא מסורבלת דיה כשמדובר בחיפוף הדיון והוצאת המסקנות המיידיות. החשיבות בבית-דין זה, שאנו דנים בה, היא התמחות, גמישות ופרוצדורה נוחה יותר. גם הרכב בית-הדין שיתמחה בבעיות אלו של דיני עבודה ושל הסכמי עבודה - ובדיעבד לא יהיה מושפע מבעיות ודינים אחרים, שהם מנת חלקו של כל בית-דין רגיל במדינה - יהווה חוליה חשובה בשמירה על הזכויות המוגדרות בחוקים.

צדק שר העבודה כשאמר כי תכליתו של החוק להעלות את דמת ההתמחות בטיפול בבעיות ציבוריות, בעיות שנועד להן גם אופי ציבורי, דבר שמערכת המשפט הרגילה - עם כל רמתה הגבוהה - אינה ערוכה לטפל בו.

סוגיות העבודה והביטוח הלאומי מחייבות התמחות ותובעות טיפול מהיר, לעיתים אף דחוף. המערכת המשפטית החדשה תעמיק את המומחיות בנושאים ותחיש את קצב הביוררים והמשפטים.

יחד עם זה מוצע - וזה פרט חשוב כשלעצמו - להעניק לבית-הדין לעבודה מעמד עצמאי, כיוון שהוא עשוי לפתח פסיקה עצמאית ועקרונות משלו בשטחים השונים. אני מוצא חשיבות להדגיש את מגמתה של הצעת החוק: חיזוק מעמדו ורמתו של בית-דין לעבודה.

לגבי סמכות זו אמר שר העבודה כי „יש בה משום חידוש, לדעתי חיובי. הגיעה לאוני שמועה כי יש המוֹחִים סמכות זו המקובלת עלי עם בוררות חובה שאיננה מקובלת עלי... לדעתי, ברגע שצד אחד יוכל לפנות לבית־דין ולתבוע פירוש, ללא הזדקקות לצד השני — זוהי בוררות חובה. גם אם מדובר על קביעת עובדות. אני רוצה כרגע להתעלם מעצם הענין של בוררות חובה; אם בדעת הממשלה להציע הצעה בקשר לבוררות חובה, מוטב שתעשה זאת בהצעה ישירה נפרדת, ולא כסעיף בחוק שכולו מימוש זכויות ולא הקניית זכויות. אם צריך להזדקק לסעיף הממומש זכויות, הרי סעיף 24 מאפשר מימוש כל ההליכים, הן של תיווך, הן של בוררות וכל־א והן של הזדקקות לבית־הדין. לדעתי, יש למחוק את הסעיף 25 כולו, שפירושו — בוררות חובה, ואין הבדל מי יציל אותו באופן חד־צדדי, הממשלה או ארגון אחר; בכל מקרה פירוש הדבר — בוררות חובה.

לגבי סעיף 29 (א) ציין שר העבודה בדברי פתיחתו, כי יינתן לנציג מטעם העובדים או המעבידים להופיע בפני בית־דין כאשר הוא דן בנושאים מסוימים. ואמר בסעיף קטן (ב): „בית הדין רשאי להתיר“. אני מציע למחוק את המלה „רשאי“ ולכתוב: „בית־הדין יתיר לאר־גון עובדים או לארגון מעבידים“ וכי.

סעיף 33 מאפשר הופעת נציג ארגון עובדים או מעבידים לדיון מהיר ללא כל הגבלה. יש חשיבות רבה לכך שבדיון מהיר יוכלו נציגי העובדים והמעבידים להוֹפִיעַ ללא הגבלה וללא הזדקקות לרשות מאת השופט. הייתי מציע לקבוע את הנוסח הזה גם לגבי בית־דין רגיל, שפירושו כי נציגי העובדים או נציגי המעבידים יוכלו להופיע בפני בית־הדין בכל עת שתיראה הכרחית.

בסעיף 42 אני מציע שיאמר ברורות, כי התקנת תקנות תיעשה לאחר התייעצות עם ארגוני העובדים והמעבידים היציגים במדינה.

כן אני מציע לקבוע, בחוק או בתקנות, פטור מאגרות בהגשת תביעות על־ידי העובדים.

אני מציע להוסיף להצעת החוק ולכלול בסמכותו של בית־דין לעבודה אפשרות של התדיינות בין שני איגודים שונים במדינה. בכל אופן, לכלול בחוק אפשרות שכל נושא הנוגע לפירוש הסכמים, תקנות וחוקים בעניני עבודה — יובא לפני בית־דין לעניני עבודה.

אני מציע שיאמר בחוק, ואם ניתן הדבר אפשר לקבוע זאת בתקנות, שיתנו סעד משפטי למעטוֹיִיכוֹת, וכי המדינה תעמיד על חשבונה עורך־דין במשפטים מסוֹבִים כבים ללא תשלום וללא הוצאות יתרות.

ולסיום, כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, החוק הזה, שאנו דנים בו, בא לתרום תרומה חשובה לחברה הישראִלִית. ייאמר ברורות, שחוקי העבודה מהווים גורם חשוב בחברה הישראלית. במסגרתם נקבעו כללים מסדירים לתחומי חיים רבים, בכללם תחומים הנוגעים לעובדים ומעבידים וליחסים שביניהם. חוקי העבודה במדינה הם חלק בלתי־נפרד מהמדיניות שלנו בתחום הסוציאלי ובהם גם בא לידי ביטוי עקרון הצדק הסוציאלי. חוק בית־הדין לעבודה ולביטוח לאומי מוסיף נכס חשוב לתחיקה הישראִלית בכלל ולתחיקת העבודה בפרט.

מקווה אנוכי כי בתי־הדין החדשים יביאו לחיזוק הסכמי העבודה ויתרמו את תרומתם לשיפור יחסי העבוֹ-

לקיים בירור כזה בפני שופט אחד, לשם מה קיים צורך בפרוצדורה מיוחדת זו של בתי־דין כדי שבמשפט יישב שופט יחיד, הקשור בפרוצדורה משפטית בלבד, אין צורך בבית דין מיוחד. חשיבותו של חוק זה היא בקביעת בית־דין המורכב משופט ושני נציגי ציבור, המוסיפים גוון מיוחד לטיפול בענינים אלה. לכל הדעות, שני נציגי הציבור האלה יהיו משוחררים יותר מהשופט מדיני רא־יֹות ומתקדימים שונים המכבידים על הדיון. יחד עם זאת, חשוב להעניק לשופט סמכות להזמין את הצדדים לדיון מוקדם, כדי למצות כל אפשרות של הסדר לפני פתיחת הדיון בבית־הדין.

בסעיף 17 נאמר, כי במשפטים שבית־הדין דן בהם בשלושה, תהיה לשופט סמכות לגבי מתן סעד זמני. ברצוני לשאול: מה זה סעד זמני? האם פירוש הדבר שכאשר מתקיימת שביטה במפעל — ואינני נכנס כרגע לפרשה על־ידי מי אושרה — האם יכול השופט כדן יחיד לצוות להחזיר את המצב לקדמותו, כלומר להתערב במהלך השביטה ולקבוע תקדימים? כי ברגע ששופט מקבל את התפקיד, הוא יכול גם לצוות להפסיק את קיום השביטה. סעיף זה אינו ברור לי די צורכן, והייתי מבקש ששר העבודה בתשובתו יתייחס לסעיף זה.

בסעיף 21 נאמר, כי נציג ציבור שהוזמן ולא בא, ללא סיבה סבירה לכך, וסבור היה אב בית־הדין כי מן הדין לשחרר אותו מהמשך השתתפותו באותו ענין, רשאי הוא לשמוע את המשפט ללא השתתפותו הפעילה. הייתי מציע לשר העבודה — ואציע זאת גם בוועדה — לנהוג במישרות לגבי הופעתו של נציג ציבור, בין שהוא נציג העובדים ובין שהוא נציג המעבידים, לאפשר לנציג הציבור ליהנות מן הספק, ואולי גם לדחות את הישיבה, על מנת לאפשר את הדיון בהרכב של שלושה.

בסעיף 23 (ב) אני מציע לאפשר לבית־דין אזורי לדון בתובענות הקשורות ביחסים שבין עובד למעבידו שעילתן בפקדת הנוזיקין האזרחיים, 1944, ללא הזדקקות להסכמת שני הצדדים. אני מציע שלאחר בית־דין תהיה סמכות גם לדון לפי פקדת הנוזיקין האזרחיים.

אני עובר לסעיף 25. שר העבודה אמר בדברי פתיחתו לחוק, כי החוק הזה בא כדי להבטיח מימוש זכויות המוקנות על־ידי חוקים ומימוש זכויות המוקנות על־ידי הסכמי עבודה. לדעתי, סעיף 25 מנוגד לאופיו של החוק. למעשה, סעיף זה בא לקבוע עובדות לגבי תקופה שחלה עוד לפני תחילתו של הסכם. הוא בא להתערב בנוהגים הקיימים עד הנה. הוא בא לקבוע התערבות חד־צדדית של שיפוט על־ידי קביעת דברים שאינם כלולים בהסכם העבודה הקיבוצי ובהסכם בין שני צדדים. הוא בא לאפשר לצד אחד לדרוש בוררות חובה לגבי קביעת עובדות, וקביעת עובדות זה מושג שאינו מוגדר די צורכן. יתר על כן, הוא מאפשר לא רק לנציג הממשלה, אלא לכ־50% מהמפעלים הגדולים שהם בפיקוח מבקר המדינה, להזדקק לסעיף זה, כדי לעקוף את המשא־ומתן הישיר וכדי לעקוף אפשרות של פניה ישירה של שני הצדדים לבוררות מוסכמת.

אליעזר שוסטק (המרכז החופשי):
ההסתדרות גם כן תזדקק לסעיף זה.

משה ורטמן (המערך):
אני מסכים שאם שני הצדדים יחליטו לפנות — יפנו.

ספק בעיני אם יש לבטל כאן את דיני הראיות, אבל אין זו אלא בעיה צדדית.

רצוני להוסיף, שהסעיף המדובר על אפשרות של הסכמת הצדדים להתדיין בבית-דין לעבודה על נזיקין אזרחיים לעובד נראה לי מאד יפה, אך מאד לא מעשי. כי למעשה לא המעסיק הוא צד במשפט אלא חברת ביטוח, ואיני יודע אם חברות ביטוח, שאין להן יחס אישי לעובד, ירצו להתדיין בפני בית-דין לעבודה.

אומר משהו על בעיית שופטי עבודה. השר הדגיש בנאומו שיש כאן יתרון של ספציאליזציה, של בקיאות, של מומחיות, של התמצאות בדברים מיוחדים שבעיני עבודה. איני כה בטוח שאמנם יתרון הוא. כבר יש לנו נסיון לגבי שופטי תנועה. כעבור זמן-מה התמדרו ממש נגד ההכרח לדון כל הזמן בענף אחד בלבד של המשפט. שופטים רגילים, שופטי שלום, לא רצו להיות שופטי תנועה. ובזמן האחרון, כאשר נעשו שופטי התנועה שופטי טים רגילים, דרשו סמכות לעצמם לטפל בכל העניינים.

לעומת זאת, אם אפשר, לפי הצעת החוק, למנות שופט שמכהן בבתי-משפט כלליים, לכהן באופן זמני בבית-דין לעבודה, מדוע לא ניתן יהיה לנהוג גם להיפוך הדיוור של שופטי עבודה זוהי סוגיה בפני עצמה. החוק מציע שלכל שופטי העבודה תהיה דרגה אחת. גם ליושבים בבית-דין אזורי וגם ליושבים בבית-דין ארצי. אין הדבר נראה לי. מכל מקום, מדוע שני שופטים שהם בעלי אותה הדרגה ובעלי אותן הקואליפיקציות, יידון האחד לשבת כל ימיו בבית-דין אזורי, והשני, שנתמנה לפי אותה המתכונת, יישב בבית-דין ארצי? מבחינה זו יהיו קשיים ניכרים גם כשנגיע לבעיית המשכורת. ועוד, האם באמת חייבים כל שופטי העבודה להיות כשירים להתמנות שופטי בית-משפט מחוזי? את זאת מציע החוק, אם גם לא באותן המלים. החוק אומר שמועמד לשופט עבודה מוכרח להיות כשיר לכהן כשופט בית-משפט מחוזי. אחר כך כתוב שלבית-הדין לעבודה תהיה סמכות לתת סעד כמו לבית-דין מחוזי. כן נאמר שאם נשיא בית-המשפט העליון משגר זמנית שופט לבית-דין לעבודה, הוא צריך לשגר שופט בית-משפט מחוזי או אפילו שופט בית-המשפט העליון, אף-על-פי שלבתי-המשפט המחוזיים אפשר לשגר שופטי שלום. עוד נאמר שאותן סמכויות שניתנות בחוק לנשיא בית-הדין הארצי בכל הנוגע לשמירה על רמה, תקנות וכו', מקבילות לסמכויותיו של נשיא בית-המשפט העליון. ואני איני בעד כך שיהיו שני נשיאים בעלי אותו המעמד. על כן חייבים אנו, לדעתי, ליצור שתי דרגות. האחת תהיה כדרגת שופט שלום והשנייה כדרגת שופט בית-משפט מחוזי.

לפנינו עוד בעיה. אם מדובר כאן בארגון מהיר, נוח, וזול, נשאלת השאלה, בכמה מקומות יישבו בתי-הדין לעבודה. האם רק באותם ארבעת המקומות ששם יושבים בתי-המשפט המחוזיים? השר הסביר שהכוונה שהם יישבו באותם הבניינים שיושבים שם בתי-המשפט המחוזיים. לדעתי, צריך לפזר יותר את שופטי העבודה על פני השטח. פירוש הדבר שצריך לחשוב על דירוג.

אני רוצה להוסיף ולומר שאנחנו מכירים את הטיפוס של שופט שלום ושופט בית-משפט מחוזי. שופט בית-משפט מחוזי בדיון מהיר — זאת צריך לראות; שופט בית-משפט מחוזי ששכח דיני ראיות — כזאת עדיין לא ראינו. סבורני שהיה זה דבר נכון וצודק אילו היו מעמדם

זה במדינה. אני רוצה לברר את שר העבודה לתרומתו זו, ואני מקווה שהועדה, אשר תיקבע לעבד את החוק לקריאה שניה ושלישית, תתייחס לסייגים ולתקונים ותביא לקריאה שניה ושלישית הצעת חוק מתוקנת, שתהיה לטובת העובד והמעביד כאחד, ולטובת המדינה בכללה.

הי"ר י. סרלין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בדר, ואחריו — לחברת-הכנסת סנהדראי.

יוחנן בדר (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. במצע הבחירות של תנועת החירות הוגלתה הדרישה להקים בתי-דין לעבודה. במגילת העקרונות של גח"ל נכללה אותה הדרישה. לפיכך ברור שבאופן עקרוני אנחנו בעד החוק, ואני מציע להעבירו לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

חוק זה בא להקים בתי-דין המיועד לשני סוגי עניינים: עניינים אינדיבידואליים ועניינים קולקטיביים. לגבי מה שנקבע לעניינים אינדיבידואליים, הרי זה כמעט דבר שגרתי ומקביל, פחות או יותר, לבתי-הדין לעבודה בארצות יבשת אירופה. החידוש כאן הוא מסירת סמכות לבתי-הדין בעניינים פליליים. לסמכות זו אנו מתנגדים קודם כל, אין לכך שום סיבה, מכיוון שבעניינים אלה הצעת החוק עצמה מבטלת את כל הייחוד של בתי-הדין לעבודה — חובו בדיני ראיות, שופט אחד, בירור על-ידי שלושה שופטים מקצועיים בלי נציגי ציבור. בקיצור — זהו משפט ככל משפט אחר. במצב זה אין שום סיבה לחידוש, שהוא חידוש גמור, שבתי-הדין לעבודה יוכלו לדון ולהחליט בעניינים פליליים. את העניינים הפליליים יש להשאיר לבתי-המשפט הרגילים.

אשר לדיני הראיות, בעצם הגיע הזמן שנחליט אם רצויים דיני הראיות, המחייבים בישראל לפי השיטה האנגלית, או אינם רצויים. או הם רצויים — מדוע מדי פעם בפעם באים ואומרים שבעניינים אלה ואלה אינם מחייבים? אם אינם רצויים — מדוע היו רצויים במשפט האנגלי? כשלעצמי, הרני משוכנע שהם רצויים יותר במשפטים פליליים מאשר במשפטים אזרחיים, אבל אם הם רצויים בכלל, הרי צריך לזכור מה המקור, מה הסיבה לדיני ראיות.

דיני הראיות נוצרו באנגליה משום שהמשפט שם נתון בידי מושבעים. המושבעים אינם מסוגלים — כך אומרים האנגלים — לשקול את משקלן של הראיות כפי ששופטים מקצועיים יכולים לעשות זאת. הם עלולים להסתמך על עדות שמיעה, על שמועה, ולכן יצר החוק האנגלי את דיני הראיות שהם כשירים, מבחינה היסטורית, בבתי-המשפט של מושבעים.

והנה, בבית-דין שיהיו בו נציגי ציבור, ולפי ההצעה יהיו אפילו הרוב, הרי ביטול דיני הראיות במצב זה דווקא, פירושו מתן אפשרות שפסק-הדין יוצא על-פי השמועה, על-פי עדות שמיעה, על-פי כל מיני מסמכים אשר לפי דיני הראיות פסולים, ולא מפני שדיני הראיות סתם רצו כך, אלא מפני שיש לגביהם ספק חמור אם בכלל אפשר להשתמש בהם. לכן אני מבין שבדיון מהיר, למשל, כאשר יושב שופט לבדו, אפשר לומר שמותר לפזר אותו מדיני ראיות, כי הוא ישפוט על-פי אותם דיני ראיות שלמעשה עשית הצדק צריכה לשמור עליהם. ואילו בבתי-הדין המורכבים מאנשים שאינם משפטנים,

לו, בעיקר לסעיף-משנה (א) שבו, האומר: „לבית-הדין הארצי תהא הסמכות הייחודית לדון בסכסוך בין הצדדים להסכם קיבוצי בעניין קיומו, תחולתו, פירושו, ביצועו או הפרתו או בכל עניין אחר הנוגע להסכם הקיבוצי, צי, זולת אם נקבעה בהסכם הקיבוצי דרך אחרת לפסוק באלה“. לגבי הסיפה, עוד אומד כמה מלים בהמשך דברי.

היה לנו נסיון אחד של דיון מסוג זה. שופט בית-המשפט העליון מר זוסמן קיבל עליו את התפקיד להחליט על הפירוש הנכון של המבוסס בין הממשלה לבין העובדים האקדמאים. המינוי היה במקומו והחלטתו של השופט זוסמן נתקבלה על-ידי שני הצדדים בלא כל ויכוחים וערעורים. כבר קרו בארץ מקרים — ולא רק באשרד — שהיתה בוררות ואחר כך אמרו העובדים שאינם מקבלים את מה שפסקה ועדת הבוררים של ההסתדרות.

מה הנקודה החשובה בפסק-דין מסוג זה? ראשית, צריך שיהיה פסק-הדין מבוסס על שיקולים משפטיים בלבד, כי כאשר פועלים שיקולים אחרים, אין עוד אותה אוטוריטה ששני הצדדים מוכנים לקבלה. העובדה שפסק-הדין מחייב לכאורה לפי החוק אינה גוררת סנקציות משפטיות נגד העובדים שלא ירצו לכבד את אותו פסק-הדין. צריך להיות ברור שפסק-הדין אינו פול ימינה או שמאלה, אינו מתחשב בצורך המדינה להילחם באי-פלציה, אינו מתחשב במצב העובדים, אלא קובע את המצב החוקי. ובמקרה זה יש לי ספק אם ההרכב של שלושה שופטים וארבעה נציגי ציבור הוא ההרכב המבטיח שאמנם שיקולים מאד חשובים, כגון מניעת אינפלציה או מניעת עילה לשרשרת של תביעות, לא הם שיקבעו ובכל זאת יקויים מה שהובטח לעובד בהסכם. אינני בטוח אם נציגי הציבור מוסיפים על משקלה של ההחלטה או דווקא גורעים ממנו.

זכורה לי פרשת רשות התעריפים שבראשה ישב שופט נכבד ביותר, יסבו בה חברים נשואי-פנים והחליטו מה שהחליטו. ואז לא ישיבה של רשות התעריפים שני שרים והסבירו שיש שיקולים שבטובת המדינה, כגון בעיות מדד וכדומה, והפעילו לחץ על הוועדה שתשנה את דעתה, וגם הצליחו בכך במקצת. כל זה אינו נעשה בצורה גלויה דווקא. אינני בטוח שאנו מיטיבים לעשות אם אנו קובעים הרכב הכולל נציגי ציבור.

אשר לסעיף 25, המעניק סמכות לקביעת עובדות, עם כל רצוני להבין את מתן הסמכות לקבוע עובדות — אינני יכול להבין כאן אותו רצון טוב שהוא נתקל בהתנגדות. שר העבודה נתן מעל במת הכנסת דוגמה לכך. הדוגמה, כפי שהבנתי אותה, אומרת, שעובדי המדינה טוענים כי חלה התייקרות בעשרה אחוזים, ואילו הממשלה טוענת טענה אחרת. במקרה זה צריך לקבוע את העובדה. דוגמה זו כוללת קודם כל את ההנחה שבמצב זה לא יהיה קיים עוד הסדר של תוספת יוקר שהשר ספיר מכנה אותה „אוטומטית“, כי צריך להיות סכסוך בעניין זה. שנית, יש כאן הנחה שבית-הדין מסוגל ורשאי לקבוע עובדה כזו באופן יעיל יותר מאשר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. שלישית, אם זהו בכלל עניין של קביעת עובדות, הרי לשם כך קיימות ועדות חקירה. אבל זה לגבי מה שכתוב בהצעת החוק. יש כאן עניין נוסף שאי-ננו כתוב — הצורך במסוד אשר יחליט שלא תהיה שביתה בענפים חיוניים מסוימים, כגון מפעלים הקשורים במערכת הכתחון, בתי-חולים, ורק מפעלים מסוג זה.

ומשכורתם של השופטים בבית-דין לביטוח לאומי שווים לשל שופטי בית-משפט מחוזי. אבל אותה מערכת סמכויות ועניינים שבאים בערכאה הראשונה לבית-הדין לעבודה — אינה מחייבת זאת.

אני מרוצה מאד מן הסעיפים הנוגעים לדיון מהיר, אבל כאן עולות כמה בעיות. ראשית, בעיית נציגות האי-גוד המקצועי. מכיוון שדרך זו תלויה בהסכמת שני הצדדים, יקשה על בעל-דין אחד להביע את הסכמתו, אם יהיה אחד משני בעלי-הדין מיוצג על-ידי עורך-דין והשני על-ידי נציג האיגוד המקצועי. שנית, בחוגי עורכי-הדין יש תרעומת לא פחותה מאשר בחוגי השופטים בבתי-המשפט הכלליים, על העובדה שכל השופטים בבתי-הדין לעבודה יהיו במעמד של שופטי בית-משפט מחוזי. עניין הכשירות אינו בגדר בעיה. האם קרה שנתמנה שופט שלום לפי התנאים המינימליים למינוי שופט שלום? אני חושב שמעולם לא קרה הדבר הזה. בדרך כלל יש לכל מועמד די שנות עבודה מקצועית כדי שיוכל לכהן כשופט בית-משפט מחוזי. כאן ניתנה פריבילגיה. מדוע לעורר תרעומת כזו? אין זה בריא.

דבר חשוב יותר, אדוני היושב-ראש, זוהי הבעיה אם יישאר בית-המשפט העליון פתוח לערעור על פסק-הדין של בתי-הדין לעבודה או לאו. החוק חוסם דרך זו ומשאיר דרך אחרת, מוגבלת ומפוקפקת, לפי דיני יושר, של פניה לבג"ץ. עלינו להסתייג מכך לחלוטין. אין להסכים שבמשפטים אשר מתנהלים בבתי-דין לעבודה לא תהיה אפשרות של ערעור. חסימת דרך זו קובעת מראש שתהייה בישראל שתי מערכות משפט שאין לגשר ביניהן.

אדוני השר, אין זה רק עניין של חוקי עבודה. נניח מקרה של סכסוך על רקע של יחסי עבודה או זכויות עובד במפעל פלוגי. כאן לא רק חוקי העבודה המיוחדים הם הקובעים דיני תווים, דיני כשירות אישית, התיישנות, כל העניינים המסובכים של קוואזי-קונטראקטים, כל אותו עניין של תום-לב, כל אותו עניין של נזק ושל אחריות לנזק — דברים אלה הם עניינים כלליים שכל בתי-המשפט דנים בהם. ליצור מצב שבעניין זה תהיה פסיקה אחת בבתי-המשפט ופסיקה אחרת בבתי-הדין לעבודה — אין זה דבר אפשרי. אינני נכנס לבעיה מה צריכה להיות הדרך לפניה לבתי-המשפט העליון, אם בזכות ואם ברשות בית-המשפט העליון עצמו. זוהי בעיה משנית הטעונה עיון. אבל צריך למצוא פשרה נכונה בין הכלל של בית-דין לעבודה לבין הכלל של מערכת משפט אחידה. שהרי את משמעותו של החוק קובע בית-המשפט בפרקטיקה שלו ולא הכנסת. מה היינו אומרים אילו היו קיימים במדינה שני פרלמנטים וכל אחד קובע חוקים לעצמו? עניין זה טעון תיקון.

אשר לסכסוכים קולקטיביים, שבעיקר דן בהם החוק בסעיפים 24 ו-25, אני מוכרח להזכיר את הגדרתו של שר העבודה, הקובעת שני סוגים של סכסוכי עבודה: למי מוש זכויות ולרכישת זכויות. שר העבודה יסכים אתי שמוטב היה להוסיף על מימוש זכויות — חובה, ועל רכיבת זכויות — קבלת חובה, כי אין זכות בלי חובה, למרות העובדה שבדרך כלל הצד המעלה דרישות הוא העובד, והוא התובע זכויות.

קודם כל נסכים שבחוק זה אין דרך לרכישת זכויות, אין דרך רשמית פתוחה כזו. קיים סעיף 24 שאני מסכים

לא לקביעת זכויות, אלא בעיקר למימושן, לפירוש הס' כמים, לביצוע צודק של המוסכם; עם זאת, הרי זו הצעה מטעם הממשלה.

עצם העובדה שציבור הפועלים הביע הסכמתו להצעת החוק ראויה לציון, ומן הראוי להדגיש שהסכמה זו מתבססת כנראה על האמון שציבור הפועלים רוחש לממשלה ורואה אותה נאמנה על שמירת האינטרסים ההדדיים ועל יחסי עבודה תקינים.

בדברי הפתיחה שלו הסביר שר העבודה, והדברים ברורים: יחסי העבודה מעלים מדי יום ביומו בעיות שיש לבדוק אותן ולהכריע בהן. כיום אנו נעזרים בחוקים קיימים ובמוסדות מתאימים, כמו חוק יישוב סכסוכי עובדי דה, חוק ההסכמים הקיבוציים, המוסד לביטוח לאומי, הממונה על גביית השכר, ועדות ערר וכדומה. אבל יש להניח שהצדק עם הטוענים שמן הראוי לרכז את כל השיפוט בענייני עבודה וביחסי עבודה במערכת שיפוטית אחת, שתצטיין במהירות השיפוט, בנסיון רצוף, בעזרה של אנשים בעלי ידע וותק במערכות העבודה. ויש לקוות שבתי-דין מיוחדים לעבודה ולביטוח לאומי יהיו תשובה רצינית לשלל הבעיות, ואם אמנם יצליחו בתי-דין אלה ליישב סכסוכים, למנוע שביתות, ליצור רוח טובה לקראת הידידות והסדרים מסוכמים, במשך הזמן ירכשו לעצמם את אמונם של העובדים והמעסיקים, ושני הצדדים יעדיפו מדיניות הטוב להזדקק לבתי-דין אלה.

הסתדרות הפועל המזרחי השקיעה במשך עשרות בשנים מחשבה לבעיה המגוונת והחיונית וחיפשה את הדרך לפתרון הוגן ביחסי עבודה, תוך כדי מגיעת זעזועים משקיים וחברתיים. יחד עם זאת דאגה שלא להוציא מיד הפועל את הדרכים הלגיטימיות בשאיפה להשגת הזכויות המגיעות לו, שאחת מהן היא כמובן — השביתה.

ארשה לעצמי לצטט רק מספר משפטים מפי הגאון הרב קוק זצ"ל, בתשובה לפניה ושאלה של הפועל המזרחי עוד בשנת 1933. הדברים מודפסים בעתון התנועה, "נתיב", ביום א' בניסן תרצ"ג. ואלה דברי התשובה של הרב קוק לשאלה: "שביתה מותרת לשם כפיית נותן העבודה להזדקק לבית-הדין או לקיים פסק-דין בקשר עם הסכסוך שהתפרץ, הן לשמירת תנאי העבודה והן להטבתם". כתוצאה מזה ברור שבכל סכסוך מעין זה צריכים הפועלים לתבוע את נותן העבודה לבית-דין. ואם נותן העבודה מסרב, זכותם של הפועלים לכופף את המסרב גם בדרך של הכרזת שביתה.

מכאן שקודם כל יש להביא את הסכסוך לפני בית-דין בלי להוציא מיד הפועל את זכותו הלגיטימית להיאבק על זכויותיו גם בדרך של הכרזת שביתה. חוות-דעת זו מלפני 34 שנים היא אקטואלית גם כיום, והיא תואמת את רוח הצעת החוק. משום כך סיעתנו תומכת בה.

יחד עם זאת נצטרך להכניס לא מעט שינויים בסעיפי החוק, תוך דאגה שיהיה בו כדי לתרום ליחסי עבודה הוגנים, למגיעת שביתות והשבתות שהשפעתן על המשק והחברה היא בדרך כלל שלילית.

אני רוצה להתייחס רק לסעיפים מסויימים, אם כי רבים נוספים דורשים התייחסות אליהם. סעיף 23 אומר: "בית-דין אוזרי תהא סמכות ייחודית לדון (1) בתובענות הגובעות מיחסים בין עובד למעביד... ובסופו כתוב: "לרבות תובענות בדבר עצם קיום יחסי עובד ומעביד". אני רוצה להדגיש במיוחד את המלים "עובד

אני רוצה להגיד שדבר זה איננו לרעת העובדים אלא לטובתם. כי מה שראיתי אני במציאות של הארץ, הרי זה מצב של תיקון: עובדים מעלים דרישה, הדרישה גורמת צודקת, הממשלה אומרת לא. העובדים מוכרחים לשקוט אם עליהם ללכת לסכסוך עבודה מלא מתוך הפרת האחריות הציבורית או להיכנע. זהו מצב של תיקון, זהו מצב לא-נורמלי גם לעובדים. נתנסו בכך הרופאים, האחיות, עובדי התעשייה הצבאית. חושבני שבמקרים אלה דרושה לשני הצדדים, אבל קודם כל לעובדים, הזכות לדרוש הכרעה של בוררות או של משפט, מכיוון שדרך השפטה, הפתוחה לפנינו להלכה, סגורה בפניה מבחינה מוסרית. ובכן בעניינים כאלה דרושה ערכאה כזאת, ולא קביעת עובדות.

אבל אם זו קביעת עובדות — אז למה יהא זה רק לגבי עובדי המדינה ולגבי עובדי המפעלים הממשלתיים? מה ההבדל בין עובד בחברת החשמל לבין עובד בבית-חרושת פרטי, בין עובד שכיר ב"אגד משאות" ובין עובד שכיר בחברת "תובלה"? למה כאן כן ושם לא? ולגבי עובדי המדינה — אם חושב מישור שבדיון בין איגוד עובדי המדינה לבין הממשלה תיקבענה עובדות, וקביעה זו לא תחייב את עובדי ההסתדרות, עובדי הסוכנות, עובדי הרשויות המקומיות, כל עובדי המדינה — אינו אלא תמים מאד. ובכן לשם מה הגבלה זו? אני מבין ששר העבודה אולי היה רוצה יותר מכן, אבל אלה פני הדברים.

אני רוצה להגיד עוד כמה דברים על המגמה, הרצון, הגעגועים הכלולים בנאומי של שר העבודה. הוא דיבר על כך שחוק זה יקל על סכסוכי עבודה, שהוא יתרום תרומה לשלום בסכסוכי עבודה. הוא ציטט את מר משל, שגם לו תקוות כאלה. אלה תקוות, אבל חוק אין להן מקום. צריך לעשות קצת יותר מאשר לקוות.

קראתי ב"דבר" מאמר על מר אלון ועל החוק הזה. כתוב בו שמר אלון מצא לו גישה עקיפה איך למנוע שביתות בלי להגביל את חופש המאבק המקצועי. גישה עקיפה, כמו בצבא שלנו, התקפה עקיפה. אבל כלולו יד-עין שבין מפקדי צבאנו היה מר אלון מן המזהירים ביותר. איננו מפקדים שיש לו גם עובדי המדינה, גם היכולת הטקטית והאסטרטגית להתקפות עקיפות בכל החזיתות. אי-שית אין לי שום ספק שמר אלון יכול היה להיות שר בטחון טוב מאד. אבל בעניינים אלה, אדוני השר, לא די בגישה עקיפה. אם רוצים אנו להבטיח עבודה בלתי-פוסקת בענפים החיוניים ביותר לבטחון ולציבור, אז צריך לומר זאת בחוק, בלי עקיפות. כאן דרושה טקטיקה של קלאוזוויץ, שתי התקפות מן האגפים ובה בשעה התקפה עיקרית במרכז. צריך ללכת בדרך זו, ואין אחרת.

היו"ר י. סרלין:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת סנהדראי, ואחריה לחברת-הכנסת אריז.

טובה סנהדראי (מפלג"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בפתח דברי אני רוצה לציין במיוחד את העובדה שלמרות ההסתייגויות לגבי התערבות כביכול של מדינה ביחסי עבודה הנקבעים בדרך כלל — ביחוד בעולם הדמוקרטי — בהסכם הדדי בין העובדים והמעבידים, הובאה לפנינו הצעת חוק שיש בה במובן מסויים התערבות המדינה, כשהיא מלווה הסכמה מראש מצד ציבור הפועלים. החוק אמנם מתייחס

ישפוט בית-הדין בהרכב של שופט אחד. אבל בדרך כלל צריך להיות בשלושה שופטים.

סעיף 19 (א) (1) מדבר על בית-הדין הארצי הדין כערכאה ראשונה, וההצעה אומרת: „בשבעה, שהם שלושה שופטים, שני נציגי עובדים ושני נציגי מעבידים“. למעשה אנתנו רוצים שבית-הדין יפסוט את הדיון, יקצר בהליכים, יורו את פסק-הדין. נדמה לי שבשבעה אנחנו עושים דבר והיפוכו. לדעתי, מספיק שיהיו גם בבית-דין זה חמישה בלבד, שלושה שופטים ואחד אחד — נציגי העובדים והמעבידים.

הוא הדין לגבי הסעיפים הדגים בערעור. לפי הצעת החוק יישבו בערעור חמישה שופטים. לפי דעתי, מספיק קים שלושה, והייח אומרת שאלה צריכים להיות שלושה שופטים ובלי נציגי ציבור.

אשר לסעיף 10, הדין במהות נציגי הציבור, לא נקבע עו בהצעת החוק הקואליציות של האגשים. אני אינני מבינה, והייתי מבקשת לקבל הסבר, אם שני הסעיפים הקטנים (2) ו- (3) קשורים זה בזה. סעיף (2) קובע כשי- רותו של אדם, הוא צריך להיות בעל כושר שיפוט ובעל השכלה אקדמית. ואילו סעיף (3) קובע „נסיון רב“. המו- שג „נסיון רב“ אינו מוגדר, וצריך לקבוע מה פירושו. אם שני הסעיפים צמודים, אני מקבלת אותם. אם הכוונה היא שאדם יתקבל או על יסוד סעיף (2) או על יסוד סעיף (3), אני חושבת שאנו צריכים לדון במיוחד בסעיף (3), כי הוא מעורר תמיהה, ואינני יודעת מי יהיה אותו אדם בעל ה„נסיון הרב“ שיצטרף לחבר השופטים.

בסעיף 31 נאמר: „בכפוף לאמור בסעיף 23 (ג) ו- 26 (ב), לא יהיה בית-הדין קשור בדיני הראיות“. אני רוצה לשאול מה פירושו הדבר — וכבר נאמרו הדברים מפי חבר-הכנסת בדר: אם לא יודקב בית-הדין לראיות, נשאלת השאלה מהו: בוררות, או בית-משפט? נדמה לי שבית-דין חייב להזדקק לדיני ראיות ואינו יכול בלעדי-הם.

כאמור, עוד רבים הם הסעיפים הדורשים הבהרה, הסבר וליבון. את העבודה הזאת יעשו החברים שישתת-פו בוועדה שתדון בהצעת החוק. אני רק מקווה שהחוק הפיתוח המוזנז של הארץ וההישגים הסוציאליים של החברה, משווים למדינתנו דמות חברתית מתקדמת.

לקיום מערכת עבודה תקינה בארץ תרמה ותורמת תרומה מכרעת הסתדרות העובדים. העובדה ש-90% ויו-תר מכלל העובדים מאורגנים כיום בארגון המקצועי, היא רבת-משמעות לקיום יחסי עבודה הוגנים. מעובדה זו אין להתעלם, כאשר אנו דנים בחוק זה.

היו"ר י. סרלין:

רשות היבור לחבר-הכנסת ארוי.

ראובן ארוי (מפ"ם):

כבוד הישבי-ראש, כנסת נכבדה. עם תחייתנו הלא-מית שבה וחזרה העבודה להיות הערך המכריע בחיי עמנו. מפעלו החלוצי, ההתיישבותי והקונסטרקטיבי, הפיתוח המוזנז של הארץ וההישגים הסוציאליים של החברה, משווים למדינתנו דמות חברתית מתקדמת.

לקיום מערכת עבודה תקינה בארץ תרמה ותורמת תרומה מכרעת הסתדרות העובדים. העובדה ש-90% ויו-תר מכלל העובדים מאורגנים כיום בארגון המקצועי, היא רבת-משמעות לקיום יחסי עבודה הוגנים. מעובדה זו אין להתעלם, כאשר אנו דנים בחוק זה.

למעבידיו ו„עובד ומעביד“, כי כאן מודגשת זכותו של כל פרט, כל עובד, להגיע לבית-הדין ולבקש את הצדק הנראה לו. ברור שעובד כזה חייב למצות קודם כל את כל הדרכים ליישוב הסכסוך בינו ובין מקום העבודה דרך ועד העובדים או כל מוסד המקובל והנתון לכך. אבל בית-הדין צריך להיות פתוח לפני כל עובד, שלפי דעתו לא בא על סיפוקו, ושגדמה לו כי לא נעשה לו צדק. משום כך אנחנו מחייבים את הסעיף ורואים בו הישג בשביל העובד.

אשר לסעיף 25, ובניגוד לדעת חבר-הכנסת ורטמן, אני מחייבת אותו בהחלט. סעיף זה, המסמין את בית-הדין לקבוע עובדות, יש בו כדי למנוע סכסוכים. בעזרתו אפשר להקדים את ההידברות ולהגיע לידי הסכם לפני שהיחסים במקום מחריפים. אינני מבינה מדוע חבר-הכנ-סת ורטמן רואה בסעיף זה דווקא דבר שיש למחוק אותו מתוך ההצעה.

אני עוברת לסעיף 24, שם נאמר: „לבית-הדין האר-צי תהא הסמכות הייחודית לדון“, ואינני רוצה לצטט את כולו, אלא בסופו כתוב: „וזלת אם נקבעה בהסכם הקי-בוצי דרך אחרת לפסקו באלה“. אדוני השר, נדמה לי שבנוסח זה יש משום הומנה לעקוף את בית-הדין. כי אם אנחנו יכולים לקבוע בהסכם הקיבוצי כל מיני דרכים להסדר, הרינו שאנו אין נזקקים לבית-הדין, הרי ברור שפיסקה זו מנוגדת לרוח החוק ונצטרך לבדוק זאת ולהסביר לעצמנו את פירושו.

שושנה ארבל-אלמולוני (המערך):

האם את רוצה שתהיה אינפלציה של תביעות לפני בית-הדין?

טובה סנהדראי (מפד"ל):

אינני מעוניינת בזה. לדעתי, אם נקים בית-דין מיו-חד, והוא יהיה מוסד נוח, מהיר ומקובל, טוב שיהיה הוא המוסמך לדון בכל הבעיות. משום כך אני מציעה למחוק את הפיסקה הזאת.

לסעיף 29 (ב) יש לי שתי הערות. אני מציעה לנקוט לשון רבים. בכל נקום שם כתוב „ארגון עובדים“ ו„אר-גון מעבידים“, מוטב שיהיה כתוב בחוק „ארגוני עובדים“ ו„ארגוני מעבידים“. הוא הדין לסעיף 10. שם כתוב „ארגונים ארציים של מעבידים“ ו„ארגון עובדים“. אני מציעה שבשני הסעיפים ננקוט לשון רבים.

באותו סעיף 29 (ב) אנו קוראים: „בית-הדין רשאי להתיר לארגון עובדים או לארגון מעבידים, שהם צד להס-כם קיבוצי, להתייצב בכל הליך וכו'“. ברור שנעסוק גם בצווי הרחבה. הצעתה היא שנכלול באותו סעיף רשות להתייצב בכל הליכי המשפט גם לאלה שהם צד בתוקף צו ההרחבה. כי גם הם צד בהסכם ואין למנוע אותם מלהופיע לפני בית-הדין.

ועתה משהו ביחס להרכב בתי-הדין. אני מדברת עכשיו על סעיף 17, וכאן אני מצטרפת לעמדתו של חבר-הכנסת ורטמן. הסעיף המוצע קובע: „בבית-דין אזורי יכול שהשופט יהא דן יחיד“. קודם כל רצוני להדגיש שהמשפט העברי מתנגד לדין יחיד. המשפט העברי דורש דין בפני שלושה שופטים, וכך גם כתוב: „אל תהי דן יחיד, שאין דן יחיד אלא אחד“. לדעתי, טוב יהיה אם הסעיף יקבע, שבית-דין אזורי ידון בשלושה, ורק אם יש הסכם הדדי בין שני הצדדים, והם מסכימים לשופט אחד,

המדובר גם לגבי עובדים בכל גוף הנתון לביקורת מבקר המדינה. קביעת עובדות ללא קשר עם משפט איננה שייכת לבית-משפט. מי שקובע עובדות, למעשה קובע את העניין כולו. קביעת עובדות בעניני עבודה שייכת לגוף פנים אחרים. סמכות כזאת עלולה לפתוח פתח לבוררות חובה, שאיננה מקובלת גם על שר העבודה, כפי שהצהיר בדברי הפתיחה לדיון זה.

מכל הטעמים האלה אנו סבורים שבית-הדין הארצי צריך לשמש רק כערכאה לערעורים. ואשר לסמכות הייחודית של בית-דין אזורי, בסעיף 23, דעתנו היא כי סמכות זו צריכה להינתן, וזאת המקרה שבהסכם הקיבוצי או בחוזה העבודה נקבעה דרך אחרת ליישוב חילוקי-הדעות. שאם נקבעה דרך אחרת, הרי מן הדין שתיתן אפשרות למצות החליה דרך זו, עליה להסכים בין הצדדים.

וכדי לסיים בפרשה זו, שבאה למנוע התערבות בית-הדין לעבודה בחופש המאבק המקצועי, רצוני להוסיף, כי בסעיף 28 המעניק לבית-דין אזורי ולבית-דין ארצי סמכות ליתן כל סעד שבית-משפט מחוץ מוסמך לתיתו, ייאמר במפורש כי נושא השביתה לא ישמש נושא שאף-שר יהיה להביאו לדיון לפני בית-הדין.

ומכאן כמה הערות בקשר למינוי שופטים ונציגי ציבור. בקשר למינוי שופטים נראה לי שמן הראוי שמלבד תנאי הכשירות הרגילים, יידרש משופט עבודה גם נסיון מיוחד דיני עבודה, בעריכת-דין, במשפט או בעבודה אקדמאית. תביעה זו מוצדקת היא בהתחשב בצורך להעלות את רמת ההתמחות בטיפול בעניני עבודה.

נראה לי מוזר הניסוח של סעיף 10 של החוק. סעיף זה דן בנציגי ציבור והוא קובע מי יכול לשמש בתפקיד זה. משום-מה בפירוט, שניתן בסעיף, מופיעים במקום האחרון אלה שהם בעלי נסיון בתפקיד ארצי הקשור בייחסי עבודה והם נציגי ארגון העובדים או ארגון המעבידים. ההגיון מחייב, כי במינוי נציגי ציבור יושם הדגש קודם כל בנציגי העובדים והמעבידים. ואשר לשני הסוגים האחרים — והם עורכי-דין או משפטנים, או בעלי נסיון בהוראה אקדמאית במשפט, בכלכלה וכו' — הרי נראה כי כל אלה יש לכלול ברשימה אחת והמינויים חייבים להיעשות מתוך התייעצות בארגון העובדים ובארגוני המעבידים, שכן צריכים שני הצדדים להיות מיוצגים בבית-המשפט.

נראית לי מוגזמת התביעה, שנחנך ותק של עשר שנים כדי שעורך-דין או משפטן יוכל להיות נציג ציבור. לפי חוק בתי-המשפט משפיקות שש שנות ותק לעורך-דין לשם מינויו כשופט מחוץ. למה איפוא לדרוש מנציג ציבור בבית-הדין לעניני עבודה ותק של עשר שנים?

סעיף 15 דן בשחרור נציג ציבור מתפקידו במקרה של התנהגות שאינה הולמת את התפקיד. רצוי היה לקבוע לצורך זה בית-דין משמעתי. חוות-דעתו של בית-הדין המשמעתי תובא לפני שר המשפטים שיכריע בדבר. כן נראה לי, שבחוק צריך לומר שייקבע הוראות בדבר שחרם של נציגי הציבור, וזכויותיהם הסוציאליות וכו'.

בעיה אחרת הקשורה בנציגי ציבור היא עניין ההייכרות. סעיף 21 של החוק קובע, כי נציג ציבור שהומן ולא בא, בלי להראות סיבה סבירה לכך, רשאי יהיה אב בית-הדין לשמוע את המשפט ללא השתתפותו. במקרה זה, אם כן, יישאר ההרכב זוגי. נראה לי שהוראה זו

מאז קמה המדינה חוקקה הכנסת מערכת חוקי עבירות מתקדמים. ועתה גמל הצורך בהקמת מערכת משפטית מיוחדת לעניני עבודה.

אנו מחייבים עקרונית את הקמת בתי-הדין לעבודה ולביטוח לאומי מתוך הנחה, שהם יפעלו במומחיות, במהירות, ביעילות וששיתוף הגורם המשפטי עם הגורם הציבורי יביא לידי בחינה יסודית ורב-צדדית של עניני העבודה. אך במה הדברים אמורים? אם יישמרו המסגרת ותוכנה שייקבע בחוק, ולא ייעשה כל נסיון לגלוש משיטה בעניני עבודה — שמטרתה מימוש זכויותיו של הפרט — לתחומים השמורים לארגון המקצועי. ויאלמו הדברים בבהירות: לא ייתכן, כי בתי-הדין לעבודה יצמצמו את חופש המאבק המקצועי, שהיא זכות שהוענקה לעובדים בכל מדינה מתקונת. כל ישמשו בתי-הדין לעבודה כשלב מעבר לבוררות-חובה שאנו שוללים אותה בתכלית. אם יישמר התפקיד שנועד למערכת משפטית זו ללא סטייה, כי אז תהפך היא למכשיר, שיקדם את ערך העבודה בחברה הישראלית.

ומכאן לסעיפי החוק, ואלך מן הכבד אל הקל.

אנו מציעים למחוק את הסעיפים 24 ו-25 של החוק. סעיף 24 מעניק סמכות לבית-הדין הארצי לדון בסכסוך בין הצדדים להסכם קיבוצי בעניני קיומו, תחולתו, פירושו, ביצועו או הפרתו, או בכל עניין אחר הנוגע להסכם הקיבוצי, וזאת אם נקבעה בהסכם הקיבוצי דרך אחרת לפסוק באלה. יתר על כן, נקבעה בהסכם הקיבוצי דרך לפסוק בעניני כאמור ועבר, לדעת בית-הדין, זמן סביר בלי שתופעל הדרך שנקבעה, או בלי שפסקו-על-פיה — מוסמך בית-הדין הארצי לדון בסכסוך על-פי בקשת אחד הצדדים. ואילו לפי סעיף 25 יהיה בית-הדין הארצי מוסמך לקבוע עובדות בקשר לסכסוך עבודה בשירות המדינה, ולגבי כל גוף הנתון לביקורת מבקר המדינה, לפי חוק מבקר המדינה, וזאת על-פי בקשת הממשלה או ארגון העובדים.

הוראות אלו חורגות, לדעתנו, מן הסמכות שיש להעניק לבית-הדין הארצי לעבודה. יחסי עבודה נקבעים על-ידי הסכמי עבודה הנערכים בין ההסתדרות ובין ארגוני המעבידים. בית-הדין אינו צריך לפסוק בסכסוכים בין ארגונים. סידור יחסי העבודה הוא מעניינם של הארגונים שהקימו לשם כך מכשירים שונים, ועדות שונות, ובית-הדין אינו צריך לבוא במקומם. דיון בסכסוך בין הצדדים להסכם קיבוצי בעניני קיומו, תחולתו, פירושו, ביצועו או הפרתו ובכל הנוגע לעניני אחר להסכם הקיבוצי, זוהי סמכות רחבה ביותר הכוללת, אפשר לומר, עולם ומלואו.

ומהו אותו „עניין אחר הנוגע להסכם”? לא יכול להיות עניין אחר זולת מימוש הזכויות החוקיות של הפרט, ודאי שלא תיתכן קביעת תוכנו של ההסכם להבא. ומה יהיה הקריטריון. שלפיו יקבע בית-הדין את הזמן הסביר, שעה לדעתו, בהתאם להסכם הקיבוצי לפסוק בעניין בדרך אחרת, כשזו לא הופעלה? האם לא יהיה זה נכון יותר לאפשר לצדדים למצות את מה שנקבע ביניהם בהסכם הקיבוצי? ניתנת כאן אפשרות של פירוש בלתי-נכון, כאילו יכול בית-הדין לפעול גם מיוזמתו. הוא אנו חולקים גם על מתן סמכות לבית-הדין הארצי לקבוע עובדות בקשר לסכסוך עבודה בשירות המדינה.

עם זאת לא ארד מעל במה נכבדה זו מבלי להביע חלק זעיר מביקורתי לגבי תוכן החוק. אישית מתנגד אני לכל ערכאה המורכבת מנציגי ציבור. מספיק שאחד מחברי רי ההרכב יהיה חולה או ייבצר ממנו להופיע לדיון, כדי שהדיון יידחה. וזה לא ענין שמסתתרים בישיבה אחת. בתי-המשפט הרגילים בנויים על הרכב מקצועי: שופט, סני-גור וקטיגור, בא-כוח התובע ובא-כוח הנתבע, כולם אני שי מקצוע שהוכשרו למטרה זאת, התמחו לקראתה, למדו לקראתה, נבחנו לקראתה. לכן אין בישראל גורסים למשל במשפטים פליליים בשיטת הג'ור, חבר המושבעים. השו-פט מאוין לעיוניות, בודק את הראיות, דואג לניהול המש-פט ולסדרי הדיון, וזהר אלף פעמים ששום פרט לא יח-רג וגם לא ייראה כחורג מעקרונות הצדק והיושר. כולנו, מיום הקמת המדינה, לא חדלנו מלגמור את ההלל על מערכת בתי-המשפט בארץ. אם כך הדבר — לשם מה נוכחות נציגי ציבור בליבון ובהכרעות בסוגיות שהן בסמכותם ובתפקידם של המשפטים המקצועיים?

מבין אני שיש צורך חיוני להקים מערכת בתי-משפט לענייני עבודה, עם סדרי דין מקוצרים ביותר, מבלי שהנושאים המובאים להכרעה ייאלצו להמתין חודשים וגם שנים. פתרון לבעיה זו יימצא במינהל תקין וזרזי ובפי-שוט בסדרי הדיון, אך בשום אופן לא בהחלפת השופטים ושינוי דרך מינויים.

אעבור כעת למיניו שופטים, סעיף 2 של החוק. לבית-הדין לעבודה ולביטוח לאומי יתמנו שופטים. חשב-תי לתומי שסעיף זה מיותר. מובן מאליו שלבית-הדין יתמנו שופטים. כמובן, חשבתני, אלה אותם השופטים המתמנים לפי חוק השופטים, תשי"ג-1953, שחלקו צורף כתזכורת לאלה הרוצים לעיין בקפדנות בהצעת החוק.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):
היית אופטימיסט.

שלמה כהן-צידון (גח"ל):

כן. מיד אומר מדוע הפכתי מאופטימיסט לפסימיסט. אך לא כך סובר החוק המוצע, השולל מראש מאת שופטי ישראל המכהנים כעת את הסמכות לדון בעניינים המוגדרים בהצעה. ואני שואל: מה קרה? האם שופטי יש-ראל הנוכחים אינם מסוגלים לדון בעניינים אלה? ואם מסו-גלים הם — האם יחסר להם חוש הצדק והיושר דווקא בעניינים המוגדרים בהצעה? אני רואה במיניו שופטים שלא במסגרת חוק השופטים, תשי"ג, הבעת אי-אמון בשופטי ישראל, לא פחות ולא יותר. ואם משהו גורס אח-רת — אני רואה בשיטת מיניו שופטים חדשים, במיוחד לבית-דין לעבודה ולביטוח לאומי, חשש מבעלי הרעיון שמא לאותם המועמדים להיות שופטים לפי הצעת החוק שעליה דנים כעת, אין סיכויים להתמנות ולזכות באמונה של הוועדה למינוי שופטים במתכונתה הנוכחית.

מצדי יש אמון מלא ואהדה מרובה לשר העבודה הנמרץ. אך יורשה לי לשאול אותו: מהו הצורך לצרפו לוועדת מינוי השופטים, כמוגדר בהצעת החוק? כולנו מסכימים שהמערכת השיפוטית במדינת ישראל היא מס-מכות הנהלית והעניינית של שר המשפטים. יש להצטער על כך שקיים חריג בגופם של בתי-הדין הרבניים הדנים בבתי אישות, שהם מסמכותו הנהלית והעניינית של שר הדתות. יורשה לי בהדגמות זו, חברי כנסת נכבדים, להראות לכם כמה מגוון המצב במקרה דומה. בית-

יכולה לפגוע בצד אחד במשפט ומוטב לדחות את הדיון ולהזמין למועד הבא נציג ציבור אחר, והדיון יימשך באו-תו מקום שנפסק בגלל היעדרו של נציג הציבור.

משמעות מהותית יותר נודעת לסעיף 17. סבורים היינו שבהתאם למגמה הכללית של החוק, ייקבע ככלל שבית-הדין האזורי דן בהרכב של שלושה — שופט אחד ושני נציגי ציבור, ואילו היוצא מן הכלל יהיה, שהדיון יהיה רק בנוכחות שופט. אולם הסעיף 17 קובע שהדיון הרגיל הוא לפני שופט והדיון הביתי-רגיל הוא לפני שופט ונציגי ציבור. אני מציע לקבוע ככלל הרכב של שלושה בבית-הדין האזורי. מכל מקום, אין הצדקה שרק לפי בקשת התובע ידון בית-הדין בשלושה. אותה זכות שהוענקה לתובע, צריכה להינתן גם לנתבע.

באותו סעיף 17 — בסעיף-משנה ג(3) — נאמר, כי במשפטים שבית-הדין דן בהם בשלושה, תהיה לשופט הסמכות ליתן סעד זמני. אני מטיל ספק אם סמכות זו צריכה להינתן לשופט בלבד. מכל מקום, את הדברים שאמרתי בשולי הסעיף 28, אני מייחס גם לצו מניעה לפי סעיף זה, בקשר עם האפשרות של הפסקת שבייתה.

בסעיף 31 נאמר, שלא יהיה בית-הדין לעבודה קשור בדני הראיות. הוראה זו באה לפשט את הפרוצדורה ולזרז את ההליכים המשפטיים. אך בגלל הסמכות הרח-בה שהוענקה לבית-דין זה, רצוי שייקבע כי במקרה של סטיה מדיני הראיות יהיה בית-הדין חייב לנמק זאת.

סעיף 29 מעניק זכות התערבות בהליכים המשפטיים ליועץ המשפטי. לעומת זאת, לגבי נציגי העובדים נאמר שבית-הדין רשאי להתיר לנציגיהם להתייצב בכל הליך משפטי. מאחר שמגמת החוק היא שיוכלו להשתתף במש-פט גם נציגי ציבור, הרי נראה לי שצריכה להיות גם לנציגים אלה רשות ההופעה, כפי שזה ניתן ליועץ המש-פטי.

בסעיף 33 נקבע שבדיון מהיר רשאי בעל הדין לה-יות מיוצג על-ידי מי שקבע לכך ארגון עובדים או ארגון מעבידים. זוהי הוראה חשובה הבאה להקל על הצדדים את ההופעה במשפט. אולם בדיון אחר, כלומר, לא בדיון מהיר — דרושה לשם כך רשות בית-הדין. נראה לי שהמ-גמה לזרז את ההליכים המשפטיים ולהזליז את ההוצאות מחייבת שהחוק יעניק רשות להופיע לנציגי הארגונים גם בדיון אחר.

אנו נצביע בעד העברת החוק לוועדה, מתוך תקווה שהחוק יתוקן והצעותינו המהותיות יתקבלו. את הצבע-תנו הסופית נקבע בהתאם לתיקונים שיוכנסו בחוק.

הי"ר י. סרלין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהן-צידון.

שלמה כהן-צידון (גח"ל):

אדוני הישב-ראש, כנסת נכבדה, כאשר בדקתי את תוכן העניינים של חוברת 748 להצעות החוק, מצאתי שמדובר בחוק בית-דין לעבודה ולביטוח לאומי ואמרתי לעצמי, בתור משפטן ועורך-דין: מול טוב. סוף סוף נזכה, לשם העובדים ולטובת העובדים, למסגרת שבסמכותה לדון בתביעות העובד בצורה פשוטה, מהירה, פחות מסו-בכת מיתר הצורות. סברתי לעצמי שזכאים עובדינו לא להיות קרובנת האומרה: טחנות הצדק טוחנות לאט. מסי-בה זו אני בעד העברת הצעת החוק לוועדה המתאימה, לדיון ממצה.

שלא להיות מסונף לארגון עובדים כלשהו. במה יועילו נציגי הציבור, הן הבאים מטעם ההסתדרות הכללית והן הבאים מטעם התאחדות בעלי התעשייה? ואני מצייני במת-כוון שני גופים אלה, מכיוון שאם אינני טועה, שני גופים אלה סומכים על תוכן החוק לכל פרטיו. ומה בענין נציגות בעלי המלאכה בשיפוט? מדוע לא תדרוש התאחדות הסוחרים אף היא נציגות בשיפוט בכל ענין המתייחס לסכסוך בין סוחרים לצרכנים? מדוע לא להענות גם לדרישה מטעם מועצת הצרכנים להיות מיוצגת בגוף הזה? לאן נגיע בפיצול הזה? האם החדרת כיתתיות זו בקרב השופטים למען הקמת בתי-דין לעניני עבודה — מועילה למטרות? אינני סבור כן. אני בעד בתי-דין מיוחדים לעניני עבודה, אך לא במחיר הקרבת הממלכתיות בשיפוט הישראלי, ובפרט לא במחיר אחידות השיפוט הישראלי.

אמשיך לפי סדר הסעיפים, כפי שהם מופיעים בהצעת החוק.

בסעיף 33 נאמר: „בדיון מהיר — וברשות בית-הדין גם בדיון אחר — דשאי בעל הדין להיות מיוצג על-ידי מי שקבע לכך ארגון עובדים או מעבידים שהמיוצג חבר בו.“ המחוקק סתם ולא פירש סעיף זה. האם חסרים לשי-רות ארגוני העובדים או ארגוני המעבידים משפטים היכולים לעזור למתדיין חינום אין כסף? האם אין ללש-כת הסעד הממשלתי אפשרות להעמיד עורך-דין בשכר שמלי עבור אלה שאין להם אפשרות לשכור עורכי-דין? או שמא בכל ציבור עורכי-הדין אין משפטים היכולים להתחרות במסירותם ללוקח ובכשרונם — כדי להיות לעזר לזקוק להם בבתי-הדין לעבודה ולביטוח לאומי — עם שליחי הארגונים שעליהם מדובר בסעיף זה? הסעיף אינו מצייני כי השליח הנשלח על-ידי ארגון העובדים או המעבידים חייב להיות בעל תואר עורך-דין, או חבר לשכת עורכי-הדין. שוב מופיע גוף נוסף, היכול להסמיך אנשים להופיע כטוענים, מבלי שהוסמכו לכך על-ידי החוק.

לא ארבה בהערות לגבי כל סעיף וסעיף. ביקורתתי של עמיתי לסיעה, חבר-הכנסת בדר, היתה מקיפה דיה, ועוד תינתן לנו ההזדמנות לדון ולבחון כל סעיף בוועדה אשר תטפל בחוק זה.

נוצרה בהרגשה כי הצורך בהקמת בתי-דין לעניני עבודה וביטוח לאומי נובע משתי סיבות עיקריות: (א) מומחיותם המיוחדת של אלה המיועדים לכהן בשיפוט נשוא החוק; (ב) מהירות השיפוט, ולכן השחרור מדיני ראיות.

בקשר לסיבה הראשונה יורשה לי להזכיר, כי חלק ניכר מהחוקים הסוציאליים של מדינת ישראל, אם לא חלק הארי שלהם, חוקקו לאחר הערות שופטי ישראל בבתי-המשפט הרגילים בפסקי הדין שלהם ובהמלצותיהם. מה לנו אז כי גליון על חוסר מומחיות מטעם אותם שופ-טים אשר הלו לנו אורים ותומים בחקיקה הסוציאלית הישראלית.

אשר למהירות השיפוט — אמת ויציב: יש תלונות מרובות על הסחבת בבתי-המשפט הרגילים, אך האם הס-חבת באה מחוסר רצון של שופטי ישראל? האם היא תוצאה של חוסר זריזותם, או, חלילה, עצלותם? אולי נחקור את הדבר לפני שנבוא בטרוניות. לאחר שנחקר, ניווכח כי בגלל צמצום המנגנון בבתי המשפט נאלצים

המשפט המחוזי ובית-המשפט העליון, הדנים בענייני אי-שות, הם במסגרת משרד המשפטים. מאידך, אותם עניינים, ולפעמים גם אותם צדדים, כשהם נידונים על-ידי בתי-דין רבניים — נכנסים למסגרת שהיא בסמכותו המינהלית והעניינית של שר הדתות. והמתדיינים שואלים בצדק: מה קרה פה? מדוע מחליף אני „פטרונים“? האם אדוני שר העבודה אינו חושש מזה שצירופו לוועדת מינוי השופטים במיוחד, לפי החוק המוצע, ומבלי שיוסבר מה הקשר בין עשיית הצדק לבין הצירוף הזה, ייראה כנסיון למנות פלוני או אלמוני לכס השיפוט? האם אין פה סכנה של פריצה בחומת האמון בשופטים ובמינויים? ירשה לי אדוני השר לשאול אותו: בשירות הוועד הפועל של ההסתדרות הכללית נמצאים משפטים מועלים, הוזכים להע-רכת מיטב עמיתיהם. אם הכוונה למנות אחדים מהם לכהנות שופט — מי יתנגד לדבר? מי מנע בעד המשפטים שהם חברים בשירות ההסתדרות לכהן כשופטים? איש לא פסל מינוי של משפטן להיות שופט בגלל השתייכותו הארגונית או השקפתו. כולנו מתארים בכשרם, כש-רוגם ויושרם של השופטים העליונים ברנוון וקיסטר. ואני משוכנע שכדי להגיע לכהונתם הרמה לא היו זקוקים לכל תיקון שהוא בחוק השופטים. השופט התל-אביבי ישראל גלעדי אף הוא בא משירות הוועד הפועל של ההסתדרות, ואף הוא לא היה זקוק לשינוי בחוק השופטים כדי למלא את תפקידו, והוא ממלאו במרץ ובזריזות, לשביעת רצונם של כל המתדיינים ובאיי-כוחם. אם כן, מה מונע את השופטים הנוכחיים בבית-הדין לע-בודה ולביטוח לאומי?

מתקשה אני להבין את הסעיפים 8 ו-9 של ההצעה. ראשית כל, מהם משטרי קצבע את קבלת החוק, אם יתקבל במתכונתו הנוכחית, יהיו כעת לשופטים שני „פטרונים“ מינהליים — שר המשפטים ושר העבודה. ואם נוסף להם את הדיינים — כבר יש לנו שלושה „פטרונים“ לעניני שיפוט. ואני מבין בשיפוט מכונה לעשיית צדק. שופט הוא אדם השומע שני צדדים, העובדות, מוסיף את כשרונו ואת ידעו המשפטי, ומכריע. בעניני אישות יש לנו „פט-רון“ — שר הדתות; בעניינים רגילים — „פטרון“ שהוא מקובל בכל העולם, שר המשפטים; כעת נוסף חדש — שר העבודה. ואינני יודע אם היריעה לא תלך ותגדל.

כעת אני מגיע לנציגות עובדים ומעבידים. מאימתי הכרחי בסכסוך משפטי לקבוע את טיב נציג הציבור והשתייכותו הארגונית של השופט? מה זאת? בוררות זבל? עוד יותר חמור: מדובר בחוק זה בשופטים בפ-על, שאפשר להשיג קץ למינויים בנציגי ציבור לתקופה קצובה שיוכלים להפסיקה. למה עליהם לעשות כדי להשיג חידוש מינויים? בעניני מינוי חזן? האם אין דרך זו של מינוי נציגי ציבור למכונה שיפוטית עומדת בסתירה לש-איפת המחוקק, החוזרת ורואה את ביטוייה בחוק המוצע: אין לשופט מרות זולת זו של החוק?

הזמניות במינוי והזמניות בכהונה היא סתירה בולטת לעקרון הזה. תמיד ראיתי במינוי השופט ובאי-אפשרות להחליפו אלא במקרים נדירים, במקרים המוכיחים בעליל שאינו יכול להמשיך לכהן — ערובה למימוש הצדק ולש-רור השופטים מכל קפרייה של זמן ושל זרמים פוליטיים או אחרים.

ועוד בעניני הנציגים: נניח שמדובר בסכסוך עבודה בין בעל חנות כל-בו בינונית, שאינו משתייך להתאחדות בעלי התעשייה, לבין עובד בלתי-מאורגן, אשר התעקש

הל בתי-המשפט". נדמה לי שיש כאן אי-הבנה. לפי זה, תהיה רשות שיפוטית עליונה של בית-דין לעבודה, כפי שהיא מוגדרת בהצעת החוק, שהיא נפרדת לגמרי מבית-המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים בסכסוכים משפטיים שונים, להבדיל מבית-המשפט הגבוה לצדק. מצד שני, קיים בית-המשפט העליון. עליידי כך אנו בו-נים שתי רשויות משפטיות נפרדות, ללא כל קשר. אפילו כאשר בונים בנין רב-קומות, דואגים למעבר. כאן מדובר על הקומה העליונה של שתי רשויות שיפוטיות. מי יכריע בנקודות משפטיות? דווקא כאן לא חשוב באיזה מבנה ישכנו בתי-משפט אלה. אם איוו עיירת פיתוח תקצה לבית-משפט כזה אולם ציבורי, האם זה יפריע? להיפך, זה יעזור. אדרבה, רצוי שכל מועצה מקומית תעמיד לרשות בית-המשפט אולם ופקידי עור, כדי לא להכריח את המתדיינים להיטלטל ממקום למקום. אנו מעוניינים שתהיה פסיקה אחידה, ולא בית משותף. איננו רוצים שאותו פקיד עור יזמין עדים גם לבית-דין לביטוח לאומי וגם לבית-משפט רגיל. אפשר למנות עוד פקיד עור, לא יקרה שום אסון, אולם לאן נגיע אם תהייה שתי פסיקה תחת במדינה קטנה כמדינתנו. זה רק יכניס מבוכה וחוסר הבנה, ועליידי כך רק נחטיא את המטרה. אחדות המשפט מתבטאת בכך שערכאה עליונה אחת היא הקובעת את הפסיקתה המוסמכת.

אין כל ספק שהחוק ראוי לליבון נכבד. ביקורתי הקשה בקשר לאחדות המשפט איננה צריכה לגרוע מהצורך להקים מכשיר עם אפשרות של מתן הכרעות מהירות לגבי כל סכסוך עבודה, כפי שמוגדר בחוק.

עצם הרעיון לבוא לעזרת העובד ולתרום למען שיפור יחסי העבודה — מבורך הוא; עצם הרעיון להבטיח לענייני עבודה שיפוט מהיר בערכאה מיוחדת — גם כן מבורך הוא. אך נשאלת השאלה: האם תוכן החוק משיג את קיום הרעיונות הנ"ל? אני חושש שלא. לכן נאומי זה הוא חלק קטן מביקורתי המקיפה, שאני מקווה כי תינתן לי הזדמנות להביעה בוועדה המתאימה.

היו"ר י. סרלין:

המשך הדיון — בישיבה הבאה, מחר בשעה 16.00. אני נועל את הישיבה.

שופטי ישראל לעשות עבודת לבלרים ואף של פקידים. כמה פעמים נדחים משפטים בגלל חוסר כוח-אדם של פקידים-עור, שאינם יכולים להזמין עדים בעוד מועדו כמה פעמים אפשר לראות שופט עוזב את כס המשפט כדי ללכת לספריה ולהביא ספר, עבודה שפקיד יכול היה לעשותה? כמה זמן מתבזבז מפני שחסר כוח עזר? כעת אומרים: קיימת סחבת ולכן יש צורך בדיון מהיר. המונח "דיון מהיר" קוסם מאד לכל מי שבא להתדיין, ומדוע? מפני שהמינהל בבתי-המשפט לקוי, מפני שחסר לו המנגנון המתאים. אני יודע על מקרה ששופט היה נאלץ לבזבז חודש שלם כדי להשיג ספר של פסקי דין אמריקאיים, מפני שלא היה מי שישג לספריה ויביא את הספר הדרוש. סיבות כאלה גורמות לדחיית משפטים. אומרים: יש צורך בדיון מהיר, אולם צריך לדעת מה הן הסיבות לכך שהדיון כיום איננו מהיר.

יש לי עוד הערות אחדות בקשר לנאומי של השר. השר אמר בנאומו, שבתי-דין לעבודה יעסקו בעיקר בנושאי מימוש זכויות, היינו — בבחינה המשפטית יותר מאשר בבחינה הכלכלית של סכסוכי העבודה. יפה, אולם אם בתי-הדין יעסקו בבחינה המשפטית, צריך למנות לבתי-דין אלה אנשים בעלי ניסיון משפטי. הרי לשם כך הוקמו בתי-אולפנא למשפטיים. גם בגלל האינפלציה יש כיום אפשרות לספק את המשפטיים הדרושים.

ועוד הערה. שר העבודה מרגיע אותנו ואומר: "מאי-דן, אין החוק שולל את פיקוחו של בית-המשפט העליון, בשבתו כבית-המשפט הגבוה לצדק — שקורין בג"צ —, על פעולותיו של בית-הדין עליידי מתן צו על תנאי, כפי שבית-משפט זה מפקח על כל הרשויות הפועלות במדינה לפי כל דין". שומו שמים, בית-המשפט הגבוה לצדק הוא מכשיר של פיקוח על המינהל. מעולם לא היווה בית-המשפט הגבוה לצדק אינסטנציה של ערעורים על משפטים. כמה פעמים טועים פרקליטים צעירים ובלתי-מוססים כאשר הם מופיעים בפני בית-המשפט הגבוה לצדק וחושבים אותו כערכאה לערעור.

אחר-כך אמר השר: "ברצוני גם לציין שאין בכוונתי, עד כמה שהדבר ניתן, להקים מינהל נפרד לבית-הדין. הכוונה והתכנון הוא שבית-הדין יהיה כפוף למינהל".

הישיבה נועלה בשעה 20.41.